

395

АНДРА ЂОРЂЕВИЋ

397.6 (497.11)

НАСЛЕДНО ПРАВО

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

(ОБЈАШЊЕЊЕ §§. 394.—530. ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА)

I.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1910

ЦЕНА 3 ДИН.

Уведено у нови инвентар бр.

395

АНДРА ЂОРЂЕВИЋ

1917 год.

Београд

СИСТЕМ

ПРИВАТНОГ (ГРАЂАНСКОГ) ПРАВА

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

У ВЕЗИ

С МЕЂУНАРОДНИМ ПРИВАТНИМ ПРАВОМ

ЧЕТВРТА КЊИГА: НАСЛЕДНО ПРАВО

32858

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПARIЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1910

У В О Д

О НАСЛЕДНОМ ПРАВУ У ОПШТЕ

1). Наследно Право у објективном смислу

1. — *Наследно право* или *право наслеђа* у објективном смислу је скуп правних правила или законских прописа о наслеђивању *заоставштине* т.ј. о *преласку* имовних права и дугова умрлога лица (т. зв. *оставиоца*) на другог (т. зв. *наследника*).

Та правила о наслеђивању наш грађански законик излаже у §§. 394—530.

Системско излагање и објашњење тих прописа је управо предмет ове књиге.

2). Основа Наследнога Права

2. — У науци је *спорно* питање о *основи* Наследнога Права.

Писци *Природнога Права*, почев од *Гроција*¹⁾ па до *Канта*,²⁾ заснивају наследно право на *суштини својине*. Из права својине, веле они, истиче и *право располагати на случај смрти*, право тестирања, а за онога, ко се није тим правом послужио, законодавац је направио тестаменат постављањем *законског* реда наслеђивања. — Но овим се ни уколико не објашњава прелазак дугова оставиочевих на наследника.

¹⁾ **Grotius**, De iure belli et pacis (1625. год.). Он оглашава тестаменат за *природно право* човеково, а законско је право наслеђа за њега само *посредна* последица тестамената (lib. II. cap. VI. §. 3. и 14.) — Тако и **Fichte**, Grundlage des Naturrechts. II. св. (1790) стр. 245 и даље.

²⁾ **Kant Jm.** Metaphisiche Anfangsgründe der Rechtslehre (1799.) §. 54. и у додатку §. 7. за тестаменат и он вели: »да је пренос имања умирућега на преживелота сугласношћу воља обојице«, а о законском наслеђу и не говори, али је ипак јасно да га сматра за презумтивни тестаменат.

3. — Други,³⁾ пак, мисле, да се право наслеђа заснива на *суштини породице*, на етичкој вези између чланова породице. Та се веза, веле они, испољава и у области *Имовнога Права*, и то за живота појединца у праву најближих му сродника да му траже издржање (алиментацију) и обезбеђење издржања (дотацију), а при смрти његовој, у наређењу: да му имовина, коју након себе оставља, пређе на преживеле чланове породице којој припада. — Из те везе даје се извести само *првенствено право* породице да *окушира* поједине ствари оставиоцеле, али не и генерално правно *продужење* права и обавеза његових. А осем тога, овде се и слобода располагања на случај смрти појављује само као концесија од стране породице.

4. — Права је основа Наследном Праву, како *Брунс*⁴⁾ врло умесно вели, *општа социјална веза човековог рода*, његов организовани друштвени живот који се трајно продужава ређањем нових нараштаја једно за другим. Човек не живи апстрактно, издвојен сâм за себе, већ увек као члан неке органске целине. Сви правни одношаји појединаца, њихова права и обавезе, само су објективни облици и састојци општег социјалног организма човековог рода. Смрћу сваки човек завршује своје пролазно биће као јединке, па зато у часу смрти и престаје даље правно постојати његова индивидуалност и све што са њом у вези стоји, нарочито престају даље постојати његова породична и јавна права и обавезе. Али *не престају* даље постојати његови *имовно-правни одношаји*, имовна права и обавезе (дугови), јер су то *конкретни облици* укупне народне имовине, из које појединац ствара и прибира колико може и то ужива док живи. Долазак и одлазак појединчев је равнодушан за целину: кад једнога нестане други долазе на место његово, те довршују што је он започео, одржавају или распачавају оно, што је он прибрао.

С овога се гледишта просто објашњава и једно и друго наслеђивање, и оно по вољи оставиоцелевој и оно по закону. Средњи чланови, средством којих појединац стоји у вези с родом или фелом човековом, и који заступају род према појединцу, јесу ужи кругови рода: *породица* и *држава*, као правно организован народ; па зато породица и држава и имају најпрече право наслеђа.

³⁾ Као: **Hegel**, Philosophie des Rechts (друго издање од Gans-a, 1833. г.) §§. 178—180. — **Gans**, Beiträge zur Revision der preussischen Gesetzgebung (1830—1831) стр. 123—146. — **Stahl**, Philosophie des Rechts. II. В. стр. 383. — **Savigny**, System des heutigen römischen Rechts. I. В. стр. 57.

⁴⁾ **Brunns-Eck-Mitteis**, Das Pandektenrecht, §. 86, у Holtzendovff-овој Encyclopädie der Rechtswissenschafts. VI. Aufl. 1904.

Но, и ако је појединац, по роду или фели, члан породице и државе, ипак он је у својој егзистенцији самостална индивидуа. Његово имање није, правно, ни породично ни државно, већ *индивидуално*. По томе, он може и *прелаз* свога имања по свој личној вољи уредити, породицу и државу из наслеђа искључити и друге као наследнике позвати. Само му је то право слободног располагања с целом заоставштином ограничено дужношћу да т. зв. *законски део* остави извесним сродницима, наиме *деци својој* или још и њиховим потомцима.

3). Место Наследнога Права у системи приватнога права

5. — Сва правила која састављају објективно Наследно право, наш грађански законик, као год и аустријски, излаже у одељку о *стварним* правима зато, што наследно право у *субјективном смислу* сматра као *стварно* (*dingliches Recht*). §. 197. Но то је погрешно, пошто је објективно наследно право *засебни* и *завршни део* у системи Приватнога Права.⁵⁾ Стога га најновији грађански законици и излажу у свом *последњем* делу, дакле на крају.⁶⁾

4). Просторне границе важности Наследнога Права

6. — Сувремена законодавства нису међу собом сложна у овом питању.

У многим државама, нарочито у Аустрији, Француској, Енглеској, Русији и у Уједињеним државама у Северној Америци, и сад још влада средњевековно правно правило да за наслеђивање *покретних* добара, саобразно основном правилу: *mobilia ossibus inhaerent*, вреди последњи *лични статут* (*le statut personnel*), а за *непокретна* *lex rei sitae*, закон оне државе у којој су ова добра.

Новија теорија полази, пак, отуда: да заоставштина представља *јединицу*, те се она, по томе, без разлике саставних јој

⁵⁾ Види мој *Систем Приватнога (Грађанскога) Права у Краљевини Србији*. Књ. I. бр. 19. и 450. — Види и **Богишић Dr. В.** О положају породице и наследства у правној системи. Одштампано из правнога часописа *Бранича*, за 1892. и 1893. годину.

⁶⁾ Види ове законике: **Саксонски** (1863. год.) књига V. (§§. 1999—2620). **Немачки** (1898.) књига V. §§. 1922—2385.). —

Но нови **Швајцарски** грађански законик од 10. децембра 1907. год., који ће стати на снагу тек 1. јануара 1912. год., излаже наследно право у књ. III. (§§. 457—640.) после *породичног* а пре *стварног* права.

делова, сва наслеђује по *личном статуту* оставиоочевом, само за добра, за која вреди *особени* ред наслеђивања (н. пр. за породични фидеикомис; сељачка добра ит.д.) вреди право државе у којој су та добра, *lex rei sitae*.

Но као *лични статут* у неким државама вреди закон *последњег домицила* оставиоочевог, а у другима закон *државе* чији је грађанин био оставилац, дакле, *национални закон*.

7. — Закон *последњег домицила*, *lex domicilii*, вреди још у Енглеској и насеобинама (колонијама) њеним, у Уједињеним Државама у Северној Америци и у државама у Јужној Америци: Аргентини, Чили, Еквадору и Салвадору; даље, у Швајцарској, Данској, Норвешкој, Лифланду, Курланду и Естланду.

8. — *Национални закон* (*lex originis*) вреди у Француској, Немачкој (по §. 24. уводног закона о новом грађанском законику), Италији, Холандији, Шведској, Аустрији, Шпанији, Грчкој, Јапану, у држави Конго и у Србији.

5). Наследно Право у субјективном смислу

9. — Израз субјективно наследно право, то јест, као наследно право одређенога лица, Марка или Јанка, има више значења:

1) *Правни положај наследников*, који му је заснован отварањем наслеђа, дакле статусу слично, апсолутно право *бити наследником* оставиоочевим и као такав имати све имовноправне одношаје оставиоочеве, који су наслеђени;

2) *Приво очекивања* онога, који је позван да оставиоца наследи кад услов, под којим је постављен, наступи или *после* ранијег, пре њега позваног, наследника (нпр. право супститута §§. 461, 464., или породичног фидеикомисног наследника §§. 465. 467.); и

3) *Нада* или *изглед* презумтивнога (вероватнога) наследнога да наследи некога, који још живи. Но ова нада није још никакво право, док се год смрћу тога лица не отвори наслеђе, које се ишчекује.

6). Књижевност

10. — Нашу књижевност о Наследном Праву састављају ова дела:

Аћимовић Јован. — Кратак преглед наследног права у Србији с погледом на његову преуредбу. Београд. 1898. стр.

VI. и 24. — Одштампано из књижевног часописа *Дела*, књ. XV. стр. 43 и д. и 188. и д.

Богичић Др. В. — О положају породице и наследства у правној системи. Београд. 1893. стр. 52. — Одштампано из правног часописа *Правника*, I. 1892. стр. 293. и II. стр. 199 и 709.

Вељковић Драг. — Право на закони део у немачком праву с погледом на римско. По К. Козаку и Х. Дерибургу. Београд. 1891. стр. 43. — Одштампано из правног часописа *Бранича*, 1904. стр. 99., 208. и д.

Ђорђевић Андра. — Наследно Право у Краљевини Србији. Београд. 1904. стр. 156. — Одштампано из *Бранича*, 1903. год. стр. 258., 449. и 1904. год. стр. 1. и 385.

Ђорђевић Ђ. Ж. — О форми писменог тестаментa, када завешталац не може писати. Београд. 1880. стр. 15.

Ђорђевић Ђ. Ј. — Г. Марку Стојановићу, адвокату, на његово: „Може ли писац тестаментa бити сведок тестаментa?“ Београд. 1880. стр. 41.

Јовановић А. С. — Наследно право у старих Срба. Прилог чл. 100. и 101. Душанова законика Београд 188.

Матић Дим. — Објасњење грађанског законика за Књажество Србију. Београд 1851. II. чл. 1. од „О наследију“ стр. 534.—703.

Миловановић М. Ђ. — О наследном праву. Чланак у часопису *Отаџбина*, књ. X. (1882.) стр. 88. и д.

— — — — — Наследно право у старом Српском Праву. Чланак у *Годишњици* Чупићеве Задужбине. 1883. год. књ. V. стр. 188.

— — — — — Интестатско наследно право у нашем грађанском законнику. Београд 1884. стр. 54. Одштампано из *Српских Новина* 1884. бројеви 244—255.

Несторовић Ђ. Б. — Како се пише тестамент по нашем грађанском законнику. Београд, 1898. стр. 44.

— — — — — Стриц и синовица. Чланак у пишчевој књизи: *Правни чланци и расправе*. I. Београд, 1905.

Стојановић Марко. — Закони ред наслеђа. Одштампано из *Српских Новина*. 1888. бр. 130.—133. — *Друго дошубљено издање*. Београд, 1897. стр. X. и 49.

— — — — — Може ли писац тестаментa бити сведок тестаментa? Београд, 1880. стр. V. 66.

Осем ових књига има још повише чланака из наследнога права у разним правним часописима, који су обележени у *Правној Библиографији* чланака и књига у српској књижевности до краја 1905. приредио *Горко Никетић*, правник. Београд, 1907. год.

П Р В И Д Е О

СУШТИНА И ПРЕТПОСТАВКЕ НАСЛЕЂИВАЊА

I. Заоставштина као предмет наслеђивања

11. — Правни живот човеков, као год и физички живот његов, траје од рођења до смрти.

Рођењем човек постаје засебном људском индивидуом, а уједно и *лицем* (§§. 17. и 36. грађ. зак.), то јест, у часу рођења човек задобива *правну способност* или способност да буде *подметом* (субјектом) приватно-правних одношаја, да буде носилац приватних права и обавеза, и у тим одношајима може стајати само докле живи.

А *смрћу* својом човек, као физичка индивидуа, престаје даље постојати, па би, оштро узев, требало да у часу смрти каквога лица престану даље постојати и сви приватно-правни одношаји, у којима је оно до пред смрт своју стајало; требало би да престану даље постојати и сва права и све обавезе или дугови, које је до тог часа имало; уопште, дакле, требало би да се, у часу смрти каквога лица, распадне цео приватно-правни круг његов, пошто му нестаје правнога подмета, око кога се је, као око свога центра, савијао.

Али тако не бива.

Него, „после смрти житеља (тј. грађанина) српског *добра* његова, и *права* и *обавезе*, *прелазе* као *наследство* на *другога*, кога по реду закон опредељује, ако он (тј. умрли житељ српски) уговором или завештањем није друкчије уредио“, вели §. 394. грађ. зак.

По томе, дакле, после смрти каквога лица без разлике, било оно мушко или женско, *не престају* и даље постојати *сви* приватно-правни одношаји, у којима је оно до пред смрт своју стајало, већ неки од њих *прелазе* на другога, ко је прописно за то *позван*.

12. — Смрћу свакога човека *престају* даље постојати, па следствено и *не прелазе* на другога, само т. зв. *чисто лични приватно-правни одношаји* његови, то јест, само *чисто лична приватна права и обавезе* његове, које истичу из тих одношаја. А то су, пак, они приватно-правни одношаји који су обзиром на саму *личност* умрлога лица били засновани, то су она права и оне обавезе његове, који су били везани *искључиво* за саму *личност* његову, па зато заједно са њом и престају.

А у та *чисто лична права и обавезе* умрлога лица (*defunctus-a*) спадају, следствено заоставштину његову не састављају, поред *јавних права*,¹⁾ ова *приватна* права и обавезе његове :

а) *породична права и обавезе*, које истичу из *брака, очинске* (одн. родитељске) *власти и старатељства лица* или *туторства*. Тако, на прилику, права мужа или жене, оца или матере, *престају* смрћу дотичнога супружника или родитеља, јер би се и сâм здрав разум противно, кад би који законодавац уврстио и та права у она, која се наслеђују. Исто тако и право на издржање између супруга и сродника припада само овлашћеном супругу или сроднику, па зато и оно престаје смрћу овлашћенога; но о прошлим роковима *непримљене* суме издржања представљају обичне тражбине те као такве и прелазе на наследнике. И кћерино је право на пристојну удадбену спрему лично и ненаследно (§. 397). — *Обавеза* пак давати издржање, т. зв. *алиментарна обавеза*, је преносива, наследна. Тако, *мужевљева* обавеза да своју жену издржава (§. 109) простире се и после смрти његове на удовицу докле име његово носи (§. 412.), а то право удовичино на издржање из заоставштине мужевљеве назива се *удовичким ужитком*. И обавеза *ванбрачнога* родитеља да издржава своје ванбрачно дете прелази на наследнике његове (§§. 129. и 131.). Па и обавеза онога, ко је кривицом својом кога осакатио и за зараду га онеспособио, или убио, да осакаћеноме, односно удовици и деци убијенога, даје издржање, такође прелази на наследнике осакатиоца односно убице (§§. 820, 821. и 825.); и

б) она *имовинска права и обавезе*, које су било по природи или опредељењу своје, било по позитивном пропису везане за *личност* овлашћенога лица. Таква су права и обавезе: 1.) *личне службености* (§. 392.); 2.) обавеза из уговора о служби

¹⁾ И *јавна* су права ненаследна. Но у неким државама (Енглеској и Немачкој) извесна су јавна права *наследна*, на пр. чланство у законодавном телу, право патроната какве цркве.

и изради нарученога посла, који престаје смрћу службеника или предузетника (§. 718.); 3.) обавеза пуномоћникова (§. 624.) и 4.) право откупа продане ствари, ако време откупа није одређено (§. 663.).

13. — Сума новаца коју, по полици осигурања живота, осигуравајуће друштво плаћа по смрти осигураника, улази у састав заоставштине његове, ако полица гласи уопште на наследнике његове или на доносиоца, а не улази, ако гласи на име трећега.

14. — Сва остала *имовинска* права и обавезе, стварна и тражбена, умрлога лица, без разлике да ли су коначно *стечена* или су још *условна* и *орочена* (т.ј. за извесни рок везана), *не престају* смрћу његовом даље постојати, већ као *једнина* или *целина* прелазе на другога, т.ј. на онога, кога је умрло лице уговором о наслеђу или тестаментом својим одредило, а ако оно то није учинило, онда на онога, кога закон по реду одређује (§. 394.).

Сва та права, по искључењу *чисто личних*, скупно састављају имовину умрлога лица, која има да се наследи или т. зв. *заоставштину*²⁾ његову (*bona defuncti* или *hereditas*³⁾ *der Nachlass od. die Verlassenschaft; l' hérité*).

Заоставштина је, дакле, *имовина умрлога лица* посматрана у часу смрти његове, без обзира на то, да ли укупна вредност *добара* и *права* (актива) надмаша укупну вредност *обавеза* или *дугова* (пасиву) или ова друга ону прву.

Заоставштина је, као предмет наслеђа, полазна тачка Наследном Праву, почем је овоме задаћа: да реши *правну судбу* њену.

15. — Старија разликовања заоставштине. — Старија права *нису* сматрала заоставштину као *једнину* или *целину*. Она су, при одређивању наследника и постављању правила о преносу (деволуцији) заоставштине на наследнике, узимала у обзир многе *разлике*⁴⁾ *добара* која састављају заоставштину, а нарочите ове:

²⁾ §. 53. аустријског грађ. законика: »Скуп права и обавеза каквога покојника, у колико она нису основана на чисто личним односима, назива се његовом *заоставштином*«.

³⁾ *Hereditas est pecunia quae morte alicujus ad quempiam parvenit iure* (Cicero, top. c. 6.). *Pecunia nomine non solum numerata pecunia sed omnes res, tam soli quam iura; L. 222. D. de V. S.*

⁴⁾ По *старом германском праву* сва права оставиочева дељена су у поједине групе, за које су вределе особене или специјалне сукцесије; тако а) сва *непокретна* добра, као засебну масу, наслеђивао је најближи *мушки* сродник, а *покретности*, опет као засебну масу, наслеђивали су *женски* сродници сами или заједно с мушким;

1) разлику тих добара, по њиховој *физичкој природи*, на *непокретна* и *покретна*;

2) разлику тих добара, по *порецку* њиховом, на *породична* или *наслеђена* (les biens d'héritage ou les propres de famille или просто *les propres*) и *стечена* т.ј. лично прибављена, поглавито куповином (les acquêts или les conquêts). У *наслеђена* су добра увршћивана поглавито *непокретна*, а и понека *покретна* (н. пр. војничка опрема и т. д.; и

3) разлику *наслеђених* добара на она која су оаслеђена из *очеве* и она из *материне* линије (paterna et materna).

По тим разликама заоставштина се распоређивала у посебне групе и за сваку од њих вредела су посебна правила о наслеђивању, нарочито законском, а последње две разлике ограничавале су и *слободу тестирања* или располагања завештањем имовине.⁵⁾

16. — О законском наслеђивању породичних добара из очеве и материне родбине вредела је максима: *paterna paternis materna maternis*, то јест, породична непокретна добра, наслеђена од *оца* и његове родбине, наслеђивали су најближи сродници из *очеве*, а она, наслеђена од *матере* и њене родбине, најближи сродници из *материне* линије. Овом се максимумом те-

б) по смрти *мушкога* лица издвајане су све *покретне* ствари, које служе мушкима на личну употребу, т. зв. Heergewedde или Heergewäte (vestis bellica) *ратно одело и опрема*, у засебну масу коју је наслеђивао најближи *мушки* сродник с мушке стране (Schwertmagen);

в) по смрти *женскога* лица из покретне заоставштине његове издвајане су оне ствари, које су служиле само женским за личну употребу, т. зв. Niftelgerade, у засебну масу, коју су наслеђивали најближи *женски* сродници (Niftel).

г) по *мужевљевој* смрти издвајане су све ствари које су биле подесне за употребу заостале му *удовице*, т. зв. Wittwengerade, и половина заосталих ствари за јело, т. зв. Musstheil, па су, као засебна маса, припадале у наслеђе удовици; итд. — Тако **Stobbe**, Handbuch d. deutschen Privatrechts. св. V. № 1 и 2. изд. 1885. стр. 6.

У старија времена и сâм *покојник* (defunctus) или оставилац наслеђа имао је *свој део* у заоставштини својој (la part du mort) који су састављали извесни предмети и ствари за јело, које су му у гроб метане, а касније цркви даване. — **Viollet**, Histoire du droit civil français 3. iv, 1905. стр. 280.

⁵⁾ Тако н. пр. по *старом германском праву* непокретна су добра припадала више породици но појединцу који их је имао, па стога овај, ако је имао блиских сродника, није могао слободно располагати њима на случај смрти, већ их је наслеђивао *најближи* му сродник и то првенствено *мушки*, а покретна и мушки и женски сродници, **Stobbe** op. cit. и **Lehr** [E. Traité élémentaire du droit germanique 1892. св. I. и II. — И у *старом француском праву*, управо у *обласним обичајним правима* или *кутимама* (les coutumes) биле су, у погледу наслеђа, врло важне ове разлике добара: 1) разлика *породичних* од *стечених* добара (les propres т.ј. les acquêts) и 2) разлика наслеђених добара на она из *очеве* и она из *материне* линије (paterna et materna). **Glasson** E. Précis élémentaire de l'histoire du droit français 1904. **Viollet** op. cit. и **Beaune**, L'introduction à l'étude du droit coutumier français. 1880.

жило к томе: да се породична добра одрже у истој породици или бар у једној грани њеној.

Ова добра нису никад наслеђивали *ипредци* умрлога лица, већ увек *ипотомци* његови, из разлога, што ће их ови дуже задржати у државини својој. Отуда ова максима: *les progres ne remontent pas*, у француским кутимама. Порекло је овој другој максими у концесијама *феуда* (*les fiefs*), јер су ови давани *васалу* и његовом *ипотомству*.

Тестаментом се није, у ранија времена, могло располагати породичним непокретним добрима, већ само стеченим и покретностима, и то најпре никако, а касније само с одређеним делом (*la quotité disponible*) који није био једнак у свима обичајним правима или кутимама. Касније су неке кутиме допуштале слободу располагања тестаментом и за породична добра, али само за једну петину, те су *четири четине* сачињавале *кутимску резерву* (*la réserve des quatre quintes*) тј. *обичајни законски део наслеђа*.

Само је мали број кутима, у областима око Пиренеја, комбиновао разлику добара на очева и матерна с разликом између мушке и женске деце тако, што су очева добра наслеђивала само мушка, а женска су имала право на пристојан мираз (*une dot honnête*), док су матерна добра наслеђивала сва деца, и мушка и женска.

17. — Од модерних права само *англосаксонско*, специјално *енглеско* право наслеђа прави разлику између непокретних и покретних добара у погледу законскога наслеђивања. За наслеђивање *покретних* добара вреде таква правила, која су слична онима што вреде на јевропском континенту, с том разликом, што по енглеском праву преживели супруг, поглавито муж-удовац, има врло широка права на заостала добра женина; иначе не чиви се никаква разлика између наследника ни по полу ни по добу живота. Напротив, за наслеђивање *непокретних* добара вреде начела феуднога карактера. Ова добра наслеђује најближи сродник *purchaser*-а тј. онога, ко је први наследно добро унео у породицу, и тај *једини* наследник одређује се применом ових двеју привилегија: да је *мушкога пола* и *најстарији* по рођењу (*la masculinité et la primogéniture*)⁶⁾

Ова стара правила енглескога права прешла су у *Уједињене Државе* у Северној Америци, али знатно ублажена и мо-

⁶⁾ **Lehr E.** *Éléments de droit civil anglais* t. I. и II. 1906. — **Roguin E.** *Traité de droit civil comparé* t. I. 1908.

дификована. У огромној већини тих држава укинута је разлика добара на непокретна и покретна у погледу законскога наслеђивања; она постоји још само у осам источних држава које су по насељењу најстарије, а искључиво право наслеђа најстаријега мушкога сродника (примогенитура) укинута је у свима Уједињеним Државама.⁷⁾

Ну деоба добара на непокретна и покретна служи, у законима неких држава,⁸⁾ за основу уређивања специјалнога реда наслеђивање *селацких* непокретних добара (у Финландији), *феуда* (у Енглеској и Немачкој), *homestead-a* (у Америци), *copuhold-a* (у Енглеској) ит.д.

18. — Разлика добара на *породична* или *наслеђена* (*les propres*) и *стечена* (*les acquêts*) не постоји више ни у једној модерној држави. Само је у неким кантонима швајцарским, поглавито у *Гризонском*,⁹⁾ законски део наслеђа или резерва знатно већа за породична добра но за остала. У *Русији*¹⁰⁾ је, пак, по готову искључена слобода тестирања за породична добра, док је за остала потпуна.

19. — Максиму *paterna paternis materna maternis* налазимо још у два швајцарска кантона (*Њушатлу* и *Шафхаузену*)¹¹⁾ у *Русији*,¹²⁾ *Енглеској*¹³⁾ и држави *Њу-Јорку*¹⁴⁾ и у неким областима у *Шпанији*¹⁵⁾ у којима вреди обичајно право које ту максимуму назива *troncalidad*, наиме у *баским* областима око *Пиринеја*, у *Арагонији* и *Навари*.

20. — Осем ових под бр. 17. побројаних изузетака, сва модерна права усвојила су римски принцип о *јединству* заоставштине, а одбацила напред наведене разлике добара у заоставштини. У потврду тога наводимо, примера ради, прописе најважнијих савремених грађанских законика. Тако, *француски* законик је емплицитно изрекао *јединство* заоставштине у чл. 732., којим је одбацио разлику добара по *природи* и *пореклу* њиховом у погледу наслеђа. „Закон не узима, — вели тај члан — у обзир ни *природу* ни *порекло* добара ради регулисања наслеђа истих.“ Такво исто наређење садрже и ови законици: *белгијски* (чл. 732.), *холандски* (чл. 896), *италијански* (чл. 722.)

⁷⁾ **Lehr E.** Etudes sur le droit civil des Etats-Unis de l'Amérique du Nord. 1906.

⁸⁾ **Roguin E.** op. cit.

⁹⁾ ¹¹⁾ **Huber**, System und Geschichte des schweizerischen Privatrechts. II. B. стр. 65.

¹⁰⁾ ¹²⁾ **Lehr E.** Eléments de droit civil russe I. стр. 41. II. стр. 417.

¹³⁾ ¹⁴⁾ **Lehr E.** — op. cit.

¹⁵⁾ **Roguin E.** op. cit.

с додатком: „осем случајева специјално законом предвиђених“), *шпански* (чл. 659., изузимајући оне области у којима вреди обичајно право — *fueros*), *немачки* (чл. 1922; но у уводном закону оставља појединим савезним државама да по вољи регулишу наслеђивање феуда, порндичних фидеикомиса, сељачких добара ит.д.). И већина *јужно-америчких* законика освештава јединство заоставштине (н. пр. *чилски* чл. 981.).

21. — И *наш* грађански законик усвојио је *јединство* заоставштине и наслеђа, у §. 394. и §. 476., којим даје пуну слободу располагања тестаментом за *сва добра* без разлике, да ли су она „од предака наслеђена“ (*les propres de famille*) или „прибављена и (треба: или) стечена“ (*les acquêts*), осем случаја *повраћаја* добра, које је *усвојено дете* наследило од поочима или помајке, па без потомства умрло, а није оставило ни тестаментa ни уговора о наслеђу тога добра (§. 410.).

II. Остaвилац наслеђа

22. — Под „умрлим“ о чијој је заоставштини или наслеђу реч, увек се разуме само и једино *физичко* лице, дакле, *човек* уопште, без обзира на *пол* и *доба живота*, који је *смрћу* престао даље живети или је као *нестали* судом оглашен за *мртвог* (§. 51.).

Технички је израз за то лице: римски *defunctus* (покојник), немачки *der Erblasser* (оставилац наслеђа) и француски *le defunt* (покојник) или *de cuius*, скраћено од *de cuius successione agitur* — о чијем је наслеђивању реч.

У *нашем* је законнику употребљен израз „умрли“ или „умрло лице“; но ми смо овде усвојили израз *оставилац наслеђа* или краће *оставилац*.

23. — *Имовина правног лица*, које је *престало* постојати, *није* заоставштина, нити је оно *оставилац* наслеђа. Прелазак имовине његове на другога није наслеђивање у техничком смислу; па стога за тај прелазак наследно право и не вреди.

III. Наслеђивање. Универсална сукцесија на случај смрти

24. — Заоставштина нема више свога правног подмета, свога имаоника, те зато на упражњено место оставиочево ступа (сукцедира) неко друго лице, или више њих заједно, било по *вољи* самога оставиоца било по *законском наређењу*. То сту-

пање или долажење кога другога лица у средину заоставштине као њен нови имаоник назива се *наслеђивањем* (successio; die Erbfolge; la succession).

Наслеђивање је, дакле, *прелазак* укупне заоставштине оставиоачеве на *другога*, (то јест на *наследника*).

25. — Прелазак заоставштине, као целине, на другога врши се т. зв. *универсалном сукцесијом* коју је, као особени начин прибављања (acquisitio per universitatem), генијално створило Римско Право, од кога су је усвојила сва права потоњих културних народа.

Она се *оснива* на правном појимању имовине као *једнине* свих приватних права и обавеза везаних с каквим правним предметом. Имовина се, уопште, не састоји просто из суме стварних и тражбених права, уз која би дугови стајали као одвојити саставни делови имовине, него, напротив, између свих права и дугова постоји нека *унутарња веза* или *конекситет*. Та се веза *субјективно* заснива сједињавањем свих права и обавеза у *правном кругу* једног истог правног подмета, те се имовина која у неком одређеном тренутку припада каквом лицу, појављује као нека *неделива целина*, као *збирна ствар* (universitas). *А објективно* то сједињавање права и дугова почива на вези (конекситету) у којој заснивање дуговинских одношаја стоји с оним добрима која су, услед задужења, позитивно прибављена; н. пр. дуг, који је учињен ради поправке хипотекованог добра, изражава се побољшањем или повећањем вредности тога добра ит.д.

То *јединство* имовине остаје нетакнуто уклањањем досадањег јој подмета. Оно је меродавно и за *прибављање* заоставштине: оно одређује *дејство* и *обим* прибављања. Јер, наследник може узети само оно, што му се нуди, цело или ништа, активу заједно с пасивом т.ј. заједно с дуговима и теретима.

26. — Као *особени* начин прибављања универсална се сукцесија састоји у томе: што наследник *једним актом* задобива сву заоставштину или одређену му квоту њену као *цело*. Он, дакле, не задобива свако право умрлога понаособ, нити прима на се сваки дуг његов посебице, него ступањем његовим у упражњени центар имовноправних одношаја, *сви* се ти одношаји и сва *дејства* њихова *сједињавају* у личности његовој, наследниковој. Наследник, како се згодно вели у Римском праву, *per universitatem* ступа *in omne ius* умрлога. И зато, овде, и нису потребне оне поједине форме, које су законом прописане за прибављање појединих права. Тако, на прилику, за прибављање непокретних добара оставиоачевих у *својину* наследникову није

потребно да се свако добро уписује у баштинску књигу на име наследниково, као што бива у случају продаје, нити је за прелазак *државине* каквога добра потребна каква спољна радња или форма, па ни *државинска воља* наследникова и т. п. Довољно је само то, да му је *воља* за прибављање управљена на *јединство* наслеђа, па и ако су му поједини састојци истога непознати, и ако их није хтео задобити.

27. — Прибављено се наслеђе *сваја* с властитом имовином наследниковом у *једну целину*. Опустели правни одношаји оставиоचेви сјединили су се у новом правном подмету, у наследнику, а по *садржини* су остали *неизмењени*, јер им већ утврђено објективно стање остаје непромењено променом подмета или субјекта. Зато *наслеђена* права и обавезе трају и у наследника онако исто, као што су и у оставиоца били, они одсада вреде као *властити* правни одношаји наследникови и за поступање са њима сасвим је равнодушно да ли су они постали у оставиоца или у наследника.

Најважнија, пак, последица која отуд истиче, јесте *одговорност* наследникова за *дугове* оставиочеве. Пошто наследнику припада само *једно* имање, то повериоци оставиочеви могу распрострети своја потраживања на *укушну* имовину наследникову која је постала уједињењем наслеђа с властитом имовином његовом. И зато, кад је реч о каквом дугу наслеђа само му се порекло означаје, а за досуђивање тражбине, која томе дугу оговара, и за извршење пресуде, којом је та тражбина досуђена, начелно је то без правнога значења. Но из тога *не излази* као принудна последица: да је *одговорност* наследникова за дугове наслеђа *неограничена*. Та се одговорност може, а тако врло често у пракци и бива, *ограничити* само на *активу* наслеђа тиме, што могу повериоци оставиочеви или и сâм наследник задржати да се заоставштина *не сједини* с властитом имовином наследниковом. У том случају дугови оставиочеви исплаћују се *само* из *активе* наслеђа, па било да је она за то довољна било да није; и ако није, онда наследник не одговара за њих и својом личном имовином.

IV. Наследник. Сунаследници. Наследство или наслеђе

28. — Лице, које је *позвано* да заузме заоставштину оставиочеву, *целу* или само коју *квоту* њену (половину, трећину и т. д.), те да је одсада држи и ужива као своју *властиту* имовину, па је доиста и заузме, — то лице назива се *наслед-*

ником (heres; der Erbe; l'héritier). А ако је једновремено (симултано) више њих за то позвано, онда се они називају *сунаследницима* (coheres; die Miterben; les cohéritiers).

29. — Заоставштина, као целина, посматрана у одношају према наследнику, назива се *наследством* (§. 394.) или *наслеђем* (hereditas; das Erbe или die Erbschaft; l'hérédité).

Ако има сунаследника онда заоставштина представља *заједнину* или *заједничку имовину* или *смешнитво*, у коме сваки од њих има свој *део* (удео или квоту) у размери свога овлашћења да наследи или права на наслеђе. Тај се део назива *наследничким делом* или *квотом* (der Erbteil; la part héréditaire).

V. Легат или испорука. Сингуларна сукцесија на случај смрти не постоји

30. — Израз „легат“ (legatum; das Vermächtnis; le legs) има два значења:

1) легат или *испорука* значи: *наређење на случај смрти оставиочево* било у уговору о наслеђу било у тестаменту (или кодицилу), којим он *налаже* наследнику или другом коме да даде неку одређену *имовно-правну корист* (н. пр. какву одређену ствар, тражбину, суму новаца и т. д.) неком одређеном лицу, које се назива *легатарем* или *испоруко-примцем* (§§. 469 и 473.).

Легат је увек *вољно* (оставиочево) никад законско наређење. И

2) легат значи и саму ту *завештану имовно-правну корист* (ствар или право), дакле, *сам предмет* легата (§. 469. при крају).

31. — По *Римском Праву* легатар је задобијао *непосредно* у својину завештану му ствар, само ако је она била у наслеђу. Следствено легатар је могао ту *своју* ствар дотичном *стварном тужбом* (actio in rem) од свакога тражити и бранити. Легат је због тога у *Римском Праву* био *сингуларна сукцесија на случај смрти*, дакле, начин прибављања права.

Тако је и по *француском*¹⁶⁾ грађанском законнику.

¹⁶⁾ **Planiol M.** Traité élémentaire de droit civil français. II. éd. t. III. № 2788: »Toutes les fois que l'objet du legs est la propriété d'une chose ou un droit réel sur une chose, la transmission de propriété ou la création du droit réel s'opère immédiatement et de plein droit au décès du testateur...

Но по *аустријском*¹⁷⁾ и *немачком*¹⁸⁾ законику легатар не задобива завештану му ствар непосредно у својину, већ има само *тражбину* према наследнику или ономе, ко је легатом оптерећен, да му овај ту ствар *пренесе* у својину како то обично бива *међу живима*, И тако, по тим законима, легат *није* особени начин прибављања својине и других стварних права.

32. — *Наш* грађански законик говори о *легату* само у §. 471. по коме је наследник *дужан* из наслеђенога имања завештану ствар као *особиту испоруку* испоручити легатару. И ако је ово наређење нејасно, ми држимо да легатар у сваком случају има само *тражбину* према наследнику да му овај изда предмет легата, јер га не задобива непосредно у својину.

VI. Претпоставке за наслеђивање

33. — Свако наслеђивање претпоставља: а) смрт оставиоачеву; б) живот и способност наследникову; в) позив за наслеђивање и г) прибављање наслеђа.

1) Смрт оставиоачева

34. — О наслеђивању каквога лица уопште може бити говора само и једино „*после смрти*“ његове (§. 394.). Само смрт оставиоачева ствара могућност наслеђивања, без обзира на вредност заоставштине.¹⁹⁾ По томе о наслеђивању *живога* лица не може уопште ни бити говора: *Viventis hereditas non est*. Ко, дакле, своје *садање* имање отуђи или га у својину уступи потомцима, закључује правни посао међу живима (*inter vivos*), а не на случај смрти (*mortis causa*). Стога редовно не вреди ни уговор о заоставштини ни о ком делу (квоти) наслеђа или о легату из имања још живога лица, јер такав уговор *нема предмета* о коме се уговора (тач. 4. §. 539.).

35. — Пре смрти оставиоца *будући* наследници његови, ни уговорни, ни нужни или законити (§. 477.), *немају* никаквих наследних права. Они, дакле, не могу суду тужити бу-

¹⁷⁾ §. 684. »Легатар стиче по правилу (§. 699) одмах по смрти завештаоца право на испоруку за себе и своје наследнике. Ну *право својине* на завештану му *ствар* може добити само по прописима постављеним за прибављање својине у петој глави. §§. 437. 536. 703.

¹⁸⁾ §. 2174: »Легат заснива легатару *право тражити* од оптерећенога да му изда предмет легата«.

¹⁹⁾ *Hereditas appellatio sine dubio continet etiam damnosam hereditatem*. D. 50. 16. 119. — **Немачки** законик проводи без изузетка став: »Свако умрло лице мора имати наследника«.

дућега оставиоца што овај за живота свога правним пословима међу живима, ма и намерно, штети њихова *будућа* права. — Ипак, они могу путем парнице тражити да им суд *утврди* права према будућем оставиоцу

Ни *повериоци* будућих наследника нису овлашћени да се за живота оставиочева обезбеђују презумтивним деловима наслеђа њихових дужника.

36. — Ко тражи да наследи чију заоставштину мора најпре и пре свега *доказати смрт* оставиочеву, па и сам *час* или *тренутак* смрти његове, ако се и то оспорава. А то се мора доказати зато, што у *часу смрти настаје* или *се отвара наслеђе*,²⁰⁾ (§. 52. „Само онај који *преживи* другога, може у овога права, на случај смрти њему припадајућа, ступити.“) и што се по том часу *цени* и *способност* наследникова.

37. — Смрт се оставиочева *доказује*, редовно, *умрлицом* тј. изводом из протокола умрлих, као јавном исправом (тач. IV. §. 187. грађ. пост.); а у недостатку умрлице другим поузданим исправама (на пр. извештајем власти о извршењу смртне казни над оставиоцем или о погибији његовој у рату и т. п.), па и *сведоцима*.

За случај, кад је *више лица* угинуло у *једновременој опасности*, па је неизвесно ко је кога од њих преживео и наследио, вреди *претпоставка* у §-у 52. грађ. зак., која се може и *противдоказом* оборити.²¹⁾

38. — Физичкој смрти оставиочевој слично је и *судско проглашивање несталог за умрлог* (§. 51.) те зато може бити речи и о наслеђивању и таквога лица. Пресуда судска о оглашивању несталог за умрлог замењује доказ о смрти с *претпоставком*: да је нестало лице умрло у *часу* који је у пресуди означен.²²⁾ Но и ова се претпоставка може *противдоказом* обеснажити и утврдити: да је нестало лице у истини умрло *пре* или *после* тога у пресуди означенога *часа* или да је оно још *у животу*.

2) Живот и способност наследникова

39. — Право наслеђа, које настаје у часу смрти оставиочева, не може се фиксирати без наследника као свога подмета.

²⁰⁾ **Аустријски** законик §. 536: „Право наследства настаје *тек по смрти* оставиоца наслеђа“. — **Немачки**, §. 1929: „Смрћу каквога лица (Erbfall) његово имање (Erbschaft) прелази као целина на друго које или на више других лица (Erben)“. — **Француски**, чл. 718. „Les successions s'ouvrent par la mort.“ Тако и италијански (чл. 923.; португалски, §. 2009., швајцарски, чл. 537., шпански, §. 657. и т. д.

²¹⁾ ²²⁾ Види мој *Систем*, I. књ. бр. 304—308.

Стога је *позив* кога лица за наследника условљен *животом* тога лица и *способношћу* његовом да буде наследником.

40. — I. **Живот наследников**. — Само онај који *преживи* другога, може у овога права, на случај смрти њему припадајућа, ступити, вели јасно §. 51. По томе, наследник мора бити *жив у часу смрти оставиоцеле* и тај час *преживети*. Јер, коегзистенција оставиоцеле и наследникова у том часу, кад наслеђивање наступа, зајемчава *непосредни* и без прекида *прелаз* заоставштине на наследника, као *суштину* наследнога права.

Но *тестаментни* наследник, који је постављен под *одложним* (суспензивним) *условом*, мора да *преживи* не само оставиоца, него и *испуњење* тога услова, па да може наследити.²³⁾

41. — У сугласности с *римским*²⁴⁾ и *сुвременим*²⁵⁾ правима и *наш* грађански законик допушта да и *зачедак* (ембрио) у утроби материној може наследити но под условом: да је након смрти оставиоцеле *рођен* у законом року (§§. 398 и 113.), ма по рођењу и најкраће време живео. И ако је ово наређење постављено за *законско* наслеђе, оно вреди и за *тестаментно*.

42. — Да ли треба и којим доказним средствима доказати: да је *посмрче* оставиоцелово доиста било већ *зачето у часу смрти оставиоцеле*? И да ли за то вреди *просте претпоставке* законске о законитости тога детета, које садрже §§. 113. и 114? — Ово питање не предвиђа ни један сувремени законик, па ни наш.

У *француском* се праву признаје примена речених претпоставака (у чл. 312, и 314. и 315. С. с.) само у случају:

²³⁾ Види законике: **аустријски**, §. 703.: »Ради прибављања заоставштине, остављене под *одложним условом*, потребно је да лице, коме је завештано, *преживи испуњење услова* и да је при наступању истога *способно* наследити«. — **Француски** чл. 1040: »Toute disposition testamentaire faite, sous une condition dépendant d'un événement incertain, et telle que, dans l'intention du testateur, cette disposition ne doit être exécutée qu'antant que l'événement arrivera ou n'arrivera pas sera caduque si l'héritier institué ou le légataire décède avant l'accomplissement de la condition.« **Италијански**, чл. 853. »Toute disposition testamentaire faite sous une condition suspensive est privée d'effets si la personne en faveur de qui elle est faite décède avant la réalisation de la condition.« — **Португалски**, чл. 1759. — **Шпански**, чл. 791.

²⁴⁾ **Аридте**. Пандекте, књ. V. §. 471. прим. 1.

²⁵⁾ На прилику **Француски** законик, чл. 725. вели: »За наслеђивање потребно је постојати (егзистирати) у часу отварања наслеђа. Тако *неспособни* су да наследе: 1) онај који још *није зачет*; 2) дете које није рођено *способно за живот* (viable).« — **Немачки**, §. 1923: »Само онај, ко је *жив* у време отварања наслеђа, може бити наследник. Онај који у том времену није жив, али је *већ зачет*, сматра се да је рођен *пре* отварања наслеђа«. — **Швајцарски**, чл. 544. »L'enfant conçu est capable de succéder, s'il naît vivant. L'enfant mort-né ne succède pas«. И т. д.

²⁶⁾ **Planiol M.** op. cit. t. III. № 1708.

кад је питање о праву на наслеђе уједно и питање о законитости тога детета; а за случај, кад је само питање о наслеђу, постоје три предлога: 1) примењивати те претпоставке као јавнога поретка; то је систем судске праксе; 2) примењивати их, али допуштати и против-доказе; и 3) сасвим их одбацити.²⁷⁾ Доктринарно је трећи предлог најбољи, јер се претпоставке о законитости детета ограничавају само на то, да се докаже у којој је *периоди* зачеће било могуће, док овде, у области наследнога права, треба утврдити: да је оно било у *извесном тренутку*, тј. у часу смрти оставиоцеле.

43. — Наш грађански законик *неусловљава*²⁷⁾ способност наслеђивања у *посмрчета* (§. 398.) још и способношћу за живот (*la viabilité*), као што чине неки страни законици.²⁶⁾

44. — По законима који су усвојили *фидеикомисарну субституцију* и *породични фидеикомис* може се поставити за тестаментнога *ианаследника* (*Nacherbe*) и лице, које у време смрти тестаторове није још ни зачето, него које ће се тек доцније зачети и родити.

То *вреди*²⁹⁾ и за наш грађански законик, пошто је и он усвојио обе те установе (§§. 464., 465., — 467.).

45. — Може ли и *нестало лице* које још није судом оглашено за мртво, бити чији наследник? — Сувремена права дају нам два разна одговора на ово питање, наиме:

а) по *француском* законнику *нестало лице не може бити наследник* зато, што му је неизвесна егзистенција у часу отварања наслеђа. „Ко год буде тражио какво право, које је постало у корист лица, чија егзистенција није призната, дужан је доказати: да је то лице доиста постојало у часу отварања; права, док то не докаже, тражење му се неће примити“, вели чл. 135. тога законика. А ово је наређење *опште*, генерално, те зато вреди и за *законско* и за *тестаментно* наслеђе и за легат. По томе, ако је *нестало лице* позвано да кога наследи, не могу ни пуномоћник његов ни презумтивни наследници његови, — баш да су и с допуштењем суда држаоци његовог властитог имања (т. зв. *les envoyés en possession*), — не могу тражити из чије заоставштине оно, што би њему било при-

²⁷⁾ Тако исто ни аустријски, немачки, румунски, португалски, холандски, цириншки и швајцарски (чл. 144.).

²⁸⁾ Нарочито *француски* у члану 726. 2, по коме ту способност, као прост факт, треба доказати, па и сведоцима. Тако и *италијански* чл. 724. 2-о, и *шпански* (чл. 30. и 745.) који тражи да је посмрче живело по рођењу бар 24. сата.

²⁹⁾ Тако исто и за ове законике *аустријски* (§§. 604—646), *француски* (чл. 1049 и 1050), *италијански* (чл. 764, 2 ал.), *немачки* (§. 2101) и т. д.

пало, да је присутан. Дакле, ако је нестало лице позвано да кога оно само наследи, наследиће они, који после њега на ред долазе; а ако су, пак, једновремено позвана још и друга која лица, онда ће она наследити и његов део, и то у своје властито име (чл. 136.). Ако би се, пак, нестало лице касније појавило, а пре него му је *тужба за наслеђе* (la petition d'hérédité) застарела, онда се они, који су, у одсуству његову, наследили, сматрају наспрам њега за *савесне* држаоце, те му враћају само оно што од наслеђа у њиховој државини затече, а сви обрани плодови њима припадају (чл. 138. и 138); осем ако оно не докаже, да су они били *несавесни* тј. да су знали да је он жив. А

б) по *немачком* законнику се за нестало лице, које није још оглашено судом за мртво, *претпоставља*: да је *преживело* оставиоца (§. 19.) и поставља му се *старалац* у наслеђе припалога му *имања*.

Немачки законик боље чува интересе несталог, док још није оглашен за мртвог, а француски боље штити интересе оних који наслеђују кад несталог нема.

По нашем мишљењу ово питање најбоље решава нови *швајцарски* законик, наиме он наређује: да се за наследни део (квоту) несталог постави *старалац* док не наступе погодбе, под којима његови презумтивни наследници могу тражити од суда да их овласти да заузму имовину његову у своју државину (l'envoi en possession: чл. 158.).

46. — И по нашем праву *нестало лице* може бити наследник. Део несталог наследника причуваће се код суда, односно чуваће га *старалац* кога судија постави, док се не докаже да је одсутан наследник умро или док се судом за умрлог не огласи (чл. 97. правила о поступању у неспорним делима).

47. — II. *Способност за наслеђивање. (Erbfähigkeit).* — *Способност за наслеђивање је способност за прибављање наслеђа.*³⁰⁾ Она је само особени правац *имовинске* или *тековин-*

³⁰⁾ Римско је Право оштро разликовало способност *бити* наследником од способности *прибавити* наслеђе (capacitas). Та се разлика састојала у овоме: што је неспособност *бити* наследником искључивала сâм *позив* на наслеђе или делацију; а неспособност *прибавити* наслеђе (incapacitas) само *прибављање* наслеђа. С тога постављање неспособнога лица за наследника није вредело (pro non scripta), па ни тада, кад је оно касније, после прављења тестаментa, по-стало способним, што је отпао узрок неспособности његове. А пошто је постављање наследника била главна садржина тестаментa (institutio heredis est caput et fundamentum totius testamenti), то ни цео тестамент није вредео у случају, ако је неспособно лице било сâмо за наследнака постављено. Напротив, постављање таквога лица за наследника, које је неспособно да прибави наслеђе (incapax-a), вредело је, само што је за њега било без икаква дејства,

ске способности, па зато је, редовно, има свако физичко лице, без разлике пола и доба живота. Данас, дакле, нема више *апсолутне* неспособности за наслеђивање у физичких лица каква некада беше у Риму за робове и перегрине (странце), а у потоњој источној римској царевини за апостате и јеретике, као и у потоњим правима разних народа, нарочито у старогерманском праву за странце, хермафродите, кепеце, кљасте, губаве, монахе и т. д. У осталом та се неспособност данас више и не слаже с начелом које вреди у свима модерним правима: да је сваки човек *лице*, тј. правно способан да себи прибавља сва приватна права. То начело вреди и у нас (в. §§. 16. и 17. грађ. зак.).

Ипак, наш грађански законик (§. 423.) *ограничава* способност *странцу*³¹⁾, тј. грађанину које стране државе, да може

осем ако оно није пре позива на наслеђе задобило ту способност. По томе, дакле, тестаментни је наследник морао имати способност да буде наследником још у време *прављења тестамент*, а способност прибавити наслеђе тек у време *делације*: а од овога времена па до прибављања наслеђа *обе* способности.

С овом разликом стајала је у непосредној вези и ова: што је постављање неспособнога лица за наследника имало ту последицу: да је део, који би му био припао, прирашћивао деловима његових сунаследника (односно тестаментат није вредео, ако је оно било једини наследник); а постављање за наследника таквога лица које није било способно да прибави наслеђе, имало је опет ту последицу, да је корист (део наслеђа или легат) која му је тестаментом остављена, постајао *caducum* и припадао је оним сунаследницима (односно сулегатарима) који су имали породицу (*patres familiae*), а ако ових није било — државној благајни, То је т. зв. *caducorum vindicatio*.

Неспособни су били да прибаве наслеђе: *безбрачна лица* (*coelibes*) и *лица без деце* (*orbi*), на основу закона т. зв. *lex Julia et Papia Poppaea*; а тако исто и *Latini Juniani*, на основу закона т. зв. *lex Junia Norbana*.

Но ови случајеви инкапацитета и теорија о *caducum*-у нису вредели већ у Јустинијановом праву.

Али су из Јустинијановог Права прешла у опште немачко право само ова два случаја инкапацитета, наиме:

а) *преживели супруг* није могао по тестаменту свога умрлога супруга који је био *сојух vivibus* (другобрачни супруг), више наследити од оног детета његовог из првога брака које је најмање истим тестаментом обдарено. Преостатак делила су деца умрлога из првога брака на равне делове. Nov. 22. с. 27., 28.; сравни са l. 6. C. de secundis nuptiis 5., 9.; и

б) *ванбрачна деца* и њихова *мати* заједно нису могла по тестаменту свога ванбрачнога оца односно мужа, који је након себе оставио и законите потомке, наследити више од *дванаестине*, а мати сама више од *двадесет четвртине* заоставштине. Преостатак је остајао законитим потомцима. Nov. 89. с. 12. §§. 2., 3., с. 13.; сравни са l. 2., l. 8. C. de natur. lib. 5, 27. Новела наређује ово само за случај конкубината, али је пракса то примењивала уопште на све ванбрачне односе. Види **Dernburg**, Pand. III. §§. 59. 85. под 2. и **Windscheid-Kipp**, Pand. III. §. 535. под 2. §§. 549., 550.

³¹⁾ У старијем француском праву *странци* (*les aubains*) нису такође имали право да наслеђују француске грађане, нити да коме остављају у наслеђе добра своја у Француској, па ни француским грађанима. Та двојна неспособност странаца позната је под именом; *le droit d'aubain*. Ова је неспособност у току времена ублажавана посебним уговорима између Француске и страних држава, по којима су грађани уговорних држава имали право да се узајамно наслеђују. Ипак, странац је у Француској наслеђивао само девет

било по тестаменту или уговору, било по закону, наследити заоставштину *српскога* грађанина, осем ако му то право није признато *уговором*, обично *трговинским*, закљученим између наше и односне стране државе. Но ово је ограничење само *реторзија* према грађанима оне стране државе, која не допушта српским грађанима да наслеђују њене грађане.

48. — По неким сувременим законима³²⁾ *неспособни* су да наслеђују и *манастирски духовници* или *монаси* (калуђери).

По нашем законнику калуђери су *способни* да другога наследе по закону и по тестаменту или уговору, пошто нису оглашени за неспособне.³³⁾

49. — Правна лица³⁴⁾ (корпорације и задужбине), и *јавно-правна*³⁵⁾ и *приватно-правна*,³⁶⁾ имају приватно-правну спо-

десетина ($\frac{9}{10}$) од заоставштине, јер је једна десетина припадала краљу. То се право краљево називало *le droit de deduction* и било је само преостатак од *droit d'aubain*. Оба та права уништила је велика француска револуција.

³²⁾ Види ове законике: *аустријски*, §. 539., *португалски* §. 1779, и т. д. У *Русији* су неспособни да наслеђују само по закону: **Lehr**, *op. cit.* I. стр. 399.

³³⁾ Тако и у Француској, Италији, Швајцарској, Енглеској и у Уједињеним Државама у северној Америци. — Уводни закон *немачкога* царевинскога грађ. законика (§. 87.) оставља аутономију појединим савезним државама да регулишу како хоће ту способност калуђера.

³⁴⁾ У многим сувременим законцима (н. пр. француском, италијанском и т. д. па и у новом швајцарском грађ. законнику) та се лица називају *моралним* или *цивилним*. Први је био *шпански* грађ. законик који је из теорије усвојио назив правна лица и поставио посебна наређења о њима (§§. 35—39.). *Немачки* грађ. законик садржи највише посебних наређења о правним лицима. (I. Удружења — *Vereine* — §§. 21—79; II. Задужбине — *Stiftungen* — §§. 80—88.; правна лица јавнога права §. 89.), па затим нови *швајцарски* (општа наређења о моралним лицима §§. 52—59., удружења, §§. 60—79., и задужбине §§. 80—89.).

У новије време предлаже се, као коректнији, назив *колективна својина* и за корпорације и за задужбине. Види о томе **Planiol M.** *op. cit.* № 3005—3019.

³⁵⁾ *Јавно-правна* су она правна лица која имају атрибут *државне власти*, јер су заснована са задаћом; да врше какву *јавну* службу и државу поставију неке власти. Јавно право одређује која су правна лица јавно-правна, пошто их оно организује и задаће им намењује. Таква су ова правна лица: *држава* (§. 19. грађ. зак.) и *политичка општина* (§. 36. грађ. зак.) а по Уставу и *округ* и *срез* (чл. 468.); пошто и они могу, као и држава и општина, имати *својих имања* онако како га имају и поједина, физичка лица, *Имати своје имање значи: имати приватно-правну или тековинску способност*. Као јавно-правна правна лица сматрају се и они *јавни заводи* који су основани у циљу да врше какву мисију у општем или јавном интересу. Амо спадају; *Универзитет* (у чл. 2. закона о оснивању универзитета од 27. фебр. 1905. год. вели се: »у имовно-правном погледу универзитет је самостално правно лице«); даље, *Академија Наука, Народна Библиотека, Народни Музеј* и т. д.; *Задужбина Велимира Тодоровића* или *Велемиријанум*, и т. д.

³⁶⁾ *Приватно-правна* су правна лица сва она *удружења* приватних лица и све *задужбине*, основане приватним лицима, којима је призната *имовно-правна* способност. Признање те способности може бити или *опште* (тј. унапред у закону изречено) или *посебно* (тј. кад надлежна државна власт потврди правила удружења или задужбине).

собност те могу у своје име прибављати сва имовна права па следствено и наслеђе и легате, и имати својих имања. Стога су и та лица, противно Јустинијановом праву,³⁷⁾ способна да буду наследници и легатарци, и то само тестаментни а не и законски, пошто је законском праву наслеђа основа сродство а правна лица уопште не могу бити у сродству ни с којим лицем. Једино је држави (fiscus) признато право на законско наслеђе свуда па и у нас (§. 530.).

Но по неким савременим правима³⁸⁾ правним је лицима прибављање наслеђа, легата и дара ограничено тиме, што морају претходно тражити и добити одобрење (ауторизацију) надлежне државне власти да могу примити завештано им наслеђе или легат, односно дар, нарочито ако вредност наслеђа или легата или дара премаша одређену суму. Разлог је томе ограничењу: да државна власт има могућности да спречи да се које удружење економски толико не оснажи, не осили, да може бити опасно по правни поредак у држави.

Опште признање приватних удружења за правна лица садрже ови законици: 1) немачки, §. 21 који гласи: »Удружење, коме није циљ да врши обрт привредних послова, задобива правну способност уписом код надлежног првостепеног суда у регистар удружења«. А §. 22. »Удружење, коме је циљ да води привредну радњу, задобива, ако нема особених законских прописа, правну способност одобрењем државне власти«. Те особене прописе, пак, садржи немачки трговински законик, по коме акционарско и командитно друштво на акције постају правним лицима уписом у трговачки регистар код надлежног првост. суда (§. 210.), тако исто и друштво с ограниченом одговорношћу (§. 13. закона о том друштву) и друштво за тековину и привреду (§. 17. зак. о тим друштвима). — И 2) швајцарски, §. 60. »Политичка, верска, научна, уметничка, добротворна, забавна и друга удружења, која немају привредни циљ, задобивају личност — персоналитет, чим изјаве у својим статутима вољу да буду корпоративно организована«. А по §. 61. удружење се може уписати у трговачки регистар. — По савезном закону о обавезама (чл. 623). акционарско је друштво правно лице, чим се упише у трговачки регистар.

И у нас има закона који садрже опште признање извесних удружења за правна лица. Тако, а.) закон о земљорадничким и занатским задругама од 3. XII. 1898, год. у чл. 11. вели: задруга правно постоји тек онда кад је уведена у задружни регистар и тада има подобност за вршење свију имовноправних послова тј. може имовна права прибављати и отуђивати^с; б.) закон о удружењима од 14. јан. 1900. год. чл. 10. као и чл. 11. предњег закона и в.) закон о задругама за узајамно помагање од 13. јан. 1902. чл. 11. тако исто.

³⁷⁾ По Јустинијановом праву били су способни да наслеђују само државна благајна (fiscus), општине, цркве и побожне установе, а остала лица само, ако су добила за то особену повластицу, **Dernburg**, Pandekten, III. св. §. 59. прим. 5.

³⁸⁾ Види, на прилику, француски законик, чл. 910. и 937., затим италијански чл. 932., шпански чл. 944. и т. д. — Уводни закон о немачком грађанском закону (чл. 86.) оставља законодавству сваке савезне државе да узакони: да примање наслеђа и легата у вредности преко 5.000 марака од стране правних лица зависи од одобрења државне власти. То одобрење чини само то, да правно лице задобива наслеђе или легат под раскидним условом (тј. ако му државна власт одобри да прими); по томе, дано му одобрење има повратно дејство тј. правно је лице задобило наслеђе или легат, не у тренутку добијања одобрења већ у тренутку отварања наслеђа.

Овога ограничења нема у *нашем* законодавству, а требало би га установити.

50. — *Проста друштва*, којима није призната правна личност, *нису* способна да буду наследници ни легатари (н. пр. прост грађански ортаклук, јавно трговачко друштво и т. д.). — Но ако се тумачењем воље тестаторове може утврдити да му је била намера да управо *појединим члановима* друштва завешта наслеђе или легат, онда му тестаменат, у том погледу, вреди.

Неизвесна је пракса наших судова.

51. — *Правно лице* које *још не постоји*, а предвиђа му се оснивање, нема коегзистенције с оставиоцем у часу смрти овога, те стога оно и *не може бити непосредни* наследник нити легатар, пошто и један и други треба да *преживи* тестатора (§§. 51. и 473.).

Свакако, такво правно лице, као год и физичко, које у часу смрти тестаторове није још ни зачето, *може бити постављено за посреднога* наследника (фидикомисарног субститута; панаследника; Nacherbe),³⁹⁾ у ком би случају непосредни наследник био постављен под *раскидним условом* (тј. ако се дотично правно лице оснује). Но трајању тога услова мора бити границе. По *немачком* грађ. законнику (§. 2109.), крајња је граница *рок редовне застарелости*, рачунајући од дана смрти оставиоцеве.

Наш грађански законик не предвиђа изречно овај случај.

Пракса је, међутим, усвојила да вреди и завештање наслеђа и легата таквом правном лицу, које у време смрти завештаоцеве још не постоји; и док се такво правно лице не оснује, завештано се имање чува и приплодом увећава, да му се, кад се оснује, преда. Општи привредни интерес, пак, захтева: да то стање неизвесности о постанку дотичнога правнога лица, као наследника или легатара, па дакле и везаност завештаног имања, не траје вечито, него да то имање, по истеку некога унапред одређенога рока, наследе они закони наследници завештаочеви, који би га били наследили да није било завештано таквом будућем правном лицу, те да се оно опет врати у редован слободан промет. Но по *законодавном решењу* од 11. фебруара, 1896. год. (Зб. 51. стр. 136), *сва завештања*, која су по својој намени *застарела*, уступају се фондovima, основа-

³⁹⁾ **Немачки** законик (§. 2101.) у том смислу и тумачи, у сумњи, постављање физичкога лица, које није у време отварања наслеђа, још ни зачето, као и *правнога лица*, које ће постати тек по смрти оставиоцевој, за наследника, додајући, да ако такво тумачење не одговара вољи завештаоцеве, постављање наследника не вреди.

ним за подизање Дома Академије Наука, Музеја Српске Земље и Народне Библиотеке.

52. — Задужбина, коју сам оставилац *оснива* својим завештањем и њој своје имање намењује, *још не постоји* у часу смрти његове, зато, што је за постанак њен потребно *одобрење* државне власти (чл. 193. Устава). И због тога, што таква задужбина још не коегзистира с оставиоцем у часу смрти његове, њено наименовање за наследника не би требало да вреди. Али из смисла чл. 193. Устава излази: да је и таква задужбина способна да буде наследником. Накнадно одобрење државне власти за постанак такве задужбине има *повратно дејство* тј. услед тога одобрења сматра се да је она постала у часу смрти оставиоцеве, дакле, да је коегзистирала с оставиоцем и да га је преживела.⁴⁰⁾

53. — С питањем о способности наследниковој стоје у вези и ова два питања: о *недостојности* и о *утицају* пола и доба живота наследника.

А). Недостојност

54. — I. Појам. — *Недостојност* наследникову (Erbunwürdigkeit; l'indignité) треба добро разликовати од *неспособности* за наслеђивање (Erbunfähigkeit), ма да је ипак доста мучно обележити јасну, осечну разлику између њих.

Неспособност за наслеђивање је оскудица способности прибавити *ма чију* заоставштину као наследство. Она је основана на *оштим мотивима*, независно од тога да ли лица, која су оглашена за неспособна да наслеђују, заслужују то или не.

Недостојност је, пак, основана на *мотивима* који се тичу лично наследника. Она се изриче као *грађанско-правна казна* наследнику *одређенога* оставиоца и састоји се у *одузимању* већ стеченога наслеђа наследнику, што је овај извршио одређено, законом напред предвиђено дело према оставиоцу. А будући је казна, недостојност није неспособност за наслеђивање; она управо претпоставља ту способност, пошто се састоји у *одузимању* већ припалог или прибављеног наслеђа недостојном наследнику.

55. — II. Порекло недостојности. — Порекло је теорији о недостојности у *Римскоме праву*, наиме у овим двама установама његовим:

а) *exheredatio* тј. у могућности очевој да децу своју *искључи* из права да заоставштину његову наследе. Првобитно отац је

⁴⁰⁾ Тако и немачки законик у §§. 84. и 2101. чл. 2.

био у томе неограничен, а касније је то могао учинити само из *одређених* узрока, који су били побројани у новели 115.; и

б) *errepatorium* т.ј. у *одузетом наслеђу* (одн. легату) наследнику (одн. легатару), који, истина, није био од тестатора искључен, али га је сам закон искључивао због недостојности (*indignitas*).⁴¹⁾ Индигнитет је играо у римском наследном праву врло значајну улогу, нарочито у добу царства. Било је много случајева, у којима је наслеђе (па и легат) одузимао и тестаментном и законском наследнику (одн. легатару) због недостојности његове. Најважнији су били они случајеви недостојности, који су имали свога основа у *непоштовању оставиоца* или његове *успомене* или његове *последње воље*; тако н. пр. недостојан је био наследник онај, ко је злонамерно *убио* оставиоца или га пустио да погине, ко је пропустио гонити убицу његовог, ко му је последњу вољу напао као лажну или инофициозну, или ју је прикрио итд. Одузето наслеђе (одн. легат), као *errepatorium*, припадао је државној благајни, а не онима који би, после недостојнога наследника (одн. легатара), били наследници (или легатарии). *Errepatorium* је припадао државној благајни и онда, кад је недостојни наследник (одн. легатар) *одбио* наслеђе (одн. легат). Индигнитет није сметао позиву недостојнога наследника на наслеђе по редовном праву, шта више, он га је могао и прибавити, па му је оно тек после одузимао.

56. — Обе ове установе римскога права, засноване на истим узроцима, налазимо у *старом француском праву*: иста факта која су овлашћивала оставиоца да *егзередира* наследника, повлачила су за собом *недостојност* неискљученога наследника. И тако, *недостојност* је била *прећутна егзередација*, коју је сам закон изрицао. Отуда се закључивало: да закон није могао искључити наследника због недостојности, кад му је оставилац *опростио* и тиме утврдио да није имао намере да га егзередира. У *модерном, пак, француском праву* је *егзередација* *сасвим укинута* због тога, што је изазивала честе и скандалне партице. Тестатор не може егзередирати у правом смислу те речи, јер, ако има наследника који има права на закони део наслеђа (резерву), он га не може егзередирати; а ако такога наследника нема, егзередација је излишна; тестатор може коме хоће завештати своје имање. Само је недостојност остала, али је посредно модификована; она се не може више сматрати као прећутна егзередација, јер кад закон искључује из наслеђа недостојнога на-

⁴¹⁾ Испор. D. 34. 9. de his quae ut indignis auferentur.

следника, то већ више није тумачење воље оставиоачеве; следствено, *више није могући опроштај* оставиоачев недостојноме наследнику. Дефинитивно искључење недостојнога наследника је казна, коју сам законодавац изриче у име морала.⁴²⁾

57. — С рецепцијом Римскога права ушла је у *старо-германско право* и римска разлика између *способности* за наслеђивање, *инкапацитета* и *индигнитета*. Али римска теорија о индигнитету није никако могла ухватити корена у пракси зато, што је било јако противно германском правном начелу да државна благајна конфискује наслеђе докле год има законога наследника оставиоачевог. После недостојнога односно неспособнога наследника најближи сродник оставиоачев био је овлашћен да тужбом тражи *повраћај* заоставштине од *недостојнога* наследника, ако ју је овај већ задобио у државину.⁴³⁾

Ово је посматрање прешло и у *пруски* и у *нови немачки грађански законик*.

58. — Многи *сувремени* грађански законици *не праве* осечну разлику између *недостојности* и *неспособности*, на прилику *аустријски*,⁴⁴⁾ који ту разлику не чини ни у терминологији ни у наређењима; *италијански* (чл. 764. и др.) и *шпански* (чл. 856: „*неспособни* су да наследе због *недостојности* и д.).

Немачки, пак, законик, у коме су наређења о неспособности растурена и нису у систему сведена, јамачно из разлога, што су узроци неспособности у правом смислу те речи ретки, — садржи, напротив, доста потпуну теорију о недостојности (§§. 2339.—2345.).

У *нашем* грађ. законнику нема ни термина *недостојност*.

59. — III. *Узроци недостојности*. — Они су у свима *сувременим* законцима *ограничено* (лимитативно) или исцрпно *побројани*, те с тога осем њих ни један други узрок не вреди. Судија, дакле, не може данас, као што је могао у Француској пре садањег јој грађанског законика (1804. год.), изрицати недостојност наследникову на основу и таквога узрока, који није увршћен у законску листу, а који му се чини да је, с гледишта јавнога морала, потпуно оправдан. Он изриче недостојност као

⁴²⁾ **Planiol**, op. cit. III. op. 1733.—1736.

⁴³⁾ **Stobbe**, op. cit. V. стр. 16.

⁴⁴⁾ **Unger**, Erbrecht, §. 5. прим. 4., разликује неспособна лица на: *абсо-лутно неспособна* (§§. 544. 538. и 539.) у која убројава и странце у случајима реторзије, и на *релативно неспособна* (§. 540 и 542.). Он сматра, да у аустријском законнику постоји само један једини случај недостојности у техничком смислу; а то је §. 121. (наш §. 106), али и он не припада наследном него брачном праву.

казну наследнику за дело које закон *предвиђа*, а по опште данас усвојеном начелу: ни кажњивог дела ни казне не може бити без закона (*nullum crimen, nulla poena sine lege*).

60. — Али се сувремени законици *не слажу* међу собом у *побројавању* узрока недостојности. Француски је увео само три узрока.⁴⁵⁾ Модерни су законици, нарочито они из латинске групе, увећали овај број, а највише су то учинили законици *католичких*⁴⁶⁾ држава; изоставили су трећи узрок у француском законику, а додали су један или више узрока, који се односе на атентате на оставиоца и на његову слободу прављења тестамената.⁴⁷⁾

61. — По нашем грађанском законику је само један општи узрок недостојности наследникове, наиме: *вољно и противправно убиство оставиоца* (§. 419.); а за мужа и жену постоје још и засебни основи, из којих су недостојни да једно друго наследе.

62. — За искључење наследника из наслеђа оставиоца, кога је *убио*, тражи се:

а) да је наследник *убио* оставиоца тј. лишио га живота, све једно да ли је он то учинио као главни кривац или само као саучесник у извршењу убиства. — *Покушај* убиства није основ за недостојност;

б) да је убиство извршио *вољно* тј. намерно, хотимице. — Нехотично или у неуранчунљивом стању извршено убиство *не* искључује убицу из наслеђа; и

⁴⁵⁾ Чл. 727. »Недостојни су да наследе и, као такви, искључени су из наслеђа:

1) онај који би био *осуђен* што је *задао* или што је *покушао* задати *смрт* оставиоцу;

2) онај који је против оставиоца суду поднео *капиталну оптужбу* коју је суд огласио за *клеветничку* и

3) *пунолетни* наследник који, дознав за *убицу* оставиоцевог, не буде га јавио власти«. — Овај трећи узрок није се досад десао у Француској **Planiol**, *op. cit.* III стр. 529.

⁴⁶⁾ Види; *Шпански* чл. 756, и *чилски* чл. 964.

⁴⁷⁾ Види: *Италијански* чл. 725, тач. 3. и 4. *португалски*, §. 1782.; *немачки* §. 2339.

Да наведемо све узроке недостојности само из најновијега *швајцарскога* савезнога грађ. законика. По члану 540. »Недостојни су да буду наследници;

1) онај који је, *намерно и противправно*, *задао* или *покушао* задати *смрт* оставиоцу;

2) онај који је, *намерно и противправно*, допринео *сталној неспособно-*сти оставиоцевој да *прави* тестаменат;

3) онај који је, *преваром, претњом* или *насиљем*, навео оставиоца да *учини* или *опозове* какво наређење последње воље, или га у томе спречио;

4) онај који је, *намерно и противправно*, *поиштио* или *прикрио* какво наређење последње воље оставиоцеве у таквим приликама, да га овај није могао поново поставити.

Услед *опроштаја* престаје недостојност.«

в) да је убиство извршено *противправно*. По томе, убиство извршено у праведној одбрани и у стању нужде *не* искључује убицу из наслеђа убијенога (§. 421).

63. — Да ли је за недостојност убице потребна и *кривична осуда* његова?

О томе се изречно изјашњава само *француски* законик.⁴⁸⁾ — У Аустрији је судска пракса контрадикторна.

Ни *наш* се законик о томе не изјашњава, као ни аустријски, ни немачки ни швајцарски.

Ми држимо, да је *кривична осуда* наследникова *потребна*⁴⁹⁾ зато, што се убиство казни по службеној дужности и што убице нема докле га суд не огласи за таквог. Без осуде се још не зна да л је „вољни“ убица. Доследно томе, није недостојан наследник онај, ко је у истини убио оставиоца само ако не може бити за то осуђен (н. пр. због застарелости кривице итд.) Међутим сама осуда за хотично убиство је довољна, без обзира на то, што је наследнику досуђена казна одмах опроштена или застарела.

64. — За *женину* недостојност да има удовички ужитак, законски или уговорни (§§. 413 и 774.), да наследи писани дар (§. 778) из заоставштине мужевљеве или да мужа наследи по законом реду (допуна §-а 408.) или по тестаменту — довољно је: да је она само *знала* да ће јој мужа убити (§. 419.) али је још и то потребно, да је и осуђена за то, што *није* власти јавила да се убиство спречи (§. 51. крив. зак.) јер се том осудом утврђује да је знала за убиство мужа јој.

65. — *Жена* је недостојна по §-у 106.⁵⁰⁾ да задржи мужевљево наследство, ако се, оставши трудном по смрти мужа јој, преуда пре *девет* месеца, или, ако није трудна, пре *шест* месеца, рачунајући од дана смрти мужевљеве. Но овај случај припада више *брачном* на наследном праву.

66. — За недостојност *мужевљево* да своју жену наследи, довољно је да је она *умрла* услед *свирепога боја* (тј. тешке телесне повреде) мужевљевог и да је он за ту злоставу *осуђен*.

У овом случају, као и у оном, кад је осуђен за убиство своје жене, муж нема права ни да *управља* (администрира) заоставштином женином, коју су наследила њихова малолетна деца, што би иначе имао права по §. 122, нити је може он нити

⁴⁸⁾ Види примедбу 23.

⁴⁹⁾ Тако и одлука опште седнице Касац. Суда од 30. Апр. 1884. Бр. 1404. Збирка II 19. 34.

⁵⁰⁾ Ради веће јасности овога §-а испореди га с §. 121. аустр. зак.

његова родбина наследити после дечје смрти, ако би она помрла без потомства, него ће је наследити само *материн род* (§§. 409. и 401.).

Но *жена*, која је недостојна да непосредно наследи мужа, није недостојна да *посредно*, после дечје смрти, наследи оно мужевљево имање, које се затече у дечјој заоставштини, јер јој закон то не крати.

67. — *Отац и мати* су недостојни да наследе своје дете коме су *вољно* смрт нанели, и за то *осуђени*. (§. 420.). — Ово је, уосталом, само специјални случај убиства оставиоца (§. 419.).

68. — Узроци недостојности вреде, по сувременим правима,⁵¹⁾ и за *законско* и за *тестаментно* наслеђивање, па и за *легате*.⁵¹⁾

Тако је и по *нашем* грађ. законнику, јер су §§. 419, 421. и 489. генерална наређења.⁵²⁾

69. — IV. *Опроштај оставиоцев.* — Да ли тај опроштај ништи недостојност наследникову?

Сувремени грађ. законици разво одговарају на ово питање. Тако:

а) по *француском* законнику опроштај *не уништава* недостојност наследникову, из разлога: што закон не искључује недостојне наследнике тумачењем воље оставиоцеве т.ј. да би их и сâм оставилац био искључио из наслеђа, да је могао, него их, као највиша воља друштвена, искључује у име друштва⁵³⁾. — На против.

б) многи од францускога каснији законици усвојили су да опроштај оставиоцев *отклања* недостојност наследникову. Тако чине ови законици: *италијански* чл. 726., *шпански* чл. 757., *бугарски* (од 1889. год.), — Сва три закона траже да је опроштај учињен у тестаменту или у аутентичном акту; затим, *аустријски* чл. 540., по коме се тај опроштај може из околности извести; *немачки* §. 2343. и *швајцарски* чл. 540. при крају.

⁵¹⁾ Види ове законике; *италијански* чл. 725, *мексикански* чл. 3291. и 3392., *португалски* §§. 1782. и 1978., *шпански* чл. 756., *холандски* §. 885., *чилски* §. 968. и т. д. — По *француском* законнику нема *тестаментне* сукцесије у правом смислу те речи. Оно, што се коме тестаментном завешта, сматра се као дар (*une libéralité*). Тај се дар, као и онај за живота учињени, не може опозвати због недостојности већ само због *неблагодарности* (чл. 1046. у вези с чл. 954. и 955. прва два наређења.).

⁵²⁾ У *аустријском* законнику узроци недостојности у §. 540. вреде за сва три начина наслеђивања, а овај у §. 543. само за тестаментно наслеђивање.

⁵³⁾ **Planiol**, *op. cit.* III. стр. 528.

70. — *Наш* законик није предвидео опроштај оставиочев, нити се је досад, у пракси судској, тај случај јавио, и ако није искључена могућност да се деси. Сводећи недостојност наследникову на један једини и то најтежи узрок, вољно убиство оставиоца, законодавац је јамачно мислио: да наследник, као вољни убица, *не заслужује*, због свога импидетета, опроштаја оставиочевога.

71. — V. **Правна дејства недостојности.** — Недостојност *не сиречава* наследнику да *прибави* наследство, о коме је реч. Она је само *основ* да се недостојни наследник *искључи* из наслеђа, да му се оно *одузме*. Она, дакле, не производи своје дејство по самом праву, *ipso lege*, према свима интересованим лицима, него тек кад *суд*, на *тужбу* интересованог лица, огласи наследника за недостојног.

72. — Интересовано је, следствено, *овлашћено* је да ову тужбу за декларацију наследника за недостојног подигне свако лице, које би свој положај према наслеђу *побољшало*, ако би недостојни наследник *отшао*, дакле: сунаследник, сваки даљи сродник оставиочев, који би га могао евентуално наследити, даропримац и легатар којима би недостојни наследник могао *смањити* (ревоцирати или редуцирати) дар одн. легат, кад му овај крњи закони део наслеђа (§. 565.), па и држава, ако би јој то наслеђе припало, кад би недостојни наследник био искључен.

73. — Тужба за декларацију недостојности подиже се против наследника, само тада, кад је он задобио наслеђе у своју државину, а ако је он умро, онда против наследника његових. — Ова тужба *застарева* за 24. год. од дана отварања наслеђа. (§. 930. а).

Интересовано лице може недостојност наследникову истаћи и у облику *приговора* (ексценције) у одговору на тужбу наследникову.

74. — Правна дејства недостојности наследникове настају тек с *извршношћу* пресуде судске, којом је тужени наследник оглашен за недостојног и *осуђен* да врати наслеђе ономе, коме оно после њега припада.

75. — Правна су дејства те пресуде судске ова:

1) према *онима*, који су позвани да се користе искључењем недостојнога наследника, овај се сматра као да *није ни био наследник* (ex tunc). Отуда истичу ове последице:

а) недостојни је наследник у положају *несавеснога државнога* §§. 204. и 205.)⁵⁴ и

⁵⁴) Види моје дело *Државина*, стр. 54.

б) његова тражбина или обавеза према оставиоцу *оживљује*, јер сад престаје *конфузија* (уједињење тражбине и дуга у једном лицу (§. 910.), услед које је његова тражбина односно обавеза према оставиоцу била престала. — И

2) према *трећим* лицима искључење недостојнога наследника из наслеђа вреди *тек од сада* (ex nunc) т.ј. од дана извршности пресуде. По томе, сва права која су до тога дана конститујисана у корист трећих лица на наследним добрима (н. пр. хипотеке, службености и т. д.) остају и даље у важности, *изузев* случај, ако су и та трећа лица била *несавесна* или су *превару* извршила (§. 28.) при конститујисању тих права, што треба, у спору, против њих доказати.

Б) Утицај пола и доба живота

76. — I. Уопште. — У историји Наследнога Права налазимо у изобиљу доказа о утицају *разлике пола и доба живота* на право наслеђа, наиме:

1-о, да је *женскиње* (нарочито *кћери*) имало у наслеђивању *првенство* над *мушкињем* (над *синовима*) и обрнуто, *мушкиње* над *женскињем*, односно синови над кћерима, или, браћа над сестрама; и

2-о, да је по рођењу *најстарији* или *најмлађи* сродник (обично *син*) имао првенство над осталима.

Трагови тога утицаја налазе се и у *сувременим* правима и то, по правилу, у *законском*, а тек изузетно и у *тестаментном* наслеђивању. У тестаментном изузетно зато, што је данас опште усвојено правило, да свако може, по својој вољи, на случај смрти располагати својом имовином, по одбитку т. зв. *законскога дела* за извесне сроднике, којима закон, ако их има, зајемчава тај део наслеђа. Такав *један* изузетак налазимо у оним сувременим правима, у којима за извесна *непокретна* добра (н. пр. за феудна и сељачка добра) постоје *посебна* наређења о наслеђивању и по којима се таква добра морају и тестаментом оставити *сину* а не кћери. А *други* изузетак налазимо у оним сувременим правима, која не допуштају *удатој жени* да може тестаментом располагати са својим имањем.⁵⁵⁾ Но и ти изузеци неједнакости не истичу, у самој ствари, из разлике пола, него онај први из *особене* или *изузетне правне природе* речених добара, а овај други из *брачнога стања* а најчешће из системе о уређењу

⁵⁵⁾ У неким северо америчким државама, види **Lehr**, Etudes sur le droit civil des Etats-Unis. 1906. стр. 124.

имовно-правних одношаја између супруга или *матримонијалнога режима*.

77. — Разлика *пола* је и дубља и природнија од оне по *добу живота*; јер, женско се не може прометнути у мушко ни мушко у женско, док једно исто лице пролази поступно кроза сва стања доба живота, те може бити и најстарије и најмлађе у својој породици. Стога су и привилегије мушкога пола много старије од оних, које су установљаване по *добу живота* у корист најстаријега или најмлађега сродника. Тако, *првенство мушкиња* над женскињем у наслеђивању налазимо чак у *Хамураби-јевом* законнику од пре 2000—2300. год. пре Христа, по коме су само *синови*, без разлике доба живота, наслеђивали оца, а кћери само *миразе* добивале. То првенство мушкиња постојало је и у старих *Инда* и *Грка*, па и у *Римљана* пре закона XII. таблица, који је увео равноправност и међу синовима и међу кћерима. Тако је било и у *старом германском* и у *старом француском праву*; јер у већини т. з. *варварских закона* (*leges barbarorum*), кћи је била искључена из наслеђа очевих *непокретних* добара, али су их синови подједнако наслеђивали, без разлике по *добу живота* међу њима. Тако је и данас у *Мусломана* и у нас, у *Србији*. То је, дакле, општа историјска истина, и редовна црта еволуције наследнога права.

Тек с развитком *феудалнога режима* и као неопходност те системе развило се понајлак и *право најстаријега у наслеђивању* (т. зв. *le droit d'aînesse*). Тај се режим карактерише комбинавањем *обеју привилегија*, привилегија мушкиња над женскињем и привилегије *прворођења* (*примогенитура*), којима је заједничка сврха, да обезбеде стално одржавање *феуда* (*le fief*) у истој породици, што је било корисно и за феудале или сењере и за њихове васале.

Та комбинација *обеју привилегија* постоји данас још у *енглеском праву* за законско наслеђивање *непокретних* добара.

У *Француској* су те привилегије потпуно ишчезле. А *привилегија мушкиња*, без права *прворођења*, постоји још у *Русији*, *Србији* и у неколико у *скандинавским државама* (*Данској*, *Норвешкој* и *Шведској*.)

78. — Пре него што пређемо на посебно историјско развиће једне и друге привилегије, ваља нам одмах напоменути, да ни *једно модерно право не одузима*, по угледу на познати римски закон *lex Volsunia*, женскињу, па ни удатом, *право да наслеђује*.

79. — II. Утицај пола. — А.) *Привилегија женскиња*. — Она је постојала у наследној системи оних примитивних народа, у којих је постојао т. зв. *матерникат* т. ј. у којих је жена, односно *мати*, била *старешина породице*, јер је у њих била призната само *материнска* (утеринска или утробна) *филијација*; следствено и наследници су одређивани само по рођењу од матере или по произласку (десценденцији) од заједничког женског предка.

Тврди се, да и у неких сувремених полудивљих племена постоји матерникат н. пр. у племену званом *Товарези* (Touaregs) у северној Сахари, у Африци.

И у *сувременим* правима врло образованих народа налазимо неке *привилегије женскиња* у наслеђивању, али су оне веома незнатне. Тако у законима неких *немачких* држава, ранијим од новог немачког законика, постоји старо-германска установа „*Gegade*“ т. ј. скуп извесних ствари умрле матере, које наслеђују само *кћери*, искључујући синове одн. браћу. И у Швајцарској, *цирншки* законик садржи слично наређење (§. 858.), по коме из *материне* заоставштине кћери преузимају, пре деобе наслеђа, и без икакве накнаде наследној маси, материно одело, порезано платно, оруђа за женски рад; даље накит и уштеду у новцу у вредности до петине чистог наслеђа; а ако ове последње ствари прелазе петину вредности наслеђа, онда тај превишак накнађују наследној маси.

80. — Б.) *Привилегија мушкиња*. — Два су начина, којима се може мушкиње повластити у наслеђивању на штету женскиња; наиме:

а) разликовањем *оца* и његове родбине од *матере* и њене родбине и повлашћивањем само *очевих* а искључивањем *материних* сродника; и

б) разликовањем *самих сродника оставиочевих* по њиховом личном *полу* и повлашћивањем *мушких* сродника, било тиме, што они *сасвим искључују женске* сроднике, било тиме, што они *првенствено* наслеђују, а ови тек у недостатку оних, било тиме, што *неједнако* наслеђују, т. ј. мушки више а женски мање.

81. — Први начин повлашћивања мушкиња, који се састоји у разликовању *оца* и његове родбине од *матере* и њене родбине, израз је *агнатске* породице, т. ј. оне породице која има за начело своје конституције не филијацију (т. ј. рођењем засновану везу између деце и њихових родитеља), па ни очинску власт физичкога оца или родиоца (*genitor*), него *домаћу власт* (*potestas domestica*) кућнега старешине, која се простире не само на његове

потомке (децу, унучад итд.) него и на усвојену децу и сву осталу чељад која су му потчињена, а нису с њим ни у каквој крвној вези. У тој породици и удата жена стоји под влашћу свога мужа, као породичнога старешине, а не под влашћу свога оца, или кога предка његовог. Деца њена нису сродна с предцима њеним, ни с потомцима њихним. Уопште, дакле, по агнатској породичној системи нико није могао припадати једновремено обема породицама, очевој и материној, као што им данас припада, већ је сваки припадао породици свога оца, деда и прадеда по оцу. И отуда је, сасвим природно, истицало: да су из наслеђа били искључени сви сродници материни, даље, баба, прабаба итд. по оцу.

Но у неким је правима та система наслеђивања била *ублажена*, а у неким опет *пооштрена*. Тако у Римском је праву била *ублажена* тиме, што су само *сестре* могле наслеђивати, јер је иначе законом т. зв. *lex Voconia* било забрањено женскињу да може и по тестаменту наслеђивати грађанина римског. А у неким *феудалним правима* у извесним пределима Немачке, та је система била *пооштрена* тиме, што су допуштала да наслеђују само они *мушки* потомци који су рођени од *мушких* предака оца оставиоачевог и имали *исто породично име* и *грб*, као и оставилац⁵⁶⁾

Још више је та система *ублажена* у правима неких *мањих кантона швајцарских* (*Уришвиц* и оба *Унтервалда*), која деле сродство на *очево* и *материно* (*Vatermagen* и *Muttermagen*), па у првом реду или искључиво позивају на наслеђе *све* потомке *мушких очевих предака* оставиоачевих, заједно с *удатим сродницама* и њиховим потомством и ако ови носе друго име. — Тако је и у *Енглеској* с примесом права прворођења.

82. — Други начин повлашћивања мушкиња у наслеђивању, који се састоји у *разликовању сродника оставиоачевих* по њиховом *полу*, има ове облике:

а) *потпуно искључивање женских сродника оставиоачевих* у корист *мушкиња*. — Ову наследну систему налазимо у примитивних или архаичких племена, у којих се ћерка сматрала као робиња, коју муж купује од оца јој и која од тада нема права наслеђа ни у очевој ни у мужевљевој породици.

И по *Хамураби-јевом* законуку ћерка је могла само од оца или мужа нешто мираза добити. — У *Јерменској* су, у време Јустинијана, кћери биле такође потпуно искључене из

⁵⁶⁾ Meyer P., Das Erbrecht, 1904. стр. 86.

законског наслеђа очевог и тек је Јустинијан увео 21. новелом *de Armeniis* (536. год.) разноправност оба пола у наслеђивању.⁵⁸⁾

Данас је у *Кини*⁴²⁾ ћерка потпуно искључена из наслеђа и само приликом удаје добива од породице дарове мање или веће вредности и нешто покретности.

83. — б) *Повлашћивање мушкиња само првенством наслеђивања а не и искључивањем женскиња из наслеђа.* — Ову систему налазимо у *атинском праву* у време оратора *Изе-а*, по коме је *сестра* долазила на наслеђе тек кад јој брата није било и у том случају заједно с њом наслеђивао је и *син* раније преминуле јој сестре, ако га је било. По *јеврејском праву* је женског сродника искључивао мушки у истом степену сродства с оставиоцем; али, свака жена, која долази на наслеђе представљањем кога човека, наслеђује у стицају са сваким другим само не с братом, јер је он искључује. Брат искључује не само сестру већ и њено потомство, ако је она умрла. Оставичеву ћерку искључује и кћи раније преминулог сина његовог.⁵⁹⁾ — По *старом саксонском праву* (т. зв. *саксонском огледалу*) првенствено су наслеђивали само мушки потомци пре женских, отац пре матере, и браћа пре сестара; остали пак сродници, и мушки и женски, наслеђивали су заједно и на равне делове. — По праву старих германских племена т. зв. *Франака-Салијеваца* (*lex salica*) и *Франака-Рибуараца* (*lex Ribuarica*) породичну земљу (*terra salica; terra aviatica*) тј. земљу првобитно добивену од племенске заједнице, и која кућу окружава,⁶⁰⁾ наслеђивали су само синови односно браћа. — Сви т. зв. *варварски закони* (*leges barbarorum*), изузев *визиготски закон* (*lex Visigothorum*) и *турингишки закон* (*lex Thuringorum*), искључивали су женскиње из наслеђа непокретности.⁶¹⁾ — Обичајна права или *кутима француске* ретко су искључивале женскиње из наслеђа, нарочито је у Средњем Веку била скоро у опште усвојена равноправност синова и кћери у наслеђивању. Но у областима, у којима је вредело римско право (т. зв. *земље писаног права*), ушло је било у обичај, да се кћи, приликом удаје, под заклетвом одриче будућега наслеђа својих родитеља. Тај је обичај био противан римском праву, јер по њему не вреди никаква изјава о будућем наслеђу, али га је судска пракса усвојила а канонско право освештало, те су га и многи статуту озаконили. У феу-

⁵⁷⁾ **Albert**, La liberté de tester. 1895. стр. 769.

⁵⁸⁾ У *Petit Temps* од 25. Маја, 1894. студија једног мандарина.

⁵⁹⁾ **Rosin** у часопису Grünhut-овом XXVIII. стр. 348, 363.

⁶⁰⁾ ⁶¹⁾ **Viollet**, op. cit. стр. 881 и 855.

далним или племићским породицама нерадо су давали женскињу непокретна добра у наслеђе, што су за њих биле везане војничке обавезе, које жене нису могле вршити. Стога по неким статутима није била потребна ни изречна изјава кћерина о одрицању права на наслеђе. Довољно је било, да је племићска кћи била добила, приликом удаје, као мираз „ма само и шешир од руџа“. Но у неким областима, нарочито у *Нормандији* (*le grand coutumier de Normandie*, 1583. год.), обичајно је *право* искључивало кћери и њихове потомке из наслеђивања *породичних добара* (*les propres*) у корист синова (одн. браће) и њиховог потомства; па с тога, у *земљама обичајнога права* није била потребна ни изречна изјава ћерака да се одричу наслеђа. У накнаду зато, оне су имале право да траже од браће (одн. њихових потомака) пристојно удомљење (*le mariage advenant*), које им је најстарији брат исплаћивао за годину и један дан. Иначе, сестре су узимале делове из родитељевог наслеђа, и то све скупа, највише трећину истога.

И по *винодолском статуту* од 1288. год., кћери су могле наследити родитеље, само тада кад није било синова.

И *данас* има законодавстава, која искључују женскиње из наслеђа. Тако у *Црној Гори* по *Даниловом закону* од 1855. год. кћери наслеђују само у недостатку синова, и то само *стечена* добра оставиочева, а породична остају у породици.

Тако је и по *нашем законику* (§. 396., 397. и 400.), с том разликом, што кћери у Србији наслеђују сва добра, и наслеђена и стечена (§. 476.).

У *Русији*, по *Своду закона*, синови и њихови потомци искључују кћери и њихове потомке. Руско право искључује из наслеђа *све иредке*; једино отац и мати имају, у недостатку потомства оставиочевог, само законско уживање наслеђа, које припада побочним сродницима.

И у *Енглеској* још постоји првенство мушкиња у наслеђивању обичних непокретних добара, с тим, што је овде утицај пола комбинован с привилегијом најстаријега по рођењу. По том праву *син* и његово потомство потпуно искључује *кћер* и њено потомство, *отац* и његово потомство искључује *матер* и њено потомство из ког другог брака њеног, а тако исто и *побочни сродници* по *очевим* предцима искључују оне по *материним* предцима. И тако, мати и сродници по матери наслеђују непокретна добра тек после целе родбине очеве. Но репрезентација, која је у том праву безгранично усвојена, осигурава представницима *женскога* сродника сва права, која би он имао; тако на

прилику женски потомци по најстаријем сину искључују млађега сина оставиоcheвог; те тако *жена* може потпуно искључити *човека*.

И најпосле.

84. — в) *Неискључујући потпуно женскиње* из наслеђе, нека су законодавства *повлашћивала мушкиње* простом *неравноправношћу* оба пола у наслеђивању, тиме:

α) што су *женски* сродници, нарочито *кћери*, наслеђивали само *извесна добра* и *мање вредности* од оних, која су *мушки* сродници у наслеђе добивали. Тако по закону *Турингијеваца* наслеђе је истина припадало сину, а не кћери; али, ако сина није било, *кћи* је наслеђивала новац и робове, а *земљу* најближи сродник у нисходној линији *очевих* предака. Оставиочева *сестра*, а ако ње није било, онда *мати* његова наслеђивала је то, што би и кћи наследила; а *земљу* увек најближи сродник очев; он је наслеђивао и ратно одело (оклоп) као и освету блиских сродника и крвину. ⁶²⁾

85. — β) што је *сестра* добивала *мањи* део наслеђа од брата. У Угарској, по *златној були* краља Андрије II. (1222. до 1235.) син и кћи били су равноправни у наслеђу. Касније је наступила реакција, што су кћери искључене из наслеђа *феудних* добара, а по књизи *Verbozsi-a*, 1514. год., која је и данас основа угарском грађанском праву, наследно право *ћерака* у неплемићским породицама сведено је на четвртину целога наследства.

У старој Француској било је кутима (нпр. у *Mons-y*), по којима је кћи наслеђивала половину онога, што је син наслеђивао; а тако је исто било, кад је и сестра с братом брата наслеђивала. ⁶³⁾

По *мусулманском праву* сестра наслеђује половину дела који брату припада, а мати половину очевог дела. Ако нема потомака оставиочевих, отац искључује брата, а мати не, већ добива једну а брат две трећине.

У Шведској до 1262. год. мушкиње је искључивало женскиње; кћи, односно сестра, имала је право само на мираз; а одтада, наслеђивала је једну трећину а син две. Тако је било и по законикy од 1734., ма да је већ у градовима била продрла равноправност, која је тек законом од 12. маја 1872. године утврђена.

⁶²⁾ **Thierry A.**, Récits des temps mérovingiens I. p. 104.

⁶³⁾ **Viollet**, op. cit. стр. 886.

⁶⁴⁾ **Albert**, op. cit. стр. 708.

У Швајцарској, у кантонима *Луцернском* и *Цушком* син добија пет делова а кћи четири из очевог наслеђа, а материно деле на равне делове. У кантону *Турговиском* сви синови наслеђују а 15% од непокретности 5% од покретности више од кћерака. У кантону *Циришком*, по ранијем *Блунчили-јевом* законику од 1855. год., син је добивао два а кћи један део из очевог наслеђа, а материно су делили на равне делове. А по новом законику од 1887., оба су пола изједначена и у очевом и у материном наслеђу.

И најпосле.

86. — *у) синови имају специјално право на извесна добра.* Тако у швајцарским кантонима: *Сенгалском, Шафхаузенском, Солерском, Швицком, Нидвалдском, Луцернском* и *Турговиском* син има право да за свој део задржи непокретна добра по сведеној (редуцираној) цени; у кантону *Арговском* да та добра узме по пијачној или вештацима процењеној цени, а по новом *циришком* законику (чл. 854.) да очева непокретна добра узме по редуцираној а материно по пуној вредности. У кантонима *Бернском* и *Солерском* најмлађи син има право да на свој део узме по вештачкој процени *кућу* у којој је родитељ живео или сеоско добро. У кантонима, пак, *Арговском, Бернском, Базел-Кампањском, Солерском* итд. синови добијају очево оружје и одело, а кћери материно одело. По садањем *Циришком* законику синови првенствено наслеђују покретности, које се односе на трговину или индустрију као што су: алати, стовариште робе или сировине за прераду, стоку на зиратном добру и т. п., све то по прометној цени (чл. 853.), даље: одело, оружје, печате, библиотеку и збирке, знаке за успомену, почасне дарове, сатове с ланчевима, прстење и друге драгоцене личне ствари очеве, и то све без накнаде наследној маси, ако вредност тих ствари не премаша $\frac{5}{100}$ вредности чистог наслеђа, иначе накнађују само превишак (чл. 855.) и најпосле, најстарији син наслеђује све породичне хартије, без накнаде, а остала деца и унучад имају право да те хартије препишу (чл. 856.) Кћери имају сличну привилегију односно материних ствари (чл. 858.), а синови имају право да узму непокретна добра материно по потпуној цени (чл. 859.) Ове привилегије прелазе на унуке по сину и кћери без разлике пола и било репрезентације или не (чл. 860).

87. — III. Утицај доба живота. — Утицај доба живота у Наследном Праву огледа се у овим двама супротним привилегијама:

1) У праву *најстаријега* по рођењу (*le droit d'ainesse*) или *мајорату* (*le majorat*). Ову установу налазимо, у Старом Веку, само у *Јевреја*, комбиновану с привилегијом мушкиња у том смислу, што је *најстарији син* наслеђивао *два дела*, а остали само по *један* и што су *браћа* искључивала *сестре*. — Но право је порекло овој установи управо у *феудном режиму*. Она је постала при крају IX и почетком X века, и, у Средњем Веку, постајала је у *свима кутимама* у Француској и повлачила се је све до Револуције која ју је укинула, прокламујући *равноправност* оба пола у наслеђивању, без разлике доба живота.

Данас, она постоји још у *Енглеској*, но и тамо ће, поред потпуне слободе располагања имањем на случај смрти, ишчезнути под утицајем *демократије*, која тражи потпуну равноправност, и *социјализма*, који опет тражи економско изједначење, па следствено, и укидање права наслеђа. И

88. — 2) У праву *најмлађега* по рођењу (*le droit du cadet*) или у *минорату* (*le minorat*). — Оно је, под именом *le droit du jureigneur*, постојало у закону старих *Гала*, по коме је *најмлађи син* сâм наслеђивао *очев дом с окућницом* (*le manoir poternel*), и извесне *покретне* ствари, нарочито оруђа за обраду земље, а остало имање делио с браћом на равне делове. — Право минората налазимо, касније, у неким помесним правним обичајима у *Бретањи* и *Фландрији* под именом *le droit de maisneté* (н. пр. у *coutume de Valenciennes*, 1619. год. затим у *Cambrai-у* и *Lille-у*).⁶⁵⁾

Данас ова привилегија постоји још у неким местима у *Енглеској*, у којима подржник земље плаћа извесну ренту селџеру бурга (*freehold, la tenure en burgage*) и у којима сву ту земљу наслеђује *најмлађи син* подржников. Затим, у швајцарским кантонима. *Берну* и *Солотурну*, док не стане на снагу нови швајцарски грађански законик који није задржао ту повластицу *најмлађега сина* да само он наслеђује *очев дом* или *сеоско добро* по процењеној вредности.⁶⁶⁾

И у *немачком* особеном праву о наслеђу *сељачких добара* минорат игра знатну улогу.

89. — IV. Из напред изложенога види се: да се привилегија *мушкиња* одржала још само у *Русији* и у *Србији*, а привилегија *најстаријега* по добу живота, комбинована с оном

⁶⁵⁾ Bourdot de Richebourg. Le coutumier général. II. 233., 249., 290. и 901. у Roguin, op. cit.

⁶⁶⁾ Huber, op. cit. II стр. 52.

првом, још само у *Енглеској*, а сва остала сувремена законодавства усвојила су *потпуну равноправност деце* и осталих сродника истога степена еродства с оставиоцем, без обзира на разлику пола и доба живота.

3) Позиви за наслеђивање

90. — Заоставштину умрлога лица наслеђује само оно лице које је нарочито за то *позвано*. Позив, дакле, одређује наследника, он заснива *субјективно право* или *овлашћење* да се *прибави* наслеђе.

91. — Два су основа томе позивању:

1) *воља оставиочева*, изјављена у *тестаменту*, једностраном правном акту оставиочевом, или, у *уговору о наслеђу*, што га је оставилац, за живота свога, закључио с неким одређеним лицем; или

2) *законска наредба* (§. 394.) или боље *сродство* оставиочево с извесним лицима до *одређенога степена* (§§. 395. и 408.)

Отуда и два реда наслеђивања:

а) по вољи оставиочевој, односно *тестаментно* и *уговорно* и

б) *законско* или *породично* наслеђивање.

По тим основима позивања на наслеђе и *наследници* се разликују на *вољне*, одн. *уговорне* и *тестаментне*, и *законске* (интестатске).

92. — *Основи* позивања на наслеђе или *редови* наслеђивања не *искључују се међусобно*. Правило Римскога Права: „да нико не може одчести умрети с тестаментом одчести без тестаментна“ (*nemo pro parte testatus pro parte intestatus decedere potest*) не вреди данас више. Ако, дакле, оставилац није тестаментом обухватио све своје имање, онда ће остало ником незавештано имање наследити они сродници његови, који по закону на ред долазе (§§. 424. и 452.). И тако, једно исто лице може бити, у исто време, и *тестаментни* и *закони* наследник оставиочев; а оставилац може имати у исто време и *тестаментне* и *законе* наследнике.

4) Прибављање наслеђа — „Лежеће наследство“ (*hereditas jacens*)

92. — Позив за наслеђивање назива се у Римском Праву *делацијом* (*delatio*); али она, с гледишта прибављања наслеђа, има друго значење, но што га данас има позив за наслеђивање.

Делација је наступала у часу смрти оставиоцеле, односно у часу испуњења услова, под којим је био постављен наследник, и значила је отварање права на наслеђе или опорука (опоручивање) наслеђа. Она је, дакле, давала позваноме (*делату*) лично право да задобије понуђено му наслеђе (*delata hereditas*). Но у погледу прибављања наслеђа постајала је ова разлика:

а) наследници звани *sui heredes* или просто *sui* (тј. кућна чељад која је стајала под очинском влашћу оставиоцелом до смрти његове), заједно с делацијом, задобивали су отворено наслеђе, дакле, по самом праву (*ipso lege*), све једно знали незнали да је наслеђе у њихову корист стечено; следствено, задобивали су га против своје воље; а

б) наследници звани *extranei* или *voluntarii heredes* (тј. страна лица која нису, у време смрти оставиоцеле, стајала под његовом очинском влашћу) задобивали су понуђено им наслеђе тек изјавом својом да се примају наслеђе (*additio*). И тако је између делације и адисије тј. између позива на наслеђе и изјаве о прибављању наслеђа, било неко међувреме, неки размак времена.

93. — Пошто је делација давала делату лично право да може, ако хоће, прибавити понуђено му наслеђе, то је она смрћу делатовом, пре изјаве да се прима наслеђа, отпадала и, по правилу, није прелазила на наследнике делатове, већ само у случајевима т. зв. трансмисије наслеђа (*transmissio hereditatis*). Отпадањем раније делације наступао је нов позив опет лично ономе сроднику оставиоцелом, који му је у том међувремену био најближи. И тако у Римском Праву постојале су сукцесивне делације или наизменични позиви за наслеђивање.

94. — У оном међувремену, пак, које је протичало између делације и адисије или ступања у наслеђе, заоставштина се називала „лежећим наслеђем“ (*hereditas jacens*) и, у прво време, сматрана је као имовина без власника, из које је свако могао поједине ствари, као ничије, заузимати (*окуширати*) и наследнички положај према њима застарелошћу (одн. одржајем) прибавити (*usucapio pro herede*); а касније је преовладало мишљење знаменитог правника Јулијана: да таква заоставштина носи у себи саму личност оставиоцеле и да јој је он власник (*hereditas defuncti personam sustinet*). Овим је било поможено да се заоставштина одржи као привредна (економска) и правна целина и тако очува за наследника.

У потоњој обради ове римске правне установе, посебице пак у одговору на питање о правној природи „лежећег на-

следства“, искреле су многе теорије. Једне придају таквој заоставштини *правну самосталност*, сматрајући је као имовину којој је подмет или она сама собом или њен *оставилац*. У ове теорије спадају нарочито оне, које лежећем наследству придају, путем фикције, *правну личност* и обележавају га као *правно лице особене врсте*. А друге, пак, теорије полазе од идеје о *непосредности наслеђивања и повратног дејства ступања у наслеђе*, па зато и схватају наследно имање, саобразно његовом опредељењу, као имање које припада *особи* будућега подмета, тј. *наследника*.

У време редакције аустријскога законика преовлађивало је мишљење да „*hereditas defuncti (non heredis) personam sustinet*“, тј. да заоставштина придржава на себи личност оставиоачеву, док се наследник не прими наслеђа; па зато је то мишљење и ушло у §. 547., по коме се сматра да заоставштину *држи оставилац* док је год наследник не прими. Ово наређење није унето у наш законик.

95. — *Данас*, напротив, по многим законцима сâм *позив* за наслеђивање *преноси*, по самом закону (*ipso lege*), наслеђе на *позваног*, који ипак има право да га, у законом року и облику (форми), *одбије*. Тај позив, који настаје у часу смрти оставиоачеве, није управљен само *непосредно* позваноме, као *најближем* сроднику оставиоачевом, него *уједно* и *свима* осталим *ближим* и *даљим* сродницима његовим, који би га евентуално могли наследити, ако би непосредно позвани одбио понуђено му наслеђе. Стога се овде и *не може* говорити о *суksesивном* (наизменичном) него само о *евентуалном* позиву за наслеђивање. Непосредно позвани сродник или тестаментни наследник *задобива одмах*, у часу саме смрти оставиоачеве, *наслеђе*, а сви даљи сродници оставиоачеви, као евентуално позвани, *имају право очекивања* да им наслеђе припадне, ако га претходно позвани одбије. И ето, због тога, по тим савременим законцима, наслеђе *није* ни једнога часа *без власника*; следствено, по њима и *нема* „лежећега наследства“. ⁶⁷⁾

96. — Ни по *нашем* законнику *нема* „лежећега наследства.“

VII. Законски део наслеђа

97. — Правило је: да свако може по својој вољи располагати целим својим имањем на случај смрти без обзира на то,

⁶⁷⁾ Planiol, op. cit.

да ли га је он сâм собом *прибавио* или га је од кога му драго *наследио* или на *дар* добио (§. 476.).

Но за извесне *блиске сроднике* оставиочеве (§. 477.) постоји *законско овлашћење*: да могу *известан део* (квоту) његове заоставштине и *против воље* његове наследити. Тај се део заоставштине назива, у односу на те сроднике оставиочеве, *законским делом наслеђа* (§. 477. — *pars legitima; la réserve héréditaire; der Pflichttheil*), а ти сродници који имају право на тај део, *законским наследницима* у *ужем* смислу, за разлику од *интестатских* или *законских* наследника.

О *правној природи*, *количини* и *правној заштити* *законскога дела наслеђа* говорићемо у засебном одељку.

ДРУГИ ДЕО РЕДОВИ НАСЛЕЂИВАЊА

ПРВИ ОДЕЉАК ЗАКОНСКО НАСЛЕЂИВАЊЕ

УОПШТЕ

I. Првенство законског наслеђивања

98. — Ни законодавци ни писци нису сложни у томе којим редом треба излагати редове наслеђивања: једни дају првенство *тестаментном* (и уговорном) а други *законском*.

У Римском Праву *тестаментно* је наслеђивање било *правило*, а *законско*, пак, *изузетак*. То се објашњава тиме, што је Римско Право признавало *личну слободу* појединцу (управо римском грађанину) у Приватном Праву, те му је много раније, но ма који други народ, дало и *слободу располагања* имовином *на случај смрти* (*libera testamenti factio*), јер већ у *закону од XII. таблица* (303.—304. год. од основања Рима или 451—450. год. пре Христа) стоји: *uti legassit pater familias* (*super pecunia tutelave suae rei*) *ita ius esto*. (Tab. V. 3.). И зато је *законско* наслеђивање наступало тек тада, кад *није* било *тестаментна*. Отуда му и назив: *successio ab intestato*.

Под утицајем Римскога Права, *Гроције*⁶⁸⁾ и многи старији писци, философи и правници, расправљајући питање о *пореклу* права наслеђа, тврдили су: да је *законско* наслеђе засновано на *претпоставци* (предузумцији) *воље оставиоцеле*, дакле, да је оно *прећутан* (латентан) *тестаменат*.

То је мишљење владало и у време израде *француског грађанског законика*⁶⁹⁾ (1804. год.), па зато је у њему и дато прво место *тестаменту*, као изразу воље оставиоцеле.

⁶⁸⁾ Grotius, De iure belli et pacis. lib. II. стр. 7. §. 3.

⁶⁹⁾ Planiol M. op. cit. T. III. бр. 1700.

Угледањем на овај законик то су исто учинили и неки потоњи грађански законици сувремених држава.

Међутим, по историји *Наследнога Права* у свих сувремених културних народа ствар баш обрнуто стоји, наиме: да је законско наслеђивање не само *примитиван социјолошки факат*,⁷⁰⁾ него да је оно много раније од права наслеђа по тестаменту постало и сасвим независно од воље оставиоачеве. Оно је проишло из *породичне заједнице* (*la communauté de famille*) која се, у току времена, издвојила из *племенске заједнице* (*la communauté de tribu*; у Римљана *gens*, Германаца *mark*, Келта *clan*.)

Породична се заједница састојала у *заједничком живљењу и колективној имовини* (нарочито непокретних добара а понајвише зиратних земаља), којој је средиште био *дом с окућницом*. Ову су заједницу састављали не само *отац* са својом *децом* него, особито у ранија времена, још и *побочни сродници*, а нарочито *браћа и синовци*,⁷¹⁾ тако, да је ова заједница била управо *удружење више ужих породица* (у Јелина *γένος*, Келта *sept*, Тевтонаца *Sippe*, Индâ *joint-familly*, а у Срба *задруга*).⁷²⁾ Колективном породичном имовином управљао је *породични ста-*

⁷⁰⁾ **Viollet**, op. cit. 817. — По најстаријим германским правним текстовима, вели овај писац, сродници нису могли до VI. века, увек и свуда, без отпора искључивати из наслеђа чланове *племена*. У пределима Француске, у којима су живели *Франки* (Салијевци и Рипуери), германска племена, становници *vicus-a* (*villa*, село, у средини којег су биле дрвене куће а око њих зиратне земље), тако звани *vicini*, искључивали су из наслеђа чланове *породице* оставиоачеве. *Vicini* су држали: да је земља оставиоцу била дана само на заживотно уживање. Но едиктом (указом) краља *Хилперика*, I., из Меровиншке династије, који је едикт издан између 575 до 580. год., дато је синовима и кћерима, браћи и сестрама право да пре него *vicini* наслеђују земље, које су биле у извесној вези с племенском заједницом. — Даље тај писац вели и то: да су необрађене земље биле у *племенској заједници*. И да је већи део тих земаља служио за *оштуру пашу стоке*. Нико од *vicini* није могао продаги странцу ни своју земљу ни своје право на заједничку пашу стоке, без одобрења свију њих. У противном случају сваки је од њих имао право да у извесном року поништи такву продају исплатом продајне цене. То се право назива *суседним правом прекуца* (*le retrait de voisinage*).

Види §. 670. нашег грађанског законика по коме су и *први суседи* (тј. граничари) продавчеви имали „првенствено“ право на куповину непокретнога добра свога суседа, док им то право није одузето законодавним решењем од 14. Маја 1847. год. (Зб. IV. стр. 34.).

⁷¹⁾ Ово примитивно стање засењава право наслеђа; јер, и ако су у *Тацитово* доба (*De morib. germ.* 39.) *синови* искључивали из очевог наслеђа сваког другог сродника, ипак има знакова да се назре у ранијој периоди *борба синова са стричевима* око наслеђа. *Визиготски закон* (*lex Visigothorum*) је решио то питање у корист потомака и предака. Но ту борбу налазимо касније у Франака, у доба династије Меровинга. Право стричева односно најстаријега мушкарца на наслеђе, које је познато под именом *manystri*, постојало је и у многим другим земљама. У *Турској* и данас умрлога султана наслеђује на престолу *брат* а не син. Тако **Viollet**, op. cit. стр. 821—824.

⁷²⁾ **Sir Henri Sumner Maine** *Etude sur l'ancien droit et la coutume primitive*. Paris. 1884. стр. 322.

решина, но увек у договору с одраслим мушким члановима, браћом и синовима. Без пристанка ових он није могао отуђивати *непокретна* добра, па ни његова наређења на случај смрти нису их везивала.

У крилу породично заједнице је управо *порекло* законскога наслеђа: колективна породична имовина прелазила је с нараштаја на нараштај. Но ово је право наслеђа било везано за *живљење у заједници*, јер има поузданих доказа да су искључивани из наслеђа они сродници, који су живели *одвојено од породице* (*forisfamiliati*).⁷³⁾

Колективна породична имовина није се, у прва времена, могла *делити*, но временом ушла је у обичај *принудна деобата* имовине; не само *браћа* него и *синови* могли су тражити да им брат односно отац, као породични старешина, издели делове у заједничкој им имовини. Ту *принудну деобу* породичне имовине између оца и синова налазимо и данас у *Црној Гори* поред све забране исте у чл. 47. закона кнеза Данила од 1855. год., а има је и у нас, у *Србији*.

Док је трајало *колективна* породична имовина, па и касније, кад је и *лична* својина освојила, *најближи сродници* сматрани су као *прави наследници*.⁷⁴⁾ Отуда у старогерманском праву ове правне изреке: „*Бог даје наследника а не човек*“ (*Gott nicht der Mensch macht den Erben*) и „*наследници су рођени а не изабрани*“. (*Die Erben sind geboren nicht gekoren*). Стога су најближи сродници имали, и ако су и одвојено живели, *право прече куповине непокретнога добра породичног* (т. зв. *le retrait lignager*⁷⁵⁾, у старом француском праву). Из те колективне породичне имовине развила се и установа *законског дела наслеђа* у корист *деце* и потомака оставиочевих. То право прече куповине у нашем *законику* (§. 670.) је траг (фосил) некадашње колективне породичне имовине и у нас, Срба.

Све догде изложено утврђује: да је *законско наслеђе историјски* везано за *породичну заједницу*, за њену *колективну имовину* и да је оно постало много раније од тестаментa. Оно је, у суштини својој, *породично право наслеђа* не само у про-

⁷³⁾ **Viollet**, op. cit. стр. 819 и 820. — Ову *forisfamiliatio* садржи и *наш* §. 528. грађ. закон., по коме: „Сродство у задрузи има првенство при наслеђивању над сродством *изван* задруге ма ово било и у *ближем* степену.“

⁷⁴⁾ **Viollet**, op. cit. стр. 819. и **Богичић** Dr. В. Инокостина.

⁷⁵⁾ **Viollet**, op. cit. стр. 560. *Le lignage* је у средњем веку *la famille* тј. *породица*. — Ово право прече куповине непокретног добра имају по нашем *законику* (§. 670.) најближи сродници *продавчеви*, па и онда, кад то добро није породично већ његова лична тековина.

шлости било, него је то и данас, јер свуда закон позива на наслеђе, у првом реду, *сроднике* оставиоачеве, као чланове породице, којој он припада, па затим *преживелог суируга*, а после овога *државу* (fiscus).

99. — Законско наслеђивање и ми истичемо на прво место:

а) зато, што оно *историјски* стоји пред тестаментним;

б) што оно и поред опште признате *слободе прављења тестамената* или *тестирања* (§. 476), ипак свуда представља *редовно* наслеђивање, јер оно увек настаје кад и у колико не наступа тестаментно и уговорно. А како у свакој држави умире далеко већи број грађана без тестамената но с тестаментом, то је *законски ред наслеђивања* у неку руку *општи, генерални тестаменат* за све грађане који неће или који не могу правити тестамената или чинити распореда са својом имовином на случај смрти и најпосле,

в) што га и сâм грађански законик наш истиче на прво место (§. 394.), јер излаже правила о тестаменту *после* оних о законском реду наслеђа.

II. Отварање законскога реда наслеђивања

100. — Законско се наслеђивање отвара уопште кад *нема последње воље* оставиоачеве.

Посебице, пак, законски ред наслеђивања настаје:

1) кад оставилац *није* никако *правио* ни уговора о наслеђу с ма којим лицем ни тестамената (§. 394., „ако није ни уговором ни тестаментом другојаче наредио“);

2) кад му уговор или тестаменат још с почетка није вредео, или, ако је с почетка и вредео, касније је *обеснажен*;

3) кад му уговор или тестаменат, иначе пуноважан, *не може да произведе дејства* (н. пр. наименовани наследник је умрo *пре* оставиоца ит.д.);

4) кад оставилац *није* уговором или тестаментом учинио расположај с *целим* имањем, те се за *остатак* имања отвара *законски ред наслеђивања* (§§. 452, 454. и 782.);

5) кад је уговорни или тестаментни наследник као *недостојан* искључен из наслеђа а других таквих наследника нема; и

6) кад је наименовани наследник *одбио* наслеђе а другога наименованог наследника нема.

III. Опште и посебно законско наслеђивање

101. — Законско се наслеђивање разликује на *опште* и *посебно*.

102. — *Оштите* је законско наслеђивања оно, које обележава *редовно* право тога наслеђивања.

Оно се разликују на:

а) законско наслеђе *сродника* оставиочевих. То је т. зв. *породично право наслеђа* (§§. 395.—408.);

б) законско наслеђивање *преживелога супруга* оставиочевог (в. допуну §. 408. и §§. 416. и 417.). и

в) законско наслеђивање *државне благајне* („правителствене касе“, §. 530.).

По томе, *оштити* или *редовни* су законски наследници: *сродници* оставиочеви, *преживели супруг* његов и *државна благајна*.

103. — *Особено* законско наслеђивање сачињавају *одступања* (дерогације) од *редовнога* наслеђивања, која вреде за *извесна добра* у појединим државама.⁷⁶⁾

⁷⁶⁾ Тако, на прилику, у *Енглеској* посебни ред наслеђивања вреди за добра т. зв. *fel tail* (породична фиденкомисна добра) и за т. зв. *copyholds* (земље које су од повећих домена или породичних фиденкомиса уступљена појединцима да их обрађују и за то дају извесне дажбине); у *Немачкој* и у *Аустрији* за *сеоска добра* (Anerberecht); и у *Америци* за *homestead*. *Homestead* је особена породично-имовна установа у Северној Америци, која се битно у томе састоји, што се извесно имање, у вароши или у селу, на коме ко живи са својом породицом (женом и децом), не може продати за дугове. Та је установа први пут створена у републици *Тексасу* (Texas) законом од 26. јануара, 1839. год. По том закону *homestead* је обухватао 50. ара земље, кућу за становање и остале споредне зграде највише у вредности до 500. долара (2500 динара), покућанство до 200. динара, оруђа за обраду земље или за упражњавање заната, пет крава музара, пар волова, двадесет свиња и храну потребну за годину дана. Тај је закон био донешен у циљу да заштити доселенике из разних околних државица, који су, услед страховите економске и финансијске кризе (1837—1839.) били пострадали и у Тексас били побегли испред гонидбе поверилаца. Благодаречи тој заштити Тексас је убрзо био прецлављен добеглим презадуженицима. Становништво од 70.000. у 1839. порасло је на 240.000 у 1840. год. Огромне просторије под прастаром шумом брзо су се претвориле у веома плодне њиве. Извоз земаљских производа растао је невероватном брзином. У Тексасу, који дотле беше извикан као гњездо пробисвета и разбојника, убрзо се разви материјално благостање. У кратком року, све државице у Америци усвојише ову разно модификовану установу. — Ближе о њој читај: *Bureau Paul, Le homestead*, 1895. год. (XII. 391. страна) и *Süss Judes, Le homestead, ou bien des familles*, 1905. г. итд.

Пре првога закона о *homestead*-у (1839.), Књаз Милош издао је, у Пожаревцу, 29. Маја, 1836. год. (36. XXX. стр. 119.), ово законодавно наређење: »Да би се предупредила бједност и пропасти многи фамилија, које отуда происходе што се многи задужују на *сва* своја движима и недвижима добра, на над не могу овог свог дуга платити продају им се сва добра на којима су дуг учинили, и тако им *жена* и *деца*, лишена свега имјенија, *сасвим пропадају*, — уређујемо и закључујемо да, у *варошима*, на *кућу*, у којој ко с фамилијом живи, а у *селима*, на *кућу*, *баштину*, *два вола* и *краву*, нико се задужити не може, нити ће се инта улација на речна добра учињена и пред каквим судом за правилну признати; да би таквим начином бесномоћна жена и деца, по упропашћенију свега имјенија, кров барем имала над главом«.

Ово је наређење извор ономе у тач. 4. § а 471, грађ. пост. о забрани земљораднику да не може ни задужити ни отуђити *пет дана земље* и т. д.

У нас, у Србији, постоји особено наслеђивање у задрузи (§§. 418., 527.—529. са законодавним решењем од 28. Нов. 1859. Зб. XII. стр. 96.), као и о наслеђивању заоставштине умрлих архијереја (уредба од 10. Маја 1847. год. у Зб. IV стр. 22.) и монаха (уредба од 9. Маја, 1849. Зб. V. стр. 23. и 24.).

І. ОДСЕК

ОПШТЕ ИЛИ РЕДОВНО ЗАКОНСКО НАСЛЕЂИВАЊЕ

І. ПОДОДСЕК

ПОРОДИЧНО ПРАВО НАСЛЕЂА

УОПШТЕ

104. — Наша система породичног права наслеђа заснована је:

1), на *крвном сродству по браку* (§§. 395. и 398. у вези с §§. 409. и 411.) — Сви крвни сродници оставиочеви распоређени су у *шест колена* (§§. 396., 401., 404., 405., 406., 407. и 408.);

2), на *праву представљања* (§. 399. и др.), и

3), на *првенству (привилегији) мушких* сродника према *женским* и на *првенству* сродника из *очеве* (мушке) према онима из *материне* (женске) лозе.

ГЛАВА І.

О СРОДСТВУ УОПШТЕ

105. — І. Појам сродства. — *Сродство* је, или *род, веза* која постоји између лица:

1) која су *рођењем* произишла *једно од другог*а, н. пр. отац (или мати), син (или кћерка), унук (или унука) по сину или по кћери, и т. д., и

2) која су *рођењем* произишла од једнога *оштега* или *заједничкога* им *предка*, мушког или женског, н. пр. два брата, две сестре или брат и сестра и сви њихови потомци, мушки и женски. Свима тим сродницима је *оштити* предак *отац* или *мати* оне браће и сестара од којих су се изродили потомци.

106. — ІІ. *Линија* сродства. — Она је *ред* (низ или ланац) лица која су у сродству.

Она се разликује на *праву* (директну) и *побочну* (индиректну, *коллатералну* или *косу*).

107. — А.) Права је линија ред сродника који су рођењем произишли један од другог.

Пример: Алекса је родио Богдана а овај Владету, Владета је родио Гигу, а овај Драгоша, Драгош родио Ђурђа а овај Евђенија, Евђеније родио Живка а овај Здравка, Здравко Ивана а овај Јанка и т. д.

Сад, ако се узме да је *Ђурђе* умро, дакле, да је он *оставилац* (de cuius), онда му је: Алекса *чукундед*, Богдан *прадед*, Владета *прадед*, Гига *дед* а Драгош *отац*, затим му је Евђеније *син*, Живко *унук*, Здравко *праунук*, Иван *прапраунук* а Јанко *чукунунук*.

108. — Права се линија разликује на *усходну* (асцендентну) и *нисходну* (десцендентну).

109. — а) *Усходна* је она права линија која обухвата оне сроднике каквог одређеног лица (овде оставиоца Ђурђа) од којих је оно рођењем један од другог произишло.

Сродници у усходној линији називају се укупно *предцима* (асцендентима) и разликују се на *очеве* и *материне*.

Предци су, дакле, *отац* и *мати* (родитељи), *дед* и *баба*, *прадед* и *прабаба*, *прапрадед* и *прапрабаба*, *чукундед* и *чукунбаба* и т. д. *по оцу*; па затим: *дед* и *баба*, *прадед* и *прабаба*, *прапрадед* и *прапрабаба*, *чукундед* и *чукунбаба* итд. *по матери*.

110. — б) *Нисходна* је она права линија која обухвата оне сроднике ког одређеног лица (овде оставиоца Ђурђа), који су рођењем од њега произишли.

Сродници у нисходној линији називају се скупно *потомцима* (десцендентима) или *потомством* и разликује се на *синовљево* или *мушко* и *кћерино* или *женско* потомство.

Потомци су, дакле, прво *деца* (синови и кћери), затим *унучад* (уници и унуке), *праунучад*, *прапраунучад*, *чукунунучад* итд. *по сину*, па онда *унучад*, *праунучад*, *прапраунучад* итд. *по кћери*.

111. — Б.) Побочна (коллатерална) је она линија која обухвата све сроднике који не произлазе рођењем један од другог већ од *оштега* им *предка*.

Тако *побочни* су сродници: *два брата*, *две сестре*, *брат* и *сестра* и сви њихови потомци *по синовима* и *кћерима*.

Слика I.

I. *Праву* линију састављају :

- 1) А. Б. В. Г. Д. Ђ. Е. Ж, З. И. Ј.
- 2) А. Б. В. Г. Д. Ђ. е. ж. з. и. ј.
- 3) а. б. в. г. д. Ђ. Е. Ж. З. И. Ј.
- 4) а. б. в. г. д. Ђ. е. ж. з. и. ј.

II. *Усходну* праву линију састављају и то :

- 1) очеву : Д. Г. В. Б. и А.
- 2) материну д. г. в. б. и а.

III. *Нисходну* праву линију састављају и то :

- 1) синовљеву : Е. Ж. З. И. и Ј.
- 2) кћерину : е. ж. з. и, и ј.

IV. *Побочну* линију чине : син Е. и кћерка е и њихови потомци : Ж. З. И. Ј. са ж. з. и, ј.

112. — III. Лоза. Тим се називом обележава :

а) *ред* или линија *предака* само *једнога* родитеља оставичевог, оца или матере његове, *заједно* са свима *потомцима*, мушким и женским, тих предака родитељевих. — Отуда две *усходне* лозе : *очева* и *материна*. И

б) *ред потомака оставиочевих по сину или по кћери.* Отуда опет две али *нисходне* лозе: *синовљева* и *кћерина*.

Сваки предак има такође две нисходне и две усходне лозе.

Очева и *синовљева* лоза назива се свака засебно *мушком* а *материна* и *кћерина*, опет свака засебно, *женском* лозом.

113. — IV. Степен сродства. — Ради обележавања одношаја сродства Римљани су крвно сродство упоређивали са лествицама и пречагама на њима (gradus, степен). Одстојање једне пречаге од друге представља одстојање једнога сродника од другога. То су одстојање назвали *стешеном сродства* (gradus).⁷⁷⁾ Бројем степена обележава се ближе и удаљеније сродство; што је тај број мањи сродство је *ближе*, а што је он већи, сродство је *удаљеније*. За рачунање (компутацију) сродства Римљани су поставили ово просто правило: *колико* има *рођења* између два сродника *толико* има и *стешена* (quot generationes tot gradus). И тако:

а) у *правој* линији између два сродника има толико степена, колико је између њих било рођења, н. пр. *отац* (или *мати*) и *син* (или *кћерка*) сродни су у *првом*, — *дед* (или *баба*) и *унук* (или *унука*) у *другом*, — *прадед* (или *прабаба*) и *праунук* у *трећем* итд. степену. А

б) у *побочној* линији степен сродства између два сродника изналази се, кад се број *предака* у правој линији *једнога* сродника *сабере* с бројем *предака* у правој линији *другога* сродника, а *општи предак* њихов, до кога су им предци бројани,

⁷⁷⁾ А стари Германци упоређивали су крвно сродство са *дрветом* и *његовим гранама* или с *човечјим телом* и *његовим зглобовима*. Тако по т. зв. *Саксонском Огледалу* (Sachsenspiegel) сродство се овако представља; брачни пар (родитељи) је у глави, непосредни потомци (синови и кћери) у врату, њихови потомци у раменом зглобу, још даљи потомци редом у лакту, ручном зглобу и у зглобовима прстију па и у ноктима. Сродство се није, дакле, рачунало по степенима већ по зглобовима или коленцима genuculum, genu). Између *предака* и *потомака* сродство се рачунало по *броју зглобова* а између *побочних сродника* рачунало се само одстојање једнога сродника и одстојање другога сродника од општега предка и тражило се који је од та два броја мањи, следствено који је сродник ближи, а није се тражио њихов међусобни одношај. Ово германско рачунање прешло је у *Канонско Право* и за разлику од римскога звало се computatio canonica.

Ипак, сва германска племена нису подједнако рачунала сродство: једна су *децу* означавала као *први степен* а друга су *унучад* и т. д.

Упоређивање сродства с деловима човечјег тела оставило је трага у називима сродника, тако н. пр. унук Enkel долази од Oberschenkel (бута).

Сродници су се, даље, разликовали по *полу* и по *пореклу* од људи и жéна. Тако израз Schwertmagen означавао је *мушке* сроднике, који су уједно по људима сродни, а израз Spilmagen или Spindelmagen све *женске* сроднике, па и мушке ако су по женама сродни. У Швајцарској израз Vatermagen означава *очеве* а израз Muttermagen *материне* сроднике. Види Stobbe op. cit. V. св. 1885. §. 286.

изостави. Тако н. пр. два су брата или две сестре или брат и сестра сродни у *другом*, њихови синови или кћери у *четвртом*, њихови унуци у *шестом* итд. степену, или стриц и синовац или синовица у *трећем*, тако исто ујак и нећак или нећака у *трећем* степену итд.

114. — V. Врсте или видови сродства. — Сродство се разликује на: 1) *крвно*, 2) *по тазбини*, 3) *грађанско* (адоптивно) и 4.) *духовно* или *црквено* сродство.

115. -- 1) *Крвно сродство (консангвинитет)*. — Оно је засновано *рођењем* како напред изложисмо.

Оно се разликује на *законско* или *брачно* и *природно* или *ванбрачно* по томе, да ли је *рођење*, које сродство заснива, било у *законом браку* родитеља или *изван брака* њиховог.

Само је законско или брачно сродство *основа* законском наслеђу сродника оставиочевих, а *не* и природно или ванбрачно (в. §. 395. „по крви“, §§. 398., 409. и 411.).

116. — 2) *Сродство по тазбини* засновано је на *браку* и постоји само између *крвних* сродника *једнога* супружника и *другога* супружника, дакле, то је сродство између *мужа* и *жениних крвних сродника* и између *жене* и *мужевљевих крвних сродника*.

Између мужевљевих и жениних крвних сродника постоји само *пријатељство*.⁷⁸⁾

117. — Степен овога сродства рачуна се овако: *муж* је с извесним крвним сродником *жениним* сродан по тазбини у *оном истом степењу* у којем је и жена крвно сродна с тим истим сродником својим; и обратно, *жена* је с извесним крвним сродником свога мужа сродна по тазбини (свекрвништву) у *истом степењу* у којем је и муж крвно сродан с истим сродником својим. И тако н. пр. таст и зет или снаха и свекар сродни су у *првом*, зет и шурак или снаха и девер у *другом* и т. д.

118. — Сродство по тазбини не заснива никакво право на наследство.

119. — 3) *Грађанско (цивилно, адоптивно) сродство*. Ово је сродство *веза* која је *усвојењем* (адопцијом) заснована међу *усвојоцем* (поочимом или помајком) и *усвојеником* (посинком) или *усвојеницом* (поћерком) туђим дететом (§. 136. и др.).

⁷⁸⁾ Црквено право и пријатељство сматра за некакво сродство које до извесног степена спречава закључење брака. Оно *крвно* сродство назива *једнородним*, а сродство по тазбини *двородним*, *трородним* итд. по толико колико се породица „плодило“ браком првим, другим, трећим итд. једнога лица. Види **Ружичић Ник.** (епископ **Никанор**), *Помоканом о браку*, 1880. стр. 69 итд.

И ово је сродство *основа* законском наслеђивању али у веома ограниченој мери (§. 410.).

120. — 4) *Духовно (црквено, религиозно) сродство.* — Оно је веза која је кумовањем на крштењу заснована међу кумом (духовним оцем) и кумчетом и његовим родитељима (arg. из тач. 4. §. 204. крив. зак.).

Ово сродство не заснива право на законско наслеђе.

ГЛАВА II.

КОЛЕНА СРОДСТВА. — ПАРЕНТЕЛНА СИСТЕМА

121. — I. Појам колена. — Израз „колено“ (§. 408.) у системи нашега законскога наслеђивања обележава *групу* или *круг* оних сродника оставиочевих, који су рођењем произишли од *њега самог* (оставиоца) или од *кога претка* његовог, рачунајући и тога предка као *оца* (зародиоца или родоначелника) колена. Другим речима: колено је збирни назив, којим се *свако лице*, мушко или женско, обележава као *претак заједно са својим потомством.*⁷⁹⁾

Сваки *претак* има своје колено.

Ближи претак заснива *ближе колено* (н. пр. очево је колено ближе од дедовог, а дедов ближе од прадедовог итд.).

122. — II. Број колена. — Право на законско наслеђе имају, по нашем законику, само сродници из *шест колена*.

Та су колена обележена редним бројевима: прво, друго, треће, четврто, пето и шесто.

Последња *четири колена* ређају се, најпре, у *очевој*, па затим, у *материној лози*.

123. — III. Састав колена. — Колена сродника, која дају наследнике, састављена су овако:

Прво колено чини *сам оставилац* (de suiis) и *свеколико његово потомство*, дакле: његова деца, синови и кћери, затим унучад, праунучац, прапраунучад, чукунунучад, и т. д., по синовима и кћерима, без ограничења степена сродства с оставиоцем.

Друго колено чини *отац оставиочев* и *његово потомство*, дакле, сва остала деца очева осем оставиоца, односно *браћа* и *сестре оставиочеве*, из разних бракова очевих, и *свиколики потомци њихови*, такође без ограничења степена сродства с оставиоцем.

⁷⁹⁾ Тако М. Стојановић, Закони ред наслеђа, II. изд. стр.

У ово колено спада и *мати* оставиочева са *својим потомством* из кога другог брака њеног, ранијег или каснијег од онога с оцем оставиоцем; дакле, амо спадају и *браћа* и *сестре* оставиочеве само *по матери*, и *сви потомци њихови*, без ограничења степена сродства с оставиоцем.

*

После овога колена настаје разликовање *очеве* од *материне* лозе, па се и у једној и у другој лози ређају остала *четири* колена и то најпре у *очевој*, па затим у *материној*.

*

А) У очевој лози:

Треће колено чини *дед по оцу* (очев отац) и *свеколико потомство његово*. А у то потомство спадају: *дедови синови* (браћа очева а стричеви оставиочеве) и *кћери* (сестре очеве а тетке оставиочеве) и *сви даљи дедови потомци* по синовима и кћерима, без ограничења степена сродства с оставиоцем. — У ово колено спада и *баба по оцу* (очева мати), но *не* и њено потомство из кога другог брака њеног ван онога с дедом.

Четврто колено чини *прадед по оцу* (дед очев или други дед) и *његово потомство* као: *прадедови синови* и *кћери* (дедова браћа и сестре а очеви стричеви и тетке) и *сви даљи потомци*, такође без ограничења. — *Прабаба*, жена прадедова, *искључена* је из наслеђивања, па следствено и њено потомство из кога другог брака ван онога с прадедом.

Пето колено чини *прапрадед по оцу* (прадед очев или трећи дед) и *сви његови потомци*, без ограничења. — И *прапрабаба* је *искључена* из наслеђа онако као и прабаба. И

Шесто колено чини *чукундед по оцу* (прапрадед очев или четврти дед) и *сви његови потомци*, такође без ограничења. — И *чукунбаба* је *искључена* из наслеђа.

Затим

*

Б) У материној лози:

Треће колено чини *дед по матери* (материн отац) и *његово свеколико потомство*, наиме: *дедови синови* и *кћери* (материна браћа и сестре а оставиочеве ујаци и тетке) и *сви даљи потомци*, без ограничења.

У ово колено спада и *баба по матери* (материна мати), али не и њено потомство из ког другог брака ван онога с оцем материним.

Четврто колено чини *прадед по матери* (дед материн) и *свеколико потомство његово*, такође без ограничења. —

Прабаба је и овде искључена.

Пето колено чини *прапрадед по матери* (прадед материн) и *свеколико потомство његово*, такође без ограничења.

И овде је *прапрабаба* искључена. И најпосле

Шесто колено чини *чукундед по матери* (прапрадед материн) и *свеколико потомство његово* такође без ограничења.

И овде је *чукунбаба* искључена.

124. — IV Аустријска система. — И аустријски законик распоређује све крвне сроднике оставиочеве, којима даје право на законско наслеђе, у *шест група* које назива *линијама* (§. 731). Те су групе овако састављене:

прву или оставиочеву групу чине *деца* оставиочева, синови и кћери, из разних бракова, и *све њихово потомство*, без ограничења пола и степена сродства;

другу или родитељску групу чине оставиочеви *родитељи* отац и мати, и сва остала сем оставиоца деца њихова из разних бракова, дакле оставиочева *браћа* и *сестре* како *рођени* (по оцу и по матери) тако и *полурођени* (само по оцу или само по матери) и *све њихово потомство*, такође без икаква ограничења;

трећу групу састављају *дедови* и *бабе* (родитељи очеви и родитељи материни) и *све њихово потомство*, такође без икаква ограничења;

четврту групу чине *прадедови* и *прабабе* (родитељи дедова и баба из треће групе) и *сви њихови потомци*, такође без икаква ограничења;

пету групу састављају *прапрадедови* и *прапрабабе* (родитељи прадедова и прабаба из четврте групе) и *сви њихови потомци*, такође без икаква ограничења, и најпосле

шесту групу чине *чукундедови* и *чукунбабе* (родитељи предака из пете групе) и *сви њихови потомци*, такође без икаква ограничења.

125. — Кад испоредимо нашу систему законскога наслеђивања са овом, аустријском, налазимо ове главне разлике међу њима:

1) да је наша система усвојила *првенство* (привилегију) *мушке деце* према *женској* у свима коленима, док у аустриј-

ској влада *потиуна једнакост* женске деце с мушком у свима линијама;

2) да је наша система, доследно оној првој привилегији, усвојила и ову другу: *првенство сродника* из последња *четири* колена у *очевој* лози према онима из истих колена у *материној* лози тако, да сродници из *трећег* колена у *материној* лози наслеђују тек тада, кад нема наследника ни из *шестог* колена у *очевој* лози. — Напротив, по аустријској системи, *једнакост* влада и међу коленима у *обема* линијама, те сродници из *трећег* колена у *очевој* лози наслеђују *једновремено* с онима из *трећег* колена у *материној* лози, и то овако: они први добијају *једну* (очеву) а ови други *другу* (материну) *половину* наслеђа.

Ово исто вреди и за четврто, пето и шесто колена *обеју* лоза; и

3) да су, по нашој системи, искључене из наслеђа: *прабаба*, *прапрабаба* и *чукунбаба* и њихови родитељи с осталим потомцима, у *обема* лозама, док по аустријској нису.

126. — V. Парентела. — Парентелна система (*ordo parentelaris*). — *Линија* у аустријској системи законскога наслеђивања није ништа друго до *парентела*. Израз „парентела“ (од речи: *parentilla*), по најстаријим правним изворима, значи: *скуп сродника* или *родбине*. Он је усвојен, при крају XVIII. века,⁸⁰) да обележи *групу крвних сродника* који рођењем происходе од самога *оставиоца* или од оних *предака* његових, који су у *истом степену* с њиме сродни, подразумевајући у свакој групи и саме предке, родиоце тих сродника (дакле, *оца* и *матер оставиочеву*, *деда* и *бабу*, *прадеда* и *прабабу* итд.). Или краће: *парентела* је *група крвних сродника* који су рођењем произишли од *предака* *истога ранга* или *степен*а. По томе дакле,

прву парентелу састављају *деца* оставиочева и сви њихни потомци;

другу — *родитељи* оставиочеви (*отац* и *мати* или *један брачни пар*) и сви њихови потомци;

трећу — *четири даља предка* (два *деда* и две *бабе* или *два брачна пара*) и сви њихови потомци;

четврту — *осам даљих предака* (четири *прадеда* и четири *прабабе* или *четири брачна пара*) и сви њихови потомци;

⁸⁰) Управо од појаве списка: *Maier J. Chr. Germaniens Urverfassung*), 1798. год. и *Jeutsche Erbfolge*, 1805. год.

пету — *шеснаест даљих предака* (осам прапрадедова и осам прапрабаба или *осам брачних парова*) и сви њихови потомци; и

шесту — *тридесет и два даља предка* (шеснаест чукундедова и шеснаест чукунбаба или *шеснаест брачних парова*) и сви њихови потомци.

За овом се парентелом нижу редом све даље и даље парентале (седма, осма, девета итд.) без краја.

127. — Из овога се јасно види: да је израз „линија“ нетачна замена израза „парентела“. Парентела има шири значај од линије. Линија обележава низ потомака само *једнога* претка (оца или матере, деда или бабе итд.). И тако, на прилику, *друга* парентела обухвата сроднике из *двеју* линија, очеве и материне; те свака од њих обухвата само *половину* друге парентеле; даље, *трећа* парентела обухвата сроднике из *четири* линије (две у очевој и две у материној лози или два деда и две бабе) од којих свака обухвата само *четвртину* треће парентеле; затим, у *четвртој* парентели има *осам* линија (по четири у свакој лози, или, четири прадеда и четири прабабе) од којих свака обухвата само *осмину* четврте парентеле итд.

128. — Ни израз „стабло“ (Stamm; la souche) у новом *швајцарском* грађанском законнику не може заменити израз „парентела“, пошто и реч „стабло“ такође обележава само *једнога* предка и његово *потомство*, док израз „парентела“ обухвата *два* или *више* предака и њихова потомства.

129. — Ни израз „ред“, Ordnung, у *немачком* законнику не може да замени реч „парентела“, јер подсећа на реч *ordo* у римском и *l'ordre* у француском праву.

130. — Ни наш израз „колени“ није истоветан с „парентелом“. Само су прва два колена истоветна с првим двома парентелама, иначе свако даље колени све је уже и уже од даље парентеле, тако н. пр. *шесто колени* и у очевој и у материној лози обухвата само *по једнога* предка (чукундеда) и само његово потомство, док *шеста* парентела обухвата *тридесет и два* предка у обема лозама или шеснаест брачних парова и свеколико потомке њихове.

131. — Низ или ред парентела назива се *парентелном системом*. Она је потпуно саобразна *природном развијању породице*, па зато је примамљива да се усвоји за систему породичнога наслеђивања, но свакако с *ограничењем броја парентела* да би се тиме спречило сувишно *цепкање* наслеђа на незнатне делове или квоте наследника, или пулверизација наслеђа.

Суштина је ове системе, као наследнога режима, у томе: да се сродници из појединих парентела *позивају* на наслеђе *по хијерархиском реду парентела*, то јест, да се сродници из *друге* парентеле не позивају на наслеђе док год има *ма једнога сродника* из *прве* парентеле; из *треће* пак не, док год има сродника из *друге* итд. И где год се у којој наследној системи разне парентеле овако сукцесивно, *једна за другом*, позивају на наслеђе, ту постоји парентелна система.

132. — Парентелна се система никад не усваја у свом чистом, апстрактном стању, већ увек помешана (амалгамисана) или модификована којим другим начелом. Тако у хијерархијском позиву појединих парентела на наслеђе стоји *начело блискога сродства*, јер се баш по том начелу и *ређају* поједине парентеле. Она, често, садржи и примену *начела деобе сродника на линије, очеву и материну* (la fente entre les deux lignes) па затим деобу на *линије појединих предака* и у очевој и у материној лози (la refente) а по начелу, по коме се врши *органско груписање сродника* у појединим парентелама.

133. — Како ће се, пак, вршити *дсоба наслеђа* у свакој појединој *парентели*, која је сама позвана на наслеђе, — то је *узгредно* питање за ову систему; она је, дакле, у свом апстрактном облику, потпуно независна од начина деобе наслеђа у парентелама. Али, како је потребно да се та деоба *ма како* врши, то се, по *начину деобе наслеђа*, ова система разликује на: *линеално-градуалну* и *чисто линеалну*.

134. — а) *Линеално-градуална* је парентелна система, кад у свакој парентели која је на реду да даде наследника, наслеђује просто *најближи* сродник оставиочев, без обзира ни на што друго. Овде нема *представљања* (репрезентације) умрлога сродника, као *ближег*, од стране његовог потомка, као *даљег* сродника оставиочевог. Овде нема ни *деобе наслеђа на линије предака* у усходним парентелама, него *најближи* сродници у *истој* парентели и *истога* степена *деле* наслеђе на *једнаке* делове и ако припадају *разним* линијама.

Ову систему у целини није усвојио ни један сувремени законик, само ју је *Саксонски* (од 1. Марта 1865. год.) усвојио за четврти ред наследника тј. за обичне *побочне* сроднике (§§. 2042 и 2043.).

135. — б) *Чисто линеална* је парентелна система, у којој је поред *деобе наслеђа на линије*, усвојена и *неограничена репрезентација* од стране потомака. Овде не преовлађује, као у првој, *блискост сродства*; она, овде, само одређује ред (хијерар-

хију) парентела. — Ова је система рационалнија од прве. Она сасвим природно решава питање о деоби наслеђа између рођене и полурођене браће и сестара у том правцу да рођена браћа и сестре (*les frères et soeurs germains*) добивају део у обема линијама, и у очевој и у материној, а полурођена браћа и сестре (*les frères et soeurs consanguins*, само по оцу — *et utérins* — само по матери) добивају део само у својој — очевој или материној — линији.

136. — Парентелна система у овом другом, чисто линеалном облику уведена је у Аустрији, за све земље⁸¹⁾ те монархије, царским патентом о наслеђу од 11. маја 1786. год. „као општи за све сталеже једнаки ред законскога наслеђивања онога имања којим се може слободно наслеђивати“. Тај је патент израдио Хортен, онд. владин саветник, на основу свога

⁸¹⁾ До тога патента поједине су земље у Аустрији имале посебне, партикуларне законе о наслеђу.

У Чешкој и Моравској постајала је, све до XV. века, колективна породична својина. Ко је из те заједнице изишао, тај више није имао права наслеђа ни према најближем сроднику свом у тој заједници; а ко је, пак, у њој заостао, тај је имао право наслеђа, али је оно, у самој ствари, било неки вид права прираштаја. Интестатско право у овим земљама постоји тек од XV. века (у Моравској од 1437. год., а у Чешкој од 1497. год.) и наступало је само тада, кад нико није ни по тестаменту ни по колективној својини био овлашћен да наследи. При наслеђивању имали су првенство сродници из мушке лозе (*Schwertmagen*) пред онима из женске (*Spilmagen*), а у свакој групи мушкиње над женскињем. Основну реформу тога права извршио је Фердинанд II. својим уредбама (*Landesverordnungen*) од 1627. год. за Чешку и од 1629. год. за Моравску, које је Фердинанд III. својим декларацијама и поведама од 1640. год. допунио. По тој реформи:

у првом реду наслеђивали су она само синови и унуци (поред њих женски су потомци имали право само на пристојно удомљење, *Dottirung*), па тек кад њих није било, кћери, унуке и кћерина деца. То је вредело и за наслеђивање материних непокретних добара, а за наслеђивање покретних добара њених није се правила разлика међу потомцима по полу;

у другом реду наслеђивали су: а) мушког оставиоца, ако му се заоставштина састојада само из покретних ствари, сродници који по Јустинијановом праву састављају другу класу, с том разликом, што су овде напоредо стајали рођена браћа и сестре с полурођеном браћом и сестрама; а ако се, пак, заоставштина састојада из непокретних и покретних добара, онда су мушки сродници имали при наслеђивању непокретних добара првенство над женским а при наслеђивању покретних добара, мушки су сродници добивали једну трећину, а женски две трећине. А б) женског оставиоца наслеђивали су онако као и мушког, с том само разликом, што су овде полурођена браћа и сестре по матери (утерини) били изједначени с рођеном браћом и сестрама;

у трећем реду наслеђивали су, без обзира на природу добара и на пол оставиоцев, побочни сродници до десетог степена закључно. Но сродници у мушкој лози (*Swertmagen*) имали су првенство над онима у женској (*Spilmagen*), а у обема лозама мушкиње над женскињем;

у четвртом реду наслеђивао је преживели суруг и најпоследу у петом реду наслеђивала је државна благајна.

Потоњим реформама освојило је римско наследно право (новела 118.) с неким изменама.

Овако *Pfaff und Hofmann* у свом *Kommentar zum osterr. allg. bürgerlichen Gesezbuche*, II. B. 18, стр. 763 и 764.

пројекта за реформу законика *Марије Терезије* (codex Theresianus), из кога су §§. 1—22. тога патента унети у §§. 727—751. данашњег аустрискога законика (од 1811. год.) а пре тога цела је садржина тога пацента била унета у грађански законик *Западне Галиције* од 1797. год.

Хортен је још у поменутом пројекту (XVI. одељку), 1770. год. изложио ову линеалну парентелну систему, назвавши парентеле *линијама*, а у 1772. год. изјавио је: да ни Римско нити ма које партикуларно право (Landrecht) аустријских земаља није основа његовој системи, већ да ју је он, без икакве позајмице, израдио по својим личним назорима, дакле *a priori*. Но сва је прилика, да је он ту систему узајмио из *Тиролскога Права*⁸²⁾ (Tiroler Landesordnung од 1753. год.), а вероватно и из *Јеврејскога*⁸³⁾ које је било потпуно познато, па и практиковано, у Немачкој и Аустрији, у средини и при крају XVIII. века и које освештава хијерархију парентела у чисто линеалном облику.

⁸²⁾ То право набраја ове четири класе наследника: 1) потомци, с репрезентацијом, 2) привилеговани побочни сродници, такође с репрезентацијом, 3) предци по блискости сродства и 4) побочни сродници, почињући с онима, који су произишли од дедова дакле са стричевима и ујацима итд. и продужујући с онима, који су произишли од прадедова, итд., све с неограниченом репрезентацијом од стране њихових потомака. А ово је *линеална* система, модификована искључивањем побочних сродника у корист предака, јер ови чине трећу а они четврту класу. Колико се досад зна, Тиролско је најстарије право које је мало шире освештало линеалну систему.

⁸³⁾ *Јеврејском* је наследном праву основа онај знатни пасаж у *четвртој књизи Мојсијевој*, названа *Бројеви* (гл. 27., 8—11.), који говори о тражењу кћерака Салпадових да и оне наследе свога оца. То место гласи:

»1. И дођоше кћери Салпада сина Офера сина Галата сина Махира сина Манасијна, од племена Манасије сина Јосифова, а имена им бјеху Мала, Нуја, Егла, Мелха и Терса. — 2. И стадоше пред Мојсија и пред Елеазара свештеника и пред кнезове и сав збор на вратима шатора од састанка и рече: 3. Отац наш умрије у пустињи, али не бјеше у друштву с онима који се побунеше на Господа у буни Корејевој, него умрије од гријеха својега, а не остави синова. — 4. Зашто да се истријеби име оца нашега из породице његове за то што није имао сина? Дај нам *нашљедство* међу браћом оца нашега. — 5. И изнесе Мојсије ствар њихову пред Господа. — 6. А Господ рече Мојсију говорећи — 7. Право говоре кћери Салпадове, *подај им право његово на њих*. — 8. А синовима Израљевим кажи и реци: кад ко умре а нема сина, онда *пренесите нашљедство* његово на кћер његову; — 9. Ако ли ни кћери нема, онда *подајте нашљедство* његово *браћи* његовој; — 10. Ако ли ни браће нема, онда *подајте нашљедство* његово *браћи оца* његовог; — 11. Ако ли нема ни браће очине, онда *подајте нашљедство* његово *оному, ко му је најближи у роду његову* и нека је његово. И то нека буде синовима Израљевим закон за суђење како заповједи Господ Мојсију«. — Види и гл. 36. из које се види: да су се кћери Салпадове *удале за синове стричева својих* да би нашљедство њихово остало у племену породице оца њихова.

Ова система није потпуна, јер не помиње ни оца ни остале предке. Потребне допуне које су јеврејски зналци учинили ушле су у *Јерусалимски Тамуд* т. зв. *Мишна* (Mischna, 190—221. год. после Христа) а затим у *Вавилонски Тамуд* т. зв. *Гемара* (Gemara, око 500. год. после Христа). *Мишна* је ставила *оца* пре потомака његових а *Гамара* даде *деду* место пре *стричева*.

Оба су та права несумњиво била позната Хортену, као члану царског дворског већа.

137. — Питање о историјском пореклу парантелне системе је и данас још спорно. Нарочито се у Немачкој тај спор води од појаве напред споменутога списа *Ј. Хр. Мајера*,⁸⁴⁾ названог „оцем парентела“, који је ову систему огласио за *германску* или *опште немачку*.⁸⁵⁾ Његова је теорија врло брзо овладавала⁸⁶⁾, али је ускоро и нападнута била.⁸⁷⁾ У овом су питању подељени најчувенији немачки писци: једни као Блунчли, Хајслер, Брунер, Гирке и т. д. тврде: да је ова система германска, док други као Стобе, Амира, Сигел, Васершлебен итд. то поричу.⁸⁸⁾ Оно прво мишљење је и данас јаче заступљено.⁸⁹⁾

Али у овом другом документу има два мишљења о рангу деда и браће оставиоци: једно даје првенство деду а друго, усвајајући парантелну систему, даје га браћи. По *Саломону Бен Исаку* названом *Раши*, најзнатнијем коментатору *Талмудовом* († 1105.) наслеђивање је ишло до предка племена и потомака његових. По смрти Раши-а изишло је *Мајмонидес*-ово мишљење, које је основа делу *Јосифа Каро-а*, коментатора у XVI. веку. Каро-во дело постаде и остаде основа примени јеврејскога права од стране јеврејских судија. У њему је изложена наследна система сасвим слична *линеалној* системи, изузимајући из оне само питање о првенству мушкиња и о првенству прворођења. У свима линијама, које се редом позивају на наслеђе, побочни сродници наслеђују не по свом властитом праву, него као потомци општега предка од кога су произишли. Он им је *фиктивни оставилац*. Начела репрезентације и деобе по стаблима примењују се у свима породицама. Али *мушки* сродник *искључује* женског кад су једнога степена. Овој се привилегији мушкиња придружује и привилегија *најстаријега сина* да узме *дупли део* по остала браћа. *Мати* није наслеђивала, па се из тога закључује да ни сродници у њеној дози нису имали права наслеђа. Ако је та поставка истинита, онда је јеврејска парантелна система у неку руку *једнострано парантелна*. Накратко, она је *линеална*, која је позивала на наследство само *очеве* сроднике и била ослабљена привилегијом мушкиња и оном прворођења.

Ова је система, до краја XVIII. века, била предмет многих списа, од којих је највећу важност задобило дело: **J. Seldenus**, *De successiionibus ad leges Ebraeorum in bona defunctorum. Liber singularis*. Оно је изишло у Енглеској 1636. год. Та књижевност о јеврејском наследном праву доказује, да је у време Хортеново то право било већ добро познато.

⁸⁴⁾ Види примедбу на стр. 60.

⁸⁵⁾ Он је на основу *Тацитовог* дела: *De moribus Germanorum*, стр. 20., тврдио: да то место доказује хијерархију првих трију парентела, с применом проксимитета степена сродства у свакој парантели. Међутим **Lewis**, у *Kritische Vierteljahresschrift IX.* и **Rosin** у *Grünhuts Zeitschrift XXX.*, то поричу. Последњи писац и то још тврди: да је и сâм *Мајер* признао 1805. год. да за његово раније тврђење нема доказа. **Roguin**, *op. cit.*

⁸⁶⁾ Томе је највише допринео **Eichhom**, што је уз њега пристао у својој *Staats-und Rechtsgeschichte*, I. B. §. 373. и у уводу у *Das deutsche Privatrecht*, §. 331.

⁸⁷⁾ То је међу првима учинио **Griesinger** у продужењу **Danz**-овога дела: *Handbuch des deutschen Privatrechts*. X. B. 1823. год. стр. 521., 524 и даље.

⁸⁸⁾ Види списе тих писаца у делу: **Pfaff und Hofmann**, *Kommentar z. oesterr. allg. bürgerl. Gesetzbuche*, II. B. стр. 760.

⁸⁹⁾ Од најновијих писаца помињем нарочито ове: **Maurice Clerc**, *Le système des parentèles dans le projet du code civil suisse*. 1905, и **André Verrey**, *Le système des parentelles; étude systematique et historique*; 1906. и **André Fliniaux**, *Le système des parentelles. Etude de droit civil comparé*. 1906.

Но ма колико да се немачки писци, руковођени својим националним самољубљем, упињу да докажу, да је парентелна система њихова старинска установа, они не могу у томе успети. Општа идеја о хијерархији парентела тако је проста, јер потпуно одговара природном развијању породице, да је готово извесно да су многи законодавци у свима народима и у сва времена могли лако на њу доћи и усвојити је у својим правним обичајима и законима. И доиста тврди се: да се ова примордијална идеја налази и у врло старим правима, наиме: у *кинеском*,⁹⁰⁾ *индијском*,⁹¹⁾ *грчком*,⁹²⁾ *јеврејском*,⁹³⁾ и *старом скандинавском*,⁹⁴⁾ даље у многим *француским кутимама*, у *ломбардском праву*, у многим земљама у Немачкој и у Енглеској.

ГЛАВА III.

ПРАВО ПРЕДСТАВЉАЊА

138. — I. Двојако наслеђивање. — Крвни сродници оставиоци, који су рођени у законитом браку својих родитеља, наслеђују на два начина: 1) по свом властитом праву (*proprio iure*) или 2) по праву представљања (*iure praedefuncti parentis*).

139. — 1) По свом властитом праву наслеђују:

а) брачна деца оставиочева, то јест, синови и кћери његове (§. 396 и тач. прва §-а 400.) и

б) они предци његови који су представници или родоначелници појединих колена, у очевој и у материној лози, а то су:

α) отац, дед, прадед, прапрадед и чукундед по оцу

β) дед, прадед, прапрадед и чукундед по матери; и

γ) мати, баба по оцу и баба по матери.

140. — 2) А по праву представљања наслеђују:

а) потомци деце оставиочеве, а то су: унучад, праунучад, прапраунучад, чукунунучад и т. д. оставиочева како по

⁹⁰⁾ ⁹¹⁾ **Fliniaux** у свом напред, поменутом делу наводи у прилог тога за *кинеско* право: *Gans*, das Erbrecht in weltgeschichtlichen. Entwicklung, I. стр. 101. — *Daresté*, Nouvelles études. стр. 207., а за *индиско* право *Ману*-ов закон књ. IX. чл. 185—188. у француском преводу од *Strehly*-а, Paris 1893.

⁹²⁾ Најстарији су извори о старом *атинском* наследном праву извесно место у Демостеновој беседи пред судом против Макартатоса и извесна места у Изе-овим беседама пред судом de Hagniae hereditate, de Cironis hereditate, и de Apoll. hereditate. Види **Beauchet**, Histoire du droit civil de la Republique athénienne t. III. стр. 297. и др. Ово наводимо из дела **Roguin**-овог бр. 345 — 345bis.

⁹³⁾ Види примедбу 83 на страни 64. и 65.

⁹⁴⁾ **Fliniaux**, op. cit. стр. 58.

сину тако и по *кћери*, без ограничења степена сродства њиховог с оставиоцем (§. 399. и тачка друга §. 400.) и

б) *потомци* напред побројаних *предака*, као родоначелника појединих колена, а то су *побочни сродници* оставиоцехи, такође без ограничења степена сродства њиховога с оставиоцем (§§. 402—408.) и

в) *браћа* и *сестре* оставиоцехе само по *матери* и *њихови потомци*, такође без ограничења степена сродства с оставиоцем (§. 402 у вези са законодавним тумачењем тога §-а од 29. маја 1853. В. № 523. (Зб. VII. стр. 52.).

141. — II. Порекло права представљања. — Још старо Римско Право, изложено у *закону XII. таблица*, позивало је, као што нам тврди Јустинијан у својој познатој *новели 118. о законском наслеђивању*⁹⁵), и *унучад* (nepotes et neptes) да оставиоца наследе, *уместо* умрлог им *оца* односно *сина* оставиоцеховог, *нашоредо* с осталом преживелом децом његовом. То се позивање унучади на наслеђе правдало тиме: „што је правично да унуци и унуке наследе *уместо свога оца*“ (aequum enim esse videtur nepotes neptesque in patris sui locum succedere). Ово наслеђивање *даљих* потомака уместо њихових изумрлих родитеља *нашоредо* с *ближим* живим потомцима оставиоцехим, Јустинијан је, у поменутој *новели*, *задржао* за *све* потомке оставиоцехе, без ограничења степена, и распрострео га само на *децу* помрле *браће* и *сестара* оставиоцехих, дакле само на *синовце* и *синовце* и на *нећаке* (сестриће) и *нећаке* (сестричине).

Овај начин наслеђивања прешао је, под именом наслеђивања по праву представљања, и у новија законодавства но с неједнаким значењем.

142. — III. Суштина права представљања. — У научној обради тога начина наслеђивања најјаче су се истакла ова два посматрања:

а) да *даљи* потомак при наслеђивању *представља* (репрезентује) *личност* свога раније умрлога родитеља (agens-a), *уместо* кога наслеђује, и његов *ближи* степен сродства с оставиоцем; дакле, тај даљи потомак (представник или репрезентант) не наслеђује по свом властитом праву (proprio iure), него по *праву* свога *умрлога предака*, кога представља (iure praedefuncti parentis). — Ово прво и старије посматрање, т. зв. „право представљања“ (das Vorstellungsrecht, le droit de représentation), за

⁹⁵) Види превод те новеле на српски у чланку *Дранђеловића* Dr. О праву представљања у Наследном Праву, у *Гласу Права*, II. г. (1903.) стр. 337. прим. 1.

које је несумњиво доказано да не постоји у Римском Праву, усвојили су *француски* и *аустријски* грађански законици и то овај за све парентеле, без ограничења степена, а онај први само у корист *свих потомака оставиочевих*, без ограничења степена, и у корист *свих потомака његове браће и сестара*, такође без ограничења степена сродства с оставиоцем (чл. 740. и 742.) — И

б) да *даљи* потомак наслеђује оставиоца по *свом* властитом праву, а да се само *при деоби* наслеђа сматра као *представник* свога раније умрлога родитеља е да би добио *онај део* наслеђа, који би био добио и умрли родитељ да је жив и да сâм собом наслеђује оставиоца. Потомак се, по овом посматрању, само *помиче* на место свога родитеља. Овде је, дакле, право представљања нешто сасвим оделито од права наслеђивања. — Ово друго посматрање, које саставља т. зв. *право помицања* или *наступања* потомковог на место родитељево или предково (das Eintrittsrecht или Nachrückungsrecht), усвојио је општи *немачки грађански законик* и то само за прва три реда наследника.

143. — *Наш* грађански законик усвојио је из аустријскога, заједно с непотпуним парентелним редом наследника, и „*право представљања*“ такође у *свима коленима*, без ограничења степена сродства с оставиоцем. Но није усвојио и сва наређења аустријскога законика о том праву, те отуда и празнине у њему: о појму или *основној идеји* тога права, као и о *условима* и *дејствима* његовим.

144. — Право представљања и у *нашем* законику има ону *исту основну идеју* коју има и у аустријском, наиме ту, да представљање (репрезентација) значи не само *ступање* потомково у *наследни део* (Erbportion) предка кога, представља, него и у *његово овлашћење за наслеђивање* (Erbberechtigung) у његово право на наслеђе. Представник (репрезентант) не наслеђује, дакле, по *свом* властитом праву, већ по *праву представљенога предка* (репрезентата), који је то своје право *сврћу* својом *пренео* на представника као свога потомка. Тај *пренос* права и јесте управо *основна идеја* у представљању при наслеђивању.

Из те основне идеје тј. из *преноса* права предковог на наслеђе оставиочево на потомка излази: да предак *не преноси* на свог потомка *ништа*, ако и сам није имао *ништа* тј. ако ни предак није имао права да наследи оставиоца. И зато и по *нашем* законику, као год и по аустријском, *искључење* предково из наслеђа (exheredatio), *недостojност* и *неспособност* његова да наследи оставиоца, као и његово *одрицање* и *одбијање* на-

слеђа производе своје дејство и према *представнику* (репрезентанту). Дакле,

1) Ако је отац тестаментом *искључио сина* из наслеђа и овај умро *пре* оца, онда и *унук* по том сину *не може* по праву представљања наследити деда, а ако је тај син још *жив*, унук га не може представљати зато, што је жив. — У првом случају, кад је из наслеђа искључени син умро пре оца, аустријски законик *слаби* ту старију доктрину о праву представљања наређењем §-а 780., дајући право *деци* искљученога сина, односно *унуцима* оставиочевим, да траже *закони део наслеђа*. То изузетно наређење није унето у наш законик; стога у нас унуци немају права на закони део наслеђа дедовог ни у овом случају, као што га и уопште немају, јер је то право ограничено само на *децу* оставиочеву, в. §. 477.;

2) Ако је, *син недостојан* да оца наследи, не могу га, по праву представљања, наследити ни *унуци* по том сину; или, ако је *отац недостојан* да наследи раније преминулог му сина, не могу га, по праву представљања, наследити ни браћа ни сестре ни њихово потомство, све једно, да ли је недостојни предак (син односно отац оставиочев) *жив*, јер се овај не може као жив представљати, или је умро *пре* оставиоца. — И овде, у случају кад је недостојни предак умро *пре* оставиоца, аустријски законик, из разлога човечности, *слаби* ову старију доктрину о праву представљања, *неискључујући* потомке недостојнога предка од наслеђа. Ни то изузетно наређење у §. 541. тога законика није унето у наш законик;

3) Ако је на прилику, *син оставиочев неспособан* да наследи оца, што је прешао у грађанство оне *стране* државе, с којом наша нема уговора о наслеђу, онда ни *унучад* по том сину не могу представљањем наследити оставиоца, деда свога, ма они били и српски грађани;

4.) Ако се, на пример, *син* унапред, још за живота очева, *одрекао* наслеђа, онда то одрицање вреди и за *синовљево* потомство, све једно да ли је син умро *пре* оца или је још жив.⁹⁶⁾ И најпосле

5.) Ако је, на прилику, син *одбио* да прими очево наслеђе, онда су и његови потомци искључени тиме од наслеђа, онако исто као и у случају одрицања наслеђа, јер између одрицања и одбијања наслеђа постоји аналогија. — Но другчије ствар стоји, ако је предак *одбио* наслеђе изречно у *корист својих потомака*.

⁹⁶⁾ За аустријски законик види §. 551. у вези са §§. 537. као и §. 732. на крају.

Ту је „одбијање“ погрешно употребљен израз за *примање* наслеђа и *отуђење* истога својим потомцима.⁹⁷⁾

145. — IV. Услови за право представљања. Услови су за право представљања:

а) да *није жив* предак који се представља. То се, истина, у нашем законнику изречно не вели, као у другим законцима⁹⁸⁾, али се ипак јасно види из речи „без оца оставиоца“ и „да је [отац] жив“ у §. 399., даље из речи: „колико би отац добио да је жив“ у законодавном тумачењу §-а 402. и из речи: „ако брата не би жива било“ у §-у 403.

Жив се предак не може представљати ни онда, кад је он, *неспособан* да сâм собом наследи⁹⁹⁾.

Међутим *нестали* предак може се и по нашем законнику представљати и ако је неизвесно да ли је у време отварања наслеђа био жив или мртав, и да ли је сад, кад треба примити наслеђе, још у животу или није. Јер, нема разлога зашто би остали наследници искључили и несталог предка, као свога сунаследника, под изговором да је још жив и његовог потомка под изговором што није доказао да му је предак умро?! Потомак, представљајући свога несталог предка, не тражи неко право свога предка које му је пропало. Ту је једно од овога двога: или је нестали предак још *жив* и онда је непосредно *наследио* оставиоца, или је већ *умро* и онда је *потомак* му дошао на *његово место*. Овако решење најбоље одговара §-у 49., по коме „нестали не губи своја права“, у која, ван сваке сумње, спада и право наслеђа, него долази под особиту заштиту закона;

б.) да је *представник* (репрезентант) *закони потомак* предка кога представља (репрезентата). — Предак нема права да представља свога умрлога потомка.¹⁰⁰⁾ И

⁹⁷⁾ В. Pfaff и Hofmann, Kommentar, II. В. стр. 699 и 700.

⁹⁸⁾ Н. пр. у *аустријском*, §. 732. »Унуци од још живе деце и праунуци од још живих унука немају права на наслеђивање«; *француски* чл. 744. »On ne represente pas les personnes vivantes; mais seulement celles qui sont mortes.«

⁹⁹⁾ Противно допуштају ови законици: *италијански* чл. 734. »Жива се деца не представљају, осем ако је реч о *несталим* и онима, који су *неспособни* за наслеђивање«; *португалски* чл. 1979: »Неспособност наследникова је лична и с њиме престаје, његова деца и потомци, ако их има, наслеђују као што би наследили да је неспособни умро а није био неспособан«; *шпански* чл. 724.: »Живо се лице може представљати само у случају егзередације и неспособности.«

¹⁰⁰⁾ То се изречно вели у законнику *француском* чл. 740: »La représentation a lieu à l'infini dans la ligne directe descendente« и чл. 741. »La représentation n' a pas lieu en faveur des ascendants: le plus proche dans chacune de deux lignes, exclut toujours le plus éloigné«; *португалском* чл. 1981. »праву представљања има увек места у нисходној правој линији, али никад у усходној«; *шпанском* чл. 925., као и у португалском с овим додатком: »у побочној линији праву представљања има места само у корист деце браће и сестара, како рођених тако и полурођених«.

в) да *представник* има личну способност да наследи оставиоца и да *није недостојан* према њему (§. 419.)

146. — V. Дејство права представљања. — Оно се састоји у томе: што се *представник*, као *даљи* сродник оставиоцев, пење на *ближи* степен сродства према оставиоцу и, заступајући свог умрлог предка, наслеђује оставиоца заједно с оним од њега ближим сунаследницима, с којима би и представљени предак исто наслеђе делио да је жив. На прилику, унук оставиоцев, представљајући раније умрлог сина оставиоцевог а оца свога, наслеђује напореда с другим живим синовима оставиоцевим а стричевима својим, и са њима дели наслеђе дедово, добијајући онај део, који би и његов отац добио (§. 399.).

147. — Из *дејства* права представљања истичу ове последице:

1) потомак *може* представљати и оног предка свог, *чијег се наслеђа одрекао*, тако н. пр. син који се одрекао наслеђа очевог, може, представљајући оца, наследити дедову заоставштину;

2) потомак *може* представљати и оног свог предка према коме је *недостојан* да га наследи:

3) потомак *не мора* бити рођен ни зачет за живота оног свог предка кога представља. Тако унук, рођен по смрти дедовој, може, представљајући и оца и деда свог, наследити прадеда или ког побочног сродника (н. пр. брата дедовог односно стрица очевог): и

4) потомак, као представник, *не одговара* за *дугове* предка кога представља, већ само за *дугове* оставиоцеве.

148. — V. Деоба наслеђа међу потомцима, који представљају своје *разне* предке у истом степену сродне с оставиоцем, врши се *по стаблима* (*in stirpes*), а они потомци који скупно представљају само *једнога и истога* предка, деле део тога предка међу собом *по главама* (*in capita*) тј. на *равне делове*. дакле онако, како би то чинили да су тај део од њега *непосредно* наследили.

149. — VI. Трансмисија наслеђа (*transmissio hereditatis*). — Од „права представљања“ ваља разликовати т. зв. *трансмисију наслеђа*. Она наступа кад *делат* тј. онај коме је припало наслеђе, било по закону било по тестаменту, *умре* пре него што се примио припалог му наслеђа, тада његови закони или тестаментни наследници ступају у његово право примити то наслеђе, које је *саставни део* његове заоставштине.

Разлика је међу тим двама установама у томе: што су *представници* (репрезентанти) увек *деца* отпалога сродника оставиоачевог, која место њега, родитеља свога, наслеђују самога *оставиоца*, па и онда, кад нису наследници родитеља кога представљају; а *трансмисари* су, напротив, увек наследници *делатови* све једно да ли су му деца или који други сродници или му нису никакви; по томе, трансмисари могу бити не само интестатски него и тестаментни или уговорни наследници делатови.

И ова је установа из аустријскога законика (§. 809.) прешла у наш (§. 473. а contrario).

ГЛАВА IV.

ПРВЕНСТВО МУШКИХ СРОДНИКА ПРЕМА ЖЕНСКИМ И ПРВЕНСТВО ОЧЕВЕ (МУШКЕ) ПРЕМА (МАТЕРИНОЈ ЖЕНСКОЈ ЛОЗИ)

150. — Првенство мушких сродника према женским. — Ово је првенство, као год и право представљања, спроведено кроза *сва* колена. О том првенству најопширније говоре §§. 396—400., који, на основу истога, одређују *ред* или начин наслеђивања у *првом* колону, затим и *законодавно тумачење* §-а 402. од 29. маја 1853. год. В. № 523. (Зб. VII. стр. 53.), које, објашњавајући речи „начином опредељеним“ у §-у 402., управо објашњава *ред* наслеђивања који за прво колено утврђују §§. 396—400., те тиме казује: да речи „начином опредељеним“ казују: да и за *друго* колено вреди онај ред у првом колону. А тај *исти ред* вреди и за *сва остала колена*, јер се у дотичним наређењима (§§. 404—408.) само наглашава, да и у свима осталим коленима, у *обема лозама, мушко* потомство има првенство према *женском*, а ништа изближе не говори о реду наслеђивања само зато, да се не би понављало оно, што је о томе речено већ за прво колено.

И тако, §§. 396—400., у вези са поменутиим законодавним тумачењем §-а 402., представљају у ствари *општа (генерална) наређења* о реду наслеђивања у *свима коленима* и у *очевој* и у *материној* лози (arg. из речи: „истим редом и начином“ у §. 408.).

У потврду тога да изложимо суштину тих наређења:

§. 396. поставља *првенство мушке деце* оставиоачеве према *женској*, или, првенство *синовâ* његових према *кћерима* на тај начин: што позива *синове* да *први* и *сами* наследе оставиоца или умрлога *родитеља* (оца или матер) и да искључе из наслеђа *кћери* родитељеве а *сестре* своје. Али ово наређење вреди

не само за синове оставиоца, већ и за *све синове* оца *свакога* колена, кад они, представљајући њега, долазе на наслеђе. И тако и у *другом* колону први и сами наслеђују, по праву представљања, *остали* (осем оставиоца, ако је и он син, а не кћи) *синови оца оставиоцевог*, односно *браћа* оставиочева, такође искључујући *кћери* очеве и *сестре* своје и оставиочеве (§. 402). Даље, и у *трећем* колону такође први и сами наслеђују, по праву представљања, *остали* (осем оца оставиоцевог) *синови деда оставиоцевог*, односно *стричеви* оставиочеви, искључујући такође *кћери* дедове а *сестре* своје или *тетке* оставиочеве (§. 404). Ово првенство вреди и за синове прадеда, прапрадеда и чукундеда.

§. 397 т. 1., која говори о *деоци* наслеђа међу *синовима* оставиочевим, вреди и за деобу наслеђа међу *синовима* оца *свакога* колена, дакле о деоби међу браћом, стричевима итд.

§. 397. тач. 2., такође је опште наређење и вреди не само, за *кћери* оставиочеве, кад га само *синови* наслеђују, него и за *сестре* његове, кад га само *браћа* наслеђују; даље и за *тетке* његове, кад га само *стричеви* наслеђују. — У осталом, овој је тачки место у §. 396, у коме се говори о првенству мушке деце у наслеђивању према женској, те је ту и требало одмах рећи шта женска деца добијају из родитељевог посмртног имања, кад га само мушка наслеђују.

§. 398., вреди не само за мушку и женску децу *оставиочеву*, него и за сву децу *свакога* претка његовог, као оца свога колена, као и за *све децје потомке*.

§. 399., који говори о наслеђивању оставиоца од стране потомства сина његовог, по *праву представљања*, вреди у *сваком* колону у случају: кад *више потомака*, који су у *истом степењу* сродни с оставиоцем, долазе да, представљајући *заједничког им претка*, наследе *део тога претка* у заоставштини оставиочевој. Ово наређење вреди, дакле, не само за унучад, праунучад, прапраунучад, чукунунучад итд. оставиочеву од раније преминулог му *сина*, него и за унучад, праунучад итд. његову од раније преминуле му *кћери*, као и за унучад, праунучад итд. *оца свакога колена*, дакле за децу братњеву, стричеву и њихове потомке.

И напоследку и

§. 400., и ако говори само о наслеђивању оставиоца од стране *женске деце* или *ћерака* његових, вреди и за *женску децу* оца *свакога* колена и за потомство те деце; дакле оно вреди и за *сестре* оставиочеве, за *тетке* његове итд.

151. — I. Прво колено. — Првенство мушких сродника према женским у првом колону састоји се у томе:

1.) што „мушка деца умрлога“ (§. 396) т.ј., што *синови* оставиоचेви *први* и *сами* наслеђују њега, *оставиоца*, као оца или матер своју делећи „родитељско имање“ на равне делове или по главама, *in capita*, (§. 397). — *Синови*, дакле, *искључују* из наслеђа родитељевог женску децу или *кћери* његове, а *сестре* своје; даље, они *искључују* и родитеље оставиочеве и све даље претке његове и њихове потомке или побочне сроднике његове (§. 396);

2.) што и мушки потомци „мушке деце умрлога“ (§. 396) *први* и *сами* наслеђују т.ј. што и *синови* сваког умрлог *сина*, односно унуци оставиоचेви, такође *први* наслеђују деда и бабу своју, *искључујући* не само *кћери* оставиочеве или *сестре* свога оца, него и *кћери* очеве или *сестре* своје; даље, и они *искључују* родитеље и све претке оставиочеве и њихове потомке (§. 396);

3.) што „женска деца умрлога“ т.ј. *кћери* оставиочеве наслеђују га, као оца или матер своју, тек тада, кад нема синова његових, односно *браће* њихове, ни најудаљенијих потомака ни по коме сину односно брату (§. 400). И *кћери* дакле *искључују* родитеље и све даље претке очеве или материне и њихове потомке односно побочне сроднике (§. 396).

И оне *деле* родитељево имање на равне делове или по главама (§. 400. т. 1, у којој погрешно стоји „очино“ у место „родитељско“ имање, као и у §. 397, пошто ово вреди не само за очево већ и за материно имање); и

4.) што и „мушка деца“ т.ј. *синови* раније умрле *кћери* оставиочеве, односно унуци његови по *кћери*, такође *први* и *сами* наслеђују *искључујући* *сестре* своје; даље и они *искључују* родитеље и све предке оставиочеве и њихове потомке.

152. — Ad 1.). Кад синови оставиочеви сами наслеђују, *искључујући* *кћери* његове а *сестре* своје, онда овима припада из родитељевог имања *право* на *издржање* и *пристојно удомљење* по постојећем *обичају* (§. 397). Но то право припада само још *неудомљеним* *кћерима* оставиочевим т.ј. оним *кћерима*, које су још *девојке*; јер према онима, које је за живота свога разудао, умрли је родитељ *удајом* истих испунио своје *родитељске дужности* (§. 117. при крају), док према још не удомљеним није, те с тога те дужности, као *дугови на имању* његову, прелазе на наследнике његове.

Колико ће, пак, синови оставиочеви бити дужни трошити на издржање и недовршено васпитање *кћери* његових, односно

сестара својих, какву ће им удадбену спрему и колики мираз при удаји дати, све то одређује се, у даноме случају, по *имућности* заоставштине родитељеве и по *обичају места* у којем је родитељ живео. Браћа су дужна да сразмерно наслеђеним деловима (квотама својим) чине све ове издатке у оној мери, у којој и други родитељи исте имућности и друштвеног положаја у истом месту (граду или селу) просечно чине за своје кћери, јер се основано предпоставља: да би и умрли родитељ, да је жив, у истој мери трошио на издржање, васпитање и удомљење заосталих му кћери неударних.

153. — Ad 2). О наслеђивању оставиоца од страве *потомака* ког ранијег умрлог му *сина*, дакле прво од стране унучади по сину, говори §. 399 по коме: „унучад мушка *без оца* заостала, представљајући свога оца, тј. умрлог сина оставиоцевог, наслеђују оставиоца (деда или бабу) и у име наслеђа добивају „очев део“ тј. сви унуци скупа добијају онолико, колико би добио и отац њихов да је жив и да он наслеђује; па тај део, као *очево наслеђе*, деле међу собом на равне делове.

Колики ће, пак, тај „очев део“ бити у даноме случају, зависи од тога, да ли и колико још има *преживелих синова* оставиоцевих (односно *стричева*) или потомака и од других раније помрлих синова његових, с којима унучад по сину *напореда* наслеђују. Тако, нпр. ако је оставилац након себе оставио *три сина*, Богдана, Владету и Гојка и *пет унука* по четвртом раније умрлом сину Ђурђу, онда ће *сви њек синова Ђурђевих* добити *четврти део* наслеђа, јер би толико и сам Ђурђе добио да је жив и да сам он наслеђује. А ако је оставилац имао само *једног сина* Ђурђа, онда ће синови овога сами наследити *сву* заоставштину дедову или бабину.

154. — Но ово право наслеђивања *представљањем* (репрезентацијом), које даје §. 399 *синовљевом потомству* тј. унучадима оставиоцевом *по сину*, припада, у првом реду, *мушкој* деци синовљевој или *унуцима*. Они, дакле, било да *сами* наслеђују било *напореда* са *стричевима* (или с њиховим потомцима) *искључују* од наслеђа и кћери оставиоцеве и кћери свога оца, односно *очеве* и *своје сестре* (§. 396), разуме се с обавезом да онима од њих, које још нису удомљене, дају издржање и *пристојно* удомљене (§ 397).

Ако, пак, нема мушке деце синовљеве, већ само *женске*, онда ова, као *унуке* оставиоцеве, представљајући свога оца, наслеђују било саме било *напореда* са *стричевима* „очев део“. И оне *искључују* оставиоцеве *кћери* односно *сестре* свога оца,

као што би их и он искључио да је жив; разуме се са истом обвезом из §. 397 према њима.

Све ово, што је речено о праву наслеђивања *представљањем* за унучад по сину, вреди и за *праунучад, прапраунучад, чукунунучад* итд. по сину (§. 399 при крају). Сви ови потомци синовљеви, дакле, наслеђујући оставиоца, као претка свог, *искључују* његове *кћери* и *њихова потомства*, тако да мушки потомци (одн. браћа) и њихова потомства *искључују* женске потомке (одн. сестре) и њихова потомства.

155. — Ad 3) и 4). О праву и реду наслеђивања од стране *деце* раније умрле *кћери* његове (синова и ћерака ћериних) и од стране *њихових потомака* (праунучади, прапраунучади и чукунунучади) вреди све оно што је напред ad 2) речено за синовљеву децу и њихове потомке.

156. — Друго колено. — Првенство мушких сродника према женским у другом колелу огледа се у овоме:

1) што оставиоца, који је умро без потомства, *први* и *сам* наслеђује *отац* његов. Наслеђујући сина или *кћер* отац *искључује* не само *матер* оставиоцеву, него и сву децу своју, тј. сву браћу и све сестре оставиоцеве и све њихове потомке (§. 401.);

2.) што после оца и *представљајући* њега наслеђују оставиоца *браћа* његова, како *рођена* тако и она само *по оцу*. — И та браћа (и њихово потомство) *искључују* не само *матер* оставиоцеву него и *сестре* његове, како рођене тако и оне само по оцу, даље, сву браћу и сестре само по матери, и најпоследње, све потомке те браће и свију сестара;

3.) што уместо раније умрлога *брата*, рођеног или само по оцу, наслеђују, по праву представљања, најпре *братњеви синови* (одн. *синовци* или *братаници* оставиоцеве) било *напоре*, до с *преживелом браћом* оставиоцевом (одн. са *стричевима* својим) или њиховим потомцима, било *сами*, ако нема браће ни њихових потомака. Братњеви синови добивају, сви скупа, ма колико њих било, „очев део“ из наслеђа оставиоцевог (одн. стричевог или теткиног). И они такође *искључују* не само *матер* оставиоцеву, него и *сестре* његове, како рођене тако и оне само по оцу, даље, браћу и сестре му само по матери и најпоследње све потомке ове браће и свих сестара.

И тек тада, кад нема мушке деце братњеве ни њиховога потомства, наслеђују, такође по праву представљања, *женска деца* братњева (одн. *синовице* или *братанице* оставиоцеве) и њихова потомства, и то онако, како наслеђује и потомство мушке деце братњеве;

4) што и *сестре* рођене и оне само по оцу и њихово потомство наслеђују оставиоца (брата или сестру) пре *браће* његове само *по матери*, јер су оне оставиоцу сродне по *мушкој* (очевој) а ова браћа по *женској* (материној) лози.

Деца раније умрле *сестре* и њихова потомства наслеђују онако исто као и деца раније умрле *кћери* и њихова потомства; и

5) што и *браћа по матери* и њихови потомци, који долазе на наслеђе *после матере* оставиоцеве и његових сестара рођених и оних само по оцу и њихових потомака, *искључују* из наслеђа оставиоцеве *сестре по матери*.

157. — Уопште, дакле, *браћа* и *сестре* оставиоцеве и њихови потомства наслеђују *истим редом*, којим наслеђују и *синова* и *кћери* оставиоцеве и њихова потомства. А на ту истоветност реда наслеђивања упућују нас §§. 402 и 403. са законодавним тумачењем §-а 402. А та ће нам истоветност бити још јаснија, ако у даноме случају претпоставимо: да је *отац* у истини наследио заоставштину умрлога му *сина* или *кћери* и да је сад управо реч о наслеђивању те заоставштине као *очеве* а не као братњеве или сестрине.

*

158. — Изложени ред наслеђивања у првом и у другом колелу вреди и *за сва остала колелна*. Код *сваког* даљег колелна, које дође на ред да даде наследника, треба опет замислити: да је *отац* тога колелна (дед, прадед, прапрадед и чукундед) *преживео* оставиоца (унука, праунука, прапраунука или чукунунука) и *наследио га*, па то од њега добивено наслеђе као *своју* заоставштину оставио *деци* својој одн. њиховом потомству, па онда опет имамо ред наслеђивања у *првом* и *другом* колелу.

*

159. — II. Првенство очеве лозе према *материној*. — Ово се првенство огледа у томе: што се у *трећем* колелу одваја линија *деда по оцу* од линије *деда по матери*, те се предци оставиочеви по матери (дед, прадед, прапрадед и чукундед) и њихови потомци позивају на наслеђе тек тада, кад нема наследника ни из *шестога* (чукундедовог) колелна у *очевој* лози. До тога, *трећег*, колелна нема одвајања јер су, као што мало час видесмо, *мати* и њена *деца* из ког другог брака ван онога с оцем оставиочевим, дакле, *браћа* и *сестре* оставиоцеве *само по матери* и њихови потомци, увршћени у друго колелно, те по назначеном реду наслеђују оставиоца *пре* деда по оцу и његових осталих потомака, ван оних по оцу оставиочевом.

160. — III. Спорно питање о праву наслеђа унуке по сину, односно синовике и братанице. — Неки правници тврде: да *женско дете* или *кћи* раније умрлога *сина* оставиочевог, односно *унука* оставиочева по *сину*, у случају, кад нема *мушког детета*, односно *унука по сину*, ни његовог потомства, — *не може*, представљајући свога оца, наследити деда (одн. бабу) *напореда са стричевима* и добити *очев део*, или, ако нема стричева ни њиховог потомства, да не може она сама наследити сву заоставштину дедову (односно бабину) и од наслеђа тога искључити *кћери* дедове (одн. бабине) а *сестре* свога оца по §§. 396 и 399. Другим речима, ти правници тврде:

- а) да *стрици* искључује *синовима* из наслеђа; и
- б) да *братаница* не искључује *тетку по оцу*.

У прилог овог свог мишљења они наводе ове разлоге:

1) да по §-у 396. само „*мушка деца умрлога*“ тј. *синови* оставиочеви први и сами наслеђују и искључују *кћери* његове а *сестре* своје, а тако исто и *мушки потомци* оставиочеве мушке деце, дакле, унуци, прауници итд. оставиочеви по сину први и сами наслеђују, искључујући не само *кћери* оставиочеве него и *све женске потомке* оставиочеве по сину, то јест, унуке, праукуке итд.

2) да по §-у 399. само „*унучад мушка без оца оставша*“ при наслеђивању деда или бабе *представљају* свога оца, односно сина оставиочевог, и добијају његов део („*очев део*“) наслеђа, а унучад *мушка* су само *синовљеви синови*, односно *уници* оставиочеви, а не и синовљеве *кћери*, односно *унуке* оставиочеве; и

3) да *синовљеве кћери*, односно *унуке* оставиочеве, као „*женско потомство*“, наслеђују, представљајући свога оца, заједно с *кћерима* оставиочевим односно с *њиховим потомцима* по смислу друге тачке §-а 400.

Ово што се тврди за *синовљеву женску децу*, односно за *унуке* оставиочеве по сину, вреди логично и за *праукуке*, *прапраукуке* и *чичунукуке* оставиочеве по сину.

161. — II ако незгодна стилизација §§-а 396.—400., који говоре о реду наслеђивања у првом колену, даје повода овом противном мишљењу о праву наслеђа синовике и братанице, ипак разлози тога мишљења нису на закону основани. А ево зашто:

1) речи у §. 396. „*и њихови мушки потомци први и сами наслеђују*“ казују то: да се првенство *синова* оставиочевих наспрам *кћерака* његових, односно првенство *браће* према

сестрама, распростире и на *потомке* синовâ оставиочевих, дакле, на унучад, праунучад, прапраунучад, чукунунучад итд. по сину, тако, да увек *мушки потомци* (унуци, односно праунуци итд.) *искључују* из наслеђа оне *женске* потомке (унуке, одн. праунуке итд.), с којима стоје у одношају *браће* према *сестрама*. Али, као год што прве речи у том §-у: „деца мушка умрлога... први и сами наслеђују“, дајући првенство синовима оставиочевим, не казују: да женска деца или кћери умрлога никад не наслеђују оставиоца, као оца или матер своју, тако исто и ове друге речи: „и њихови мушки потомци први и сами наслеђују“, дајући првенство мушким потомцима оставиочевих синова, не казују да женски потомци њихови никад не наслеђују оставиоца, као деда или бабу, прадеда или прабабу итд. Напротив, за женску децу или кћери оставиочеве се изречно вели у тач. 1. §-а 400. да наслеђују оца или матер кад *нема синова* њихних; а требало је додати још „ни њиховога потомства“, но та се празнина попуњава, као што ћемо мало ниже видети, законодавним тумачењем §-а 402.

2) §. 399. одређује ред, којим наслеђује *потомство* раније умрлога *сина* оставиочевога и казује; да оно наслеђује оставиоца, као деда или бабу, прадеда или прабабу итд., по *праву представљања*, а не по свом властитом праву, како би га наследио умрли син да је жив. А од тога се потомства у првом реду позивају *синовљева деца* односно *унучад* оставиочева да она наследе *део свога оца*, односно *синовљев део*. Реч „унучад“, као год и реч „деца“, збирни је назив; под изразом „унучад“ разумеју се и *унуци* и *унуке*, као што се под речи „деца“ разумеју и *синови* и *кћери*.“ Придев, пак, „мушка“ није поред речи „унучад“ стављен тога ради да обележи *пол* те унучади и да се каже: да само *унуци* оставиочеви по умрлом му *сину* имају право да, представљајући свога оца, наследе *део његов* („очев део“), па и онда, кад има још и других синова оставиочевих, односно *стричева*, а да то право немају и *унуке* по умрлом сину, односно *синовице* осталих синова оставиочевих. Јер, да је законодавац то хтео да каже, он би несумњиво јасније исказао ту разлику пола међу унуцима и унукама изразом „унуци“ уместо „мушка унучад“. Него, он је ту реч „мушка“ употребио да њом означи *порекло* (origo) те унучади, да означи *синовљеву* унучад, као *мушко* потомство, јер *кћерино* назива *женским* потомством. И тако, §. 399. даје право и *унукама* по *сину* (синовљевим кћерима) да, кад унука (тј. синова синовљевих) нема, наследе оставиоца, представљајући оца свога и да његов

део добију *конкуршишук* са стричевима а *искључујући* кћери оставиочеве или очеве сестре. — Ово несумњиво вреди и кад је оставилац *мати*, и ако §. 399. предвиђа случај, кад је оставилац *отац* („без оца“, „очев део“).

3) §§. 396 до 399 утврђују ред којим наслеђују *синови* оставиочеве и *њихови* и мушки и женски *потомци* (односно унучад, праунучад итд. оставиочева). *Сваки син* чини са својим потомством засебну *линију*, којој из родитељеве заоставштине припада *онај део* у наслеђе, који према броју синова пада на њега. И све дотле, док има ма каквога потомка синовљевог, *кћери* оставиочеве ни њихово потомство не долазе на наслеђе; све их искључује тај потомак синовљев. Дакле, као год што наслеђе не прелази на сроднике оставиочеве у *материној* лози, док има и најудаљенијега потомка његовог у *очевој* лози његовој, тако исто ни наслеђе родитељево не прелази на *кћери* његове и њихово потомство, докле има и најудаљенијега потомка у *синовљевој* линији. И

4) *Ред* којим наслеђују *кћери* оставиочеве и *њихова* потомства, одређује лаконски §. 400. Прва тачка тога §-а, понавља о деоби наслеђа међу кћерима одредбу у првој тачки §-а 397., која говори о деоби наслеђа међу синовима. А друга тачка §-а 400. понавља о праву наслеђивања *кћериног* — женског — потомства оно, што §. 399. говори о праву наслеђивања *синовљевог* — мушког — потомства. Али, и ако се у том §-у не помиње ништа о првенству мушких кћериних потомака према женским потомцима њеним, то првенство и међу нима вреди; уопште, кћерино потомство наслеђује онако исто као што наслеђује и синовљево.

Овакав ред наслеђивања у првом колону, како га ми схватамо, утврђује и законодавно тумачење §-а 402. У њему се јасно вели: да и у другом колону вреди онај ред који је обележен у првом колону; дакле, да *браћа* оставиочева и *њихова деца* први наслеђују, као што први наслеђују и синови и њихова деца; да и од братњеве деце, као год и од синовљеве, наслеђују најпре *мушка*, па ако њах нема, онда *женска*; и да и *мушка* и *женска* деца братњева наслеђују *пре* сестара, као што и синовљева мушка и женска деца наслеђују *пре* кћерака.

А сад да разгледамо тај ред наслеђивања у појединим коленима и очеве и материне лозе.

ГЛАВА V.

НАСЛЕДНИ РЕД У ПОЈЕДИНИМ КОЛЕНИМА КРВНИХ СРОДНИКА

I. Општа правила

162. — *Наследни је ред крвних сродника један исти у свима коленима.*

О томе реду вреде ова правила¹⁰¹⁾

1) Из *свакога* колена наслеђује најпре, и по свом властитом праву, *отац* или *зародилац* колена, па тек, ако њега нема, *његово потомство*, и то увек *по праву представљања*. — Само у *првом* колону, коме је отац сам оставилац, наслеђују у првом реду и по свом властитом праву, *деца његова*, па, ако њих нема, *њихово потомство*, по праву *представљања*;

2) у *сваком* колону наслеђује најпре *мушко* потомство (тј. у првом колону потомство по *сину*, у другом оно по *брату*, у трећем оно по *стрицу* итд.), па, ако тога потомства нема, онда *женско* (тј. у првом колону потомство по *кћери*, у другом оно по *сестри*, у трећем оно по *тетки* или *очевој сестри* итд.) и

3) из *потомства* и мушког и женског наслеђују они, који су у *ближем* степену сродни с оставиоцем; а ако је који *потомак* из тог ближег степена *раније умро* и након себе оставио потомства, онда оно *уместо њега* наслеђује.

II. Наследни ред у првом колону

163. — Сродници су у првом колону *потомци оставиоцеви*. Они наслеђују овим редом:

1) *синови*, по свом властитом праву;

2) *синовљево потомство* најпре *мушко*, па, ако овога нема, *женско*; обоје по праву представљања;

3) *кћери*, по свом властитом праву;

4) *кћерино потомство*, такође најпре *мушко*, па, ако овога нема, онда *женско*; такође обоје по праву представљања.

164. — I. *Синови*. — Синови оставиоцеви, ма били рођени у *разним* браковима умрлога им родитеља, *први* и *сами* (тј. без кћерака) наслеђују *родитељско* (очево или материно) *имање* и *деле* га међу собом на *равне делове* или *по главама* (§§. 396. и 397.).

Они *искључују* оставиоцеве *кћери* а *сестре* своје, но с *обавезом* према *неудатим* сестрама да им дају *издржање* и *при-*

¹⁰¹⁾ Види М. Стојановић, *op. cit.* стр. 13

стојно удомљење по постојећем обичају (§. 397.) Ближе о овој обавези види напред под бр. 152.

165. — Ако је, пак, који *син* оставиочев раније умро, онда, представљајући њега, наслеђује, у стицају с осталим, *преживелим синовима* оставиочевим, *потомство* тога сина.

166. — II. *Синовљево потомство*. — То потомство састављају, прво, *синовлева деца*: синови и кћери, односно *унуци* и *унуке* оставиочеве; затим *потомство те деце*, односно *праунучад*, *прапраунучад*, *чукунунучад* итд. оставиочева по сину.

Синовљево потомство наслеђује овим редом:

167. — а) *синовљеви синови*, односно *унуци* оставиочеви. И они, такође, *први* и *сами* (тј. без кћерака синовљевих) наслеђују оставиоца (деда или бабу) и то, или *напореда* са осталим, *преживелим синовима* његовим (одн. са *стричевима*), ако их има, или, *сами*, ако је њихов *отац* био *једини син* оставиочев. Они, *сви скупа*, ма колико њих било, наслеђују *очев део* и *деле* га међу собом на *равне делове*. Било да сами наслеђују, било заједно са *стричевима*, они такође *искључују* оставиочеве *кћери*, односно *сестре* свога оца, као што би их и овај искључио да је жив и да он наслеђује. Осем тога, они *искључују* и *кћери* свога оца или *сестре* своје, но с оном *обавезом* из §-а 397. према једним и другим кћерима односно сестрама.

168. — Ако је, пак, и који *унук* оставиочев по сину раније умро, онда ће опет *део* његов наследити сами *синови* његови односно *праунуци* оставиочеви и *поделити* га међу собом на *равне делове*. И они, дакле, *искључују* не само *своје сестре* (одн. *праунуке*) него и *кћери оставиочеве* (прадедове или прабабине), као и *сестре свога оца*, такође с оном *обавезом* из §-а 397. према онима од њих које још нису удомљене.

Ово исто вреди и за *синове* кога раније умрлога *праунука* (односно за *прапраунуке* оставиочеве) и за *синове* кога раније умрлога *прапраунука* (одн. за *чукунунуке* оставиочеве) итд.

169. — И тако, као год што кћи оставиочева не може наследити оца или матер своју док год има њихових синова, односно *браће* њене и њиховог потомства, мушког или женског, тако исто ни *унука* оставиочева по сину не може наследити деду или бабу своју, док год има (мушких) *унукâ*, односно *браће* њене, и њиховог свеколиког потомства; даље, ни *прауника* не може наследити прадеда или прабабу своју, док год има (мушких) *прауника* односно *браће* њене ни њиховог свеколиког потомства; затим ни *прапрауника* не може наследити прапрадеда или прапрабабу, док год има (мушких) *прапрауника*

односно браће њене ни њиховог свеколиког потомства; и најпоследњи *чукунунука* не може наследити чукундеда или чукунбабу док год има (мушких) чукунунука односно њене браће и њиховог свеколиког потомства итд.

Тек тада, кад нема ни најудаљенијега потомка од синова оставиочевих синова (тј. од унука оставиочевих по сину) долазе на наслеђе:

170. — б) *Синовљеве кћери* или *унуке* оставиочеве по сину. Оне, представљајући свога оца (умрлог сина оставиочевог), наслеђују оставиоца (деда или бабу) и то или *напореда* са осталим *преживелим* синовима његовим (односно са *стричевима* својим), ако их има, или, *саме*, ако им је отац *једини син* оставиочев. Оне, *све скупа*, ма колико их било, наслеђују *очев део* и *деле* га међу собом на *равне делове*. Било да саме наслеђују било заједно са стричевима, оне такође *искључују* оставиочеве *кћери* односно *сестре* очеве, као што би их и отац њихов искључио да је жив и да он наслеђује, ипак с оном *обавезом* према њима, коју би и њихов отац имао по §-у 397.

171. — Ако би, пак, и која *унука* оставиочева по сину раније умрла, онда ће *део њен* (као *део материн*) наследити само *синови њени*, (односно *прауници* оставиочеви) и *поделити* га међу собом на *равне делове*, а *искључити* не само *своје сестре* (одн. *праунуке* оставиочеве) него и *кћери* оставиочеве, с истом *обавезом* из §. 397. према једнима и другима.

Уопште, *унучино* потомство наслеђује онако исто како наслеђује и *унуково*.

Ако нема синова оставиочевих ни њиховог *потомства*, ни мушког ни женског, онда долазе на наслеђе:

172. — III. *Кћери*. — Кћери оставиочеве, ма биле рођене у *разним* браковима умрлога им родитеља, наслеђују имање његово (очево или материно) на *равне делове* (тач. 1. §-а 400.). Оне искључују само *родитеље* оставиочеве (одн. деда и бабу своју) и све остале претке и њихове потомке или побочне сроднике.

Но ако је која *кћи* оставиочева раније умрла, онда, представљајући њу, наслеђује *њено потомство*, било оно *само*, ако је та кћи била јединица, било у стицају с осталим, *преживелим* кћерима оставиочевим.

173. — IV. *Кћерино* потомство (тач. 2. §-а 400.). — Ово потомство састављају, у првом реду, *кћерина деца*, синови и кћери, односно *унуци* и *унуке* оставиочеве; затим *потомство те деце*, односно *праунучад*, *прапраунучад*, *чукунунучад* итд. оставиочева по *кћери*.

Кћерино потомство наслеђује оним *истим редом* којим наслеђује и *синовљево*. Дакле,

174. — а) *Кћерини синови*, односно *унуци* оставиочеви, такође, *први и сами* (без кћери кћериних) наслеђују оставиоца (деда или бабу) и то или *напореда* са осталим *преживелим* кћерима његовим (одн. с *теткама*), или сами, ако је њихова *мати* била *једина кћерка* оставиочева. Они, *сви скупа*, ма колико њих било, наслеђују *материн део* и *деле* га међу собом на *равне делове*. Они искључују *сестре* своје с оном *обавезом* из §-а 397. према њима.

175. — Ако је, пак, и који *унук* оставиочев по *кћери* раније умро, онда ће опет *део његов* наследити само *синови* његови, одн. *прауници* оставиочеви и *поделити* га међу собом на *равне делове*. И они ће искључити *сестре* свога оца и *сестре* своје, такође с оном *истом обавезом* из §-а 397. према онима од њих, које још нису *удомљене*.

Ово исто вреди и за *синове* кога раније умрлога *прауника* (односно за *прапраунике* оставиочеве), даље, за *синове* кога раније умрлога *прапрауника* (односно за *чукунуке* оставиочеве) итд.

176. — А за *унуку*, *праунику*, *прапраунику* и *чукунуку* од *сина кћериног* вреди све оно, што је напред речено за те исте потомке од *сина синовљевог*.

И тек тада, кад нема ни најудаљенијег потомка од *синова* оставиочевих *кћерака* долазе на наслеђе :

177. — б) *кћерине кћери* или *унуке* оставиочеве. Оне, представљајући своју *матер* (умрлу кћер оставиочеву), наслеђују оставиоца (деда или бабу) и то или *напореда* с осталим *преживелим* кћерима његовим (односно с *теткама* својим), ако их има, или *саме*, ако им је *мати* била *једина кћи* оставиочева.

Оне *све скупа*, ма колико њих било, наслеђују *део материн* и *деле* га међу собом на *равне делове*.

178. — Ако би, пак, и која *унука* оставиочева по *кћери* раније умрла, онда ће *део њен* (као *део материн*) наследити прво и само *синови* њени (одн. *прауници* оставиочеви) и *поделити* га међу собом на *равне делове* и искључити *сестре* своје (односно *праунике* оставиочеве) с оном *обавезом* из §. 397. према њима.

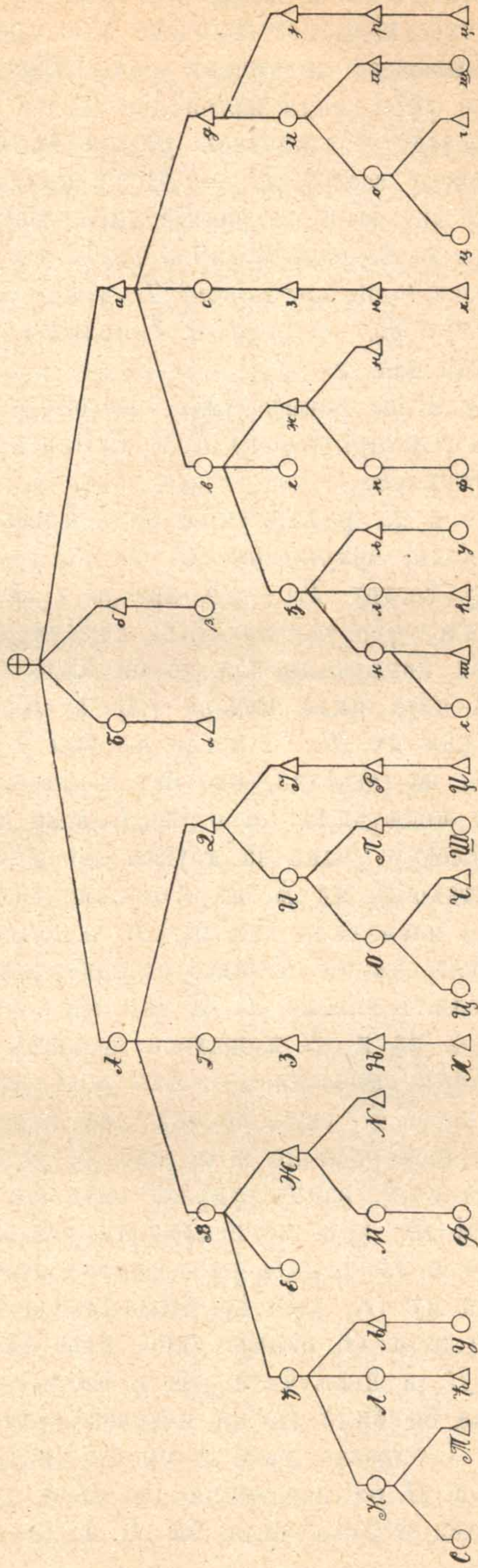
Уопште, и овде, *унучино* потомство наслеђује онако исто како наслеђује и *унуково*.

*

Све ово да објаснимо примерима из ове слике.

Слика II.
ПРВО КОЛЕНО

ОСТАВИЛИЦ

I) Синови: *A.* и *B.* први и сами наслеђују, по половину. Они искључују кћери оставиоачеве а сестре своје: *a.* и *б.*

II) Синовлјево потомство. — 1) *Синови синовљеви.* — Ако је *A.* раније умрo, онда његов део (овде $\frac{1}{2}$) наслеђују његови синови, односно оставиоачеви *унуци B.* и *G.* Они искључују: *a.* и *б.* и своју сестру *D.* — Другу половину наслеђује стриц им *B.* или, ако је и он раније умрo, његова кћи *α.*

Ако је и *B.* раније умрo, његов део (овде $\frac{1}{4}$) наслеђују његови синови (одн. *прсунуци*) *Б.* и *E.* Они искључују: *a.* *б.* *D.* и своју сестру *Ж.* — Да је и *G.* раније умрo његов део ($\frac{1}{4}$) наследила би кћи му *З.*

Ако је и *Б.* раније умрo, његов део ($\frac{1}{8}$) наслеђују његови синови (*прапраунуци*) *K.* и *L.* Они искључују: *a.* *б.* *D.* *Ж.* и своју сестру *Љ.*

Ако је и *K.* раније умрo, онда његов део ($\frac{1}{16}$) наслеђује његов син (одн. *чукунунук*) *C.* Он искључује: *a.*, *б.*, *D.*, *Ж.*, *Љ.*, и своју сестру *T.* — А ако је и *L.* раније умрo његов део ($\frac{1}{16}$) наслеђује кћи му *Б.*, и искључује: *a.* *б.* *D.* *Ж.* и *Љ.* (а *T.* не би искључила кад не би било *C.*-а).

Да *B.* није имао синове (*Б.* и *E.*) његов би део ($\frac{1}{4}$) наследила кћи му *Ж.*, а после ње син јој *M.*, а после овога унук јој *Ф.*, па тек тада, ако ове двојице не би било, кћи јој *H.* која би искључила: *a.* *б.* и *D.* а не ни *З.* ни *Б.* ни *X.* јер ове наслеђују једна за другим део *G.*-ов.

Исто тако да ни *Б.* није оставио синове (*K.* и *L.*) његов би део ($\frac{1}{8}$) наследила кћи му *Љ.*, а после ње син јој *У.*

Најпосле, да ни *K.* није оставио сина (*C.*) његов би део ($\frac{1}{16}$) наследила кћи му *T.* И она би као и *Ж.* и *Љ.* искључила *a.* и *б.* па и *D.* и њихова потомства.

2) *Кћери синовљеве.* — Ако је *A.* раније умрo, па оставио само кћер *D.*, онда ће она део његов ($\frac{1}{2}$) наследити и искључити: *a.* и *б.* а не и *α.* ако јој је и стриц *B.* умрo.

Ако је и *D.* раније умрла, онда ће део њен наследити само син јој *H.*, који ће искључити још и своју сестру *J.*

Ако је и *H.* раније умрo, његов део (односно *D.*-ов) наследиће син му *O.*, који ће искључити још и своју сестру *И.*

А ако је и *O.* раније умрo, исти ће део ($\frac{1}{2}$) наследити његов син *Ц.* и искључити још и своју сестру *Ч.*

Ако не би било *H.* ни његовог потомства, део *D.*-ов наследила би *J.* односно њено потомство (најпре *P.*, па после *Ц.*). Исто тако и *И.* би наследила део *H.*-ов да нема *O.* ни његовог потомства и искључила би *J.* А да нема *Ц.* онда би *Ч.*

наследила део *О*-ов и искључила би и *Ј*. и *П*, односно *Р*. или *Ц*. и *Ш*.

III. Кћери. — Ако нема синова ни њиховог потомства, онда наслеђују *а*. и *б*., по пола.

IV. Кћерино потомство. — 1) *Синови кћерини*. — Ако је кћи оставиочева *а*. раније умрла, онда део њен ($\frac{1}{2}$) наслеђују њени синови (односно оставиочеви *унуци*) *в*. и *г*., искључујући своју сестру *д*. — Другу половину наслеђује тетка им *б*, или, ако је и она раније умрла, њена кћи *β*.

Ако је и *в*. раније умро, његов део (овде $\frac{1}{4}$) наслеђују његови синови (односно *праунуци*) *ђ*. и *е*. Они искључују *д*. и своју сестру *ж*. — Да је и *г*. раније умро, његов би део ($\frac{1}{4}$) наследила кћи му *з*.

Ако је и *ђ*. раније умро, његов део ($\frac{1}{8}$) наслеђују његови синови (одн. *прапраунуци*) *к*. и *л*. И они искључују, поред *д*. и *ж*., и своју сестру *л*.

Ако је и *к*. раније умро, онда његов део ($\frac{1}{16}$) наслеђује његов син (одн. *чукунунук*) *с*. Он искључује *д*., *ж*., *л* и своју сестру *т*. — А ако је и *л*. раније умро његов део ($\frac{1}{16}$) наслеђује кћи му *ћ*., искључујући *д*., *ж*. и *л*. (а *т*. не би искључила, кад не би било *с*.-а).

Да *в*. није имао синове (*ђ*. и *е*.) његов би део ($\frac{1}{4}$) наследила кћи му *ж*., а после ње син јој *м*., а после овога унук јој *ф*., па тек, кад ове двојице не би било, кћи јој *н*., која би искључила: *д*., а не ни *з*. ни *њ*. ни *х*., јер ове наслеђују једна за другом део *г*.-ов.

Исто тако да ни *ђ*. није оставио синове (*к*. и *л*.) његов би део ($\frac{1}{8}$) наследила кћи му *љ*., а после ње син јој *у*.

Најпосле, да ни *к*. није оставио сина *с*., његов би део ($\frac{1}{16}$) наследила кћи му *т*. И она би као и *ж*. и *л*. искључила *д*. и њено потомство.

2) *Кћерине кћери*. — Ако је *а*. раније умрла, па оставила само кћер *д*., онда ће она део њен ($\frac{1}{2}$) сама наследити; а другу ће добити *β*. ако је и стриц *г*. раније умро.

Ако је и *д*. раније умрла, онда ће део њен наследити само син јој *и*., јер ће искључити сестру *ј*.

Ако *и*. није жив, његов (тј. *д*-ов) део наследиће син му *о*., искључујући и *ј*. и сестру своју *и*.

А ако је и *О*. раније умро, наследиће исти део ($\frac{1}{2}$) син му *и*., који ће искључити *ј*. *и*. и своју сестру *ч*.

Ако нема *и*. ни његовог потомства наследиће *ј*. односно њено потомство (тј. најпре *р*. па после *и*.) Исто тако би и *и*.

наследиле део *и*-ов да нема сина му *о.*, те би искључила *ј.* А да нема *и.*, онда би *ч.* наследила део *о.*-ов и искључила би и *ј.* и *и.* односно *р.* или *ц.* и *ш.*

Напомена. — Слика II. представља кад је *отац* умро; а ако је реч о наслеђивању *матере*, онда њу као оставиоца треба обележити троуглом са крстом у средини.

III. Наследни ред у другом колону

179. — Сродници из другог колена наслеђују овим редом:

- 1) *отац*, по свом властитом праву;
- 2) *браћа рођена* и *браћа само по оцу* и њихова потомства, по праву представљања;
- 3) *мати* и *сестре рођене* и *сестре по оцу* и њихова потомства; *мати* по свом праву, а *сестре* по праву представљања;
- 4) *браћа само по матери* и њихова потомства, по праву представљања; и најпосле
- 5) *сестре само по матери* и њихова потомства, по праву представљања.

180. — I. Отац. Ако нема ни мушког (синовљевог) ни женског (кћериног) потомства оставиоцевог, онда га наслеђује *отац* (§. 401.) Отац, дакле, *сам* наслеђује *сву* заоставштину умрлога му *сина* или *кћери*.

Ако, пак, отац није жив, онда наслеђују:

181. — II. Браћа рођена и браћа само по оцу. — Сва та браћа *заједно* наслеђују умрлога брата или сестру и *деле* заоставштину његову или њену на *равне* делове. Они искључују *све сестре* и *матер* оставиоцеву.

Но према још неудатим сестрама својим браћа су *дужна* давати им издржање и пристојно удомљење (§. 397.) зато, што она наслеђују брата или сестру тек *иосредно*, то јест, *представљајући* свога *оца*, који би, да је жив, *сам* наследно *сву* заоставштину синовљеву или кћерину, и њима би је оставио као *своје* наслеђе, а наслеђујући *оца*, браћа су дужна издржавати *сестре* своје и пристојно их удомити (§. 397.).

182. — Ако је, пак, који *брат* оставиоцев раније умро, онда, представљајући *њега*, наслеђује, у стицају *с* осталом, *преживелом* браћом оставиоцевом, *и* потомство тога брата.

183. — *Братњеве* *и* потомство састављају, прво, *братњева деца*, синови и кћери, затим *и* потомство *те* *деце*.

Братњеве потомство наслеђује као год и *синовљево*, дакле

184. — а) *братњеви синови*, односно *синовци* или *братаници* оставиоचेви. И они први и сами (без кћерака братњевих) наслеђују оставиоца (стрица или тетку) и то или напореда с осталом браћом очевом (одн. с *стричевима*), ако их има, или *сами*, ако је њихов отац био *једини брат* оставиочев. Они сви скупа, ма колико њих било, наслеђују *очев део* и *деле* га међу собом на *равне* делове. Било да сами наслеђују, било заједно са стричевима, они искључују сестре оставиочеве и очеве, као што би их и њихов отац искључио да је жив и да он наслеђује; а осем тога они искључују и *сестре своје* (одн. *кћери* очеве), но с оном *обавезом* из §-а 397. према једним и другим сестрама.

185. — А ако је и који *синовац* или *братанац* раније умро, онда *део његов* наслеђују само *синови* његови и *деле* га међу собом, *искључујући* такође не само матер и сестре оставиочеве, него и сестре свога оца и сестре своје, опет с оном *обавезом* из §-а 397. према свима неумомљеним сестрама.

Ово исто вреди и за *даље* братњево потомство.

186. — И тек тада, кад нема ни каквог потомка од *синова братњевих* (одн. од синоваца или братанаца) долазе на ред да наследе:

187. — б) *Братњеве кћери*, односно *синовице* или *братанице* оставиочеве. Оне, представљајући свога оца (умрлога брата оставиочевог) наслеђују оставиоца (тј. *стрица* или *тетку*), и то или *напореда* с осталом *преживелом браћом* његовом (одн. са *стричевима*) ако их има, или *саме*, ако је отац њихов *једини брат* оставиочев, и све скупа, ма колико их било, наслеђују *очев део* и међу собом га *деле*. Оне, у сваком случају, *искључују* из наслеђа *матер* и *сестре* оставиочеве, као што би их и њихов отац искључио да је жив и да он наслеђује. Но и оне с наслеђем узимају *обавезу* из §-а 397. према неудатим сестрама оставиочевим.

188. — Ако би, пак, која *братњева кћи* (одн. *синовица* или *братаница* оставиочева) раније умрла, онда ће, представљајући њу, само *синови* њени наследити *део њен* и поделити га међу собом. Они ће такође искључити *матер* и *сестре* оставиочеве и *своје сестре*, такође с оном *обавезом* из §-а 397. према једнима и другима.

189. — Ово вреди и за *даље* потомство *синова синовичиних* или *братаничниних*.

И тек тада, кад нема тих синова ни њиховог потомства долазе на ред да наследе *кћери синовичине* или *братаничине*

и њихова потомства, искључујући матер и сестре оставиоцеле и њихова потомства, но с истом обавезом из §-а 397. према неудатим сестрама оставиоцевим. — Потомство ових кћерака наслеђује онако као и потомство *унуке* оставиоцеле по *сину*.

190. — Уопште, дакле, *браћа, братњева деца* (синови и кћери) и *њихова потомства* наслеђују онако како наслеђују *синови* оставиоцеви, *њихова деца* и *њихова потомства*.

Ако нема ни браће ни њиховога потомства, онда долазе на наслеђе:

191. — III. Мати и сестре рођене и сестре само по оцу (§. 402.). — Мати и те сестре *заједно* наслеђују и *деле* наслеђе на *равне делове*. Ове сестре и њихова потомства *искључују* и браћу и сестре само *по матери*, па стога оне и њихова потомства *сами* наслеђују, ако матере нема: а и *мати* сама наслеђује, кад нема тих сестара и њихових потомстава.

Уместо које раније умрле *сестре* наслеђују представљањем *њена деца* и добијају из наслеђа *ујаковог* или *теткиног* део своје матере. Но и од сестрине деце *први* и *сами* (без својих сестара) наслеђују *њени синови* (одн. *нећаци* или *сестрићи*) и њихова потомства, па тек ако њих нема, онда *кћери* њене (одн. *нећаке* или *сестричине*) и њихова потомства.

192. — Уопште, дакле, *сестре* и *њихова потомства* наслеђују онако исто, како наслеђују *кћери* оставиоцеле и *њихова потомства*.

Ако, пак, нема ни матере ни сестара ни њиховог потомства наслеђују:

193. — IV. Браћа по матери и њихова потомства (§. 402.). — Ова браћа наслеђују, *представљајући* матер своју и оставиоцеву, и *деле* наслеђе на равне делове. Она *искључују* своје сестре, с обавезом из §. 397. према њима.

194. — И *потомство* свакога раније умрлога брата наслеђује представљањем онако исто, како наслеђује и потомство рођенога брата.

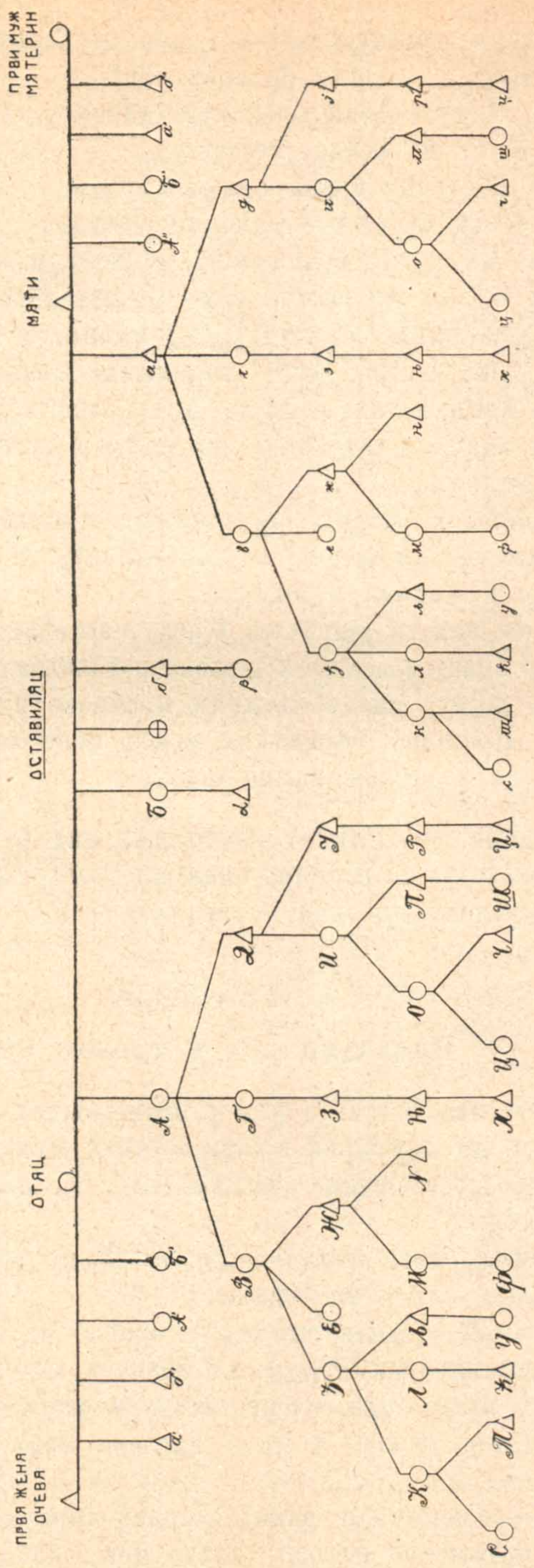
Ако ни ове браће ни њиховога потомства нема, онда наслеђују:

195. — V. Сестре по матери. — И ове сестре и њихова потомства наслеђују представљањем онако, како наслеђују и *рођене сестре* и њихова потомства.

*

Све ово да објаснимо из ове слике III.

Слика III.
ДРУГО КОЛЕНО

1) Слика показује случај: кад су родитељи оставиоци оставили децу из разних бракова. Тако:

A. и *B.* су рођена браћа оставиоцу;

a. и *b.* су му рођене сестре;

A' и *B'* су му браћа само по оцу;

a' и *b'* су му сестре само по оцу;

A'' и *B''* су му браћа само по матери; а

a'' и *b''* су му сестре само по матери.

2) Најобичнији је случај: да оставилац има само рођену браћу и рођене сестре. Зато смо у слици и обележили само потомство те браће и тих сестара. Али, како наслеђује потомство те браће и сестара, тако исто наслеђује и потомство све остале браће и сестара.

3) *Браћа* и *сестре*, без разлике, и њихова потомства наслеђују оним истим редом, којим наслеђују и *синови* и *кћери* оставиоци и њихова потомства.

И да би нам та једнакост у реду наслеђивања била уочљивија ми смо браћу и сестре и њихова потомства обележили истим писменима, којима смо обележили и синове и кћери и њихова потомства. По томе, објашњење испод прве слике вреди и за ову, стога га и не понављамо овде.

Напомена. — Слика представља кад је *брат* оставилац наслеђа; а ако је то *сестра*, онда њу треба као оставиоца обележити троуглом који има у средини крст.

ОЧЕВА ЛОЗА

IV. Наследни ред у трећем колену

196. — Наследни је ред у овом колену овај:

1) Дед по оцу први и сâм, по свом властитом праву, наслеђује сву заоставштину оставиоци, тј. *унукову* или *унучину*; §. 404.

Ако, пак, њега нема, онда, по праву представљања, наслеђује *његово потомство* овако:

197. — 2) Дедови синови тј. браћа оца оставиоци или *стричеви* оставиоци из *разних* бракова дедових. Они искључују дедове *кћери* одн. очеве сестре а своје тетке и *бабу по оцу* или матер очеву, и *деле* наслеђе међу собом на *равне делове*.

198. — Уместо ког раније умрлог *сина* дедовог наслеђује део његов *потомство* његово, онако исто, као што наслеђује и

синовљево у првом или братњево потомство у другом колену тј. најпре мушко (синовљево) па, ако овога нема, онда женско (кћерино).

Ако, пак, нема ни дедових синова ни њихових потомака ни мушких ни женских, онда наслеђују:

199. — 3) Дедове кћери из *разних* бракова тј. сестре очеве или тетке оставиочеве, заједно с бабом *по оцу* или матером очевом. Оне деле наслеђе на равне делове.

200. — Ако је која дедова кћи или сестра очеве раније умрла, онда, уместо ње, део њен наслеђује њено *потомство* онако исто, као што наслеђује и кћерино у првом или сестрино у другом колену тј. најпре мушко, па ако овога нема онда женско.

201. — Бабино је *потомство* из ког другог брака њеног ван онога с дедом по оцу, сасвим искључено. И тако очеве браћа и сестре само *по матери* не наслеђују, па следствено ни њихова потомства.

Да објаснимо слику IV.

1) А' и Б' су рођена браћа очеве, односно *стричеви* оставиочеве;

А. и Б. су браћа очеве само *по оцу*, опет *стричеви* оставиочеве;

а. и б. су рођене сестре очеве, односно *тетке* по оцу оставиочеве;

а.' и б.' су сестре очеве саме *по оцу*, такође *тетке* по оцу оставиочеве.

2) А. Б. А.' и Б.' заједно наслеђују, ако дед није жив.

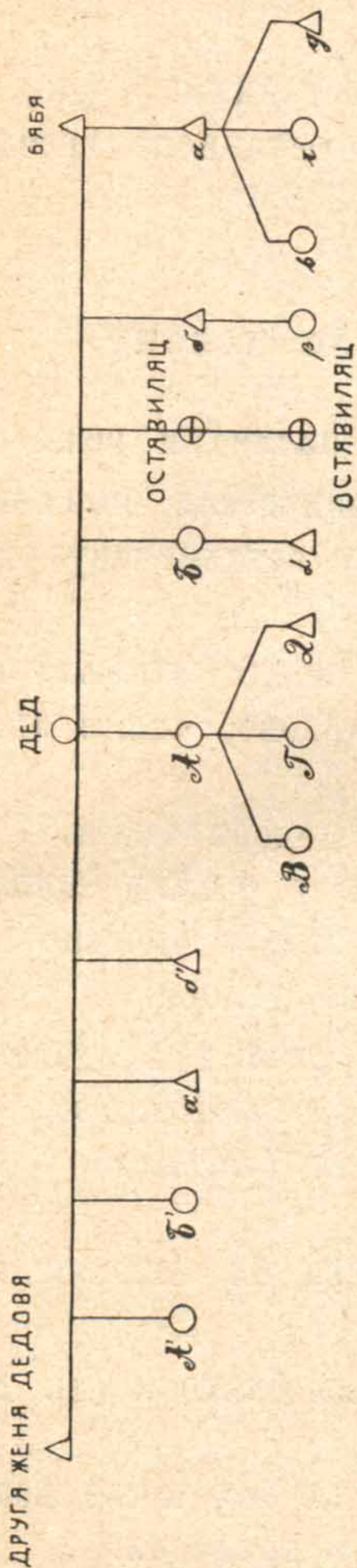
а. б. а.' и б.' такође заједно и с бабом наслеђују, кад нема браће ни њихова потомства.

3) Сва браћа очеве (одн. *стричеви*) и њихова потомства наслеђују

оним редом, којим наслеђују браћа *оставиочева* и њихова потомства.

А све сестре очеве (одн. *тетке*) и њихова потомства наслеђују истим редом, којим наслеђују и сестре *оставиочеве* и њихова потомства.

Слика IV.
ТРЕЋЕ КОЛЕНО

4) *Баба* наслеђује као и *мати*, тј. заједно са сестрама очевим, биле јој оне *кћери* или *пасторке*, као и са њиховим потомцима. Тек кад ни сестара очевих ни њихових потомака нема, баба сама наслеђује.

Бабино потомство из ког *другог* брака ван онога с дедом оставиочевим, *не наслеђује*; дакле, очева браћа и сестре само *по матери* искључени су из наслеђа.

Напомена. Слика представља да је оставилац *унук*; а ако је реч о наслеђивању *унуке*, онда њу као оставиоца треба обележити троуглом који у среди има крст.

V. Наследни ред у четвртом колену

202. — У четвртом је колену овај наследни ред:

1) Прадед по оцу (тј. очев дед) први и сâм, по свом властитом праву, наслеђује *сву* заоставштину оставиочеву односно праунукову или праунучину. §. 406.

Ако прадеда нема, онда, по праву представљања, наслеђује *његово потомство* онако исто као и дедово, дакле прво наслеђују:

203. — 2) Прадедови синови (тј. дедова браћа а стрицеви оца оставиочевог) ма били рођени у разним браковима прадедовим. И они искључују *прадедове кћери* односно сестре своје и *деле* наслеђе међу собом на равне делове.

204. — Уместо ког раније умрлог *сина* прадедовог или стрица очевог, његов *део* наслеђује *његово потомство*, онако, како наслеђује и *синовљево* у првом или *братњево* у другом колену.

Ако, пак, нема ни прадедових синова ни њиховог потомства, онда наслеђују:

205. — 3) Прадедове кћери из разних бракова (тј. дедове сестре а тетке очеве).

Оне *искључују* из наслеђа *прабабу по оцу* и све њено потомство из ког *другог* брака ван онога с прадедом.

И прадедове кћери *деле* наслеђе међу собом на *равне делове*.

206. — Ако је, пак, која прадедова *кћи* раније умрла, онда део њен наслеђује *њено потомство* најпре *мушко* па *женско* и то онако исто као и *кћерино* потомство у првом или *сестрино* у другом колену.

Напомена. — Да би добили слику V. за ово колено, треба у слици IV:

а) место „дед“ ставити *прадед*, а место „баба“ *прабаба* (која је искључена из наслеђа) и

б) место „отац“ ставити *дед*, место „оставилац“ *отаци*, а испод овога повући линију и на доњем крају њеном обележити *оставиоца*. — Овако треба и даље радити да се добијају слике за остала колена.

VI. Наследни ред у петом колелу

207. — У петом је колелу овај наследни ред:

1. Прадед по оцу први и сѐм, по властитом праву, наслеђује *сву* заоставштину оставиоцеву тј. *прапрауникову* или *прапрауничину* §. 407.

Ако њега нема, онда, по праву представљања, наслеђује *његово потомство* и то овако:

208. — 2) Прапрадедови синови (тј. прадедова браћа), ма били рођени у разним браковима прапрадедовим. — Они искључују из наслеђа *прапрадедове кћери* односно *сестре* своје, и *деле* наслеђе међу собом на равне делове.

209. — Уместо ког раније умрлог прапрадедовог *сина* наслеђује део његов *његово потомство* и то најпре мушко, па женско, дакле онако исто као и синовљево у првом и братљево у другом колелу.

Ако, пак, нема прапрадедових синова ни њихових потомака, онда тек наслеђују:

210. — 3) Прапрадедове кћери (тј. прадедове сестре), ма биле рођене у разним браковима. — Оне искључују *прапрабабу по оцу* и све њено потомство из ког другог брака ван онога с прапрадедом, и *деле* наслеђе на равне делове.

211. — Уместо сваке прапрадедове кћери, која је пре оставиоца умрла, њен део наслеђује *њено потомство* онако, као што наслеђује и *кћерино* у првом и *сестрино* у другом колелу.

VII. Наследни ред у шестом колелу

212. — У шестом је колелу наследни ред овај:

1) Чукундед по оцу (тј. прапрадедов отац) први и сам, по свом властитом праву, наслеђује *сву* заоставштину оставиоцеву тј. *чукунуникову* или *чукунуничину* §. 407.

Ако њега нема, онда, по праву представљања, наслеђује његово *потомство* и то најпре мушка деца његова и њихово потомство, па женска и њихово потомство, дакле,

213. — 2) Чукундедови синови (тј. прапрадедова браћа), ма били рођени у разним браковима чукундедовим. Они искључују чукундедове *кћери* односно своје и прапрадедове *сестре* и *деле* наслеђе међу собом на равне делове.

214. — Уместо сваког раније умрлог *сина* чукундедовог део његов наслеђује његово *потомство*, најпре мушко па женско, исто онако, као што наслеђује и *синовљево* у првом или *братњево* у другом колону.

Ако, пак, нема чукундедових синова ни њихових мушких и женских потомака, онда тек наслеђују:

215. — 3) Чукундедове *кћери* (тј. прапрадедове сестре), ма биле рођене у разним браковима. Оне искључују *чукунбабу* по оцу и све њено потомство по деци из ког другог брака, ван онога с чукундедом оставиочевим; и *деле* наслеђе међу собом на равне делове.

216. — Уместо сваке раније умрле *кћери* чукундедове њен део наслеђује *њено потомство* онако, како наслеђује и *кћерино* у првом и *сетрино* у другом колону.

217. — Ако нема наследника ни из овог, шестог колена у очевој лози, онда наслеђе прелази на *род материн* у трећем колону. §. 408.

МАТЕРИНА ЛОЗА

VIII. Наследни ред у трећем колону

218. — Наследни је ред у трећем колону материне лозе онај исти, који је у том колону и очеве лозе, дакле

1) Дед по матери (тј. отац оставиочеве матери) први и сâм, по свом властитом праву, наслеђује *сву* заоставштину умрлога му *унука* или *унуке* по кћери.

Ако њега нема, онда, по праву представљања, наслеђује његово *потомство* овим редом:

219. — 2) Дедови синови (тј. *материна браћа* а *ујаци* оставиочеви), ма били рођени у разним браковима дедовим. Они искључују своје сестре и *деле* међу собом заоставштину *нећаккову* или *нећакину* на равне делове, с оном *обавезом* да издржавају и удомљују своје још неударе сестре.

220. — Уместо сваког раније умрлог *сина* дедовог, односно *ујака* оставиочевог, његов део наслеђује његово *потомство* оним

редом којим наслеђује и *стричево* потомство у трећем колону у очевој лози.

Ако нема дедових синова односно ујакâ оставиочевих ни њихових потомака, ни мушких ни женских, онда наслеђују:

221. — Дедове кћери из разних бракова (тј. *материне сестре*, односно *тетке оставиочеве*) заједно с бабом *по матери* (тј. с материном матером) и *деле* наслеђе на равне делове.

222. — Уместо сваке раније умрле *кћери* дедове њен део наслеђа наслеђује *њено потомство* онако исто, као што наслеђује и потомство умрле *кћери* оставиочеве или оно умрле *сестре* његове.

223. — Но *бабина деца* из ког другог брака њеног ван онога с дедом оставиочевим и *њихова потомства* потпуно су искључена из наслеђа и у овом колону у материној лози као и у оном у очевој.

*

I. **Напомена.** 1) Да би добили слику за ово колону, треба у слици IV. за треће колону у *очевој лози* место *оца* оставиочевог обележити *матер* његову (троугао с крстом у средини) и онда су:

A. и *B.* рођена браћа *материна* одн. *ујаци* оставиочеви; а *A'* и *B'* браћа *материна* само *по оцу*, опет *ујаци*; *a.* и *b.* рођене сестре *материне*, односно *тетке* оставиочеве по *матери*; а *a.'* и *b.'* сестре *материне* само по *оцу*, опет *тетке* оставиочеве по *матери*.

2) Ујаци и њихова потомства наслеђују оним редом, којим наслеђују и *стричеви* и њихова потомства; а *тетке* по *матери* и *баба* онако, као и *тетке* по *оцу* и њихова потомства и *мати* оставиочева.

3) Ако је оставилац *кћи* (односно *унука* по кћери) онда је као оставиоца треба обележити са троуглом који има у средини крст.

II. **Напомена.** — Да би добили слике за остала колена у материној лози, треба на овако прерађену слику IV. додати слике из *очеве лозе*.

IX. **Наследни ред у четвртом, петом и шестом колону**

224. — У сваком од ових колена у материној лози наследни је ред онај исти који је у сваком од њих у очевој лози: *дакле*, прво и сам, по свом властитом праву, наслеђује дотични предак, који је отац колена (*прадед*, *прапрадед* и *чукундед*), *сву* заоставштину умрлог му потомка (*унука* или *унуке*, *праунука* или *праунуке* итд.). Затим, ако тога предка нема, онда,

по праву представљања, наслеђују његова деца и њихова потомства, и то увек најпре синови и њихови потомци па тек, кад њих нема, његове кћери и њихови потомци.

ГЛАВА VI.

ЗАКОНСКО НАСЛЕЂИВАЊЕ ИЗМЕЂУ ВАНБРАЧНЕ ДЕЦЕ И ЊИХОВИХ РОДИТЕЉА

225. — I. Ванбрачна деца. — Пошто је законском наслеђивању главна основа *крвно сродство по браку* (§. 395. и 398), то ванбрачна деца, као рођена *изван брака* својих родитеља (§. 128.), дакле, као незаконна, немају права законога на наследство ни *очино* ни *материно*¹⁰²⁾ (§. 409. ал. 2.), па ни на оно очевих и материних сродника.

226. — Као ванбрачна деца сматрају се у нас и деца која су рођена у *шутативном браку* који је оглашен за ништав (*arg. из тач. 1.*) §-а 134.). Следствено ни она немају права на законо наслеђе својих родитеља.

227. — Ванбрачна деца немају законога права да наследе своје родитеље ни онда, ако им је који родитељ *драговољно признао филијацију* (тј. да му је родитељ), или, ако им је она према *оцу* пресудом судском утврђена у случају *одвођења* и *силовања* њихове матере (§. 130.).

228. — II. Позакоњена ванбрачна деца. — Ванбрачна се деца позакоњавају и с брачном или законитом изравнавају на ова три начина:

1) *оважавањем* (конвалидацијом) у почетку *релативно ништавога брака* у коме су рођена деца о којима је реч (*legitimatō ex lege*; тач. 1. §-а 134.);

2) *потоњим браком* родитеља ванбрачне деце (*legitimatō per matrimonium subsequens* тач. 2. §-а 134.) и

3) *краљевом одлуком*, која је донесена по молби *оба* родитеља или само *једнога* од њих (*legitimatō per rescriptum principis*; тач. 3. §-а 134. у вези с чл. 145. правила о поступању у неспорним делима).

У првој алинеји §-а 409. вели се: да деца *изван брака* рођена добијају право на наследство као и други закони наследници *само онда*, кад би *познијим браком* законим она *позакоњена* била, те би се из тога наређења могло извести да

¹⁰²⁾ А по *аустријском* законику §. 754., ванбрачна деца имају према *матери* иста наследна права као и брачна, но не и према сродницима њеним.

немају законога права на наследство својих родитеља и она ванбрачна деца која су позакоњена на она друга два начина. Али то би било погрешно. Јер, у §-у 134. вели се јасно: да се ванбрачна деца позакоњавају и с брачном изравнавају на сва три начина. То се, пак, изравнање односи на *сва права и дужности*, која брачна деца имају према својим родитељима; а у права спада и законо право на наслеђе родитеља. А осем тога, очевидно је: да је позакоњавање деце *конвалидацијом* релативно ништавога брака њихових родитеља и у *моралном* и у *правном* погледу *претежније* од позакоњавања ванбрачне деце потоњим („познијим“) браком родитеља њихових, што су она већ рођена у неком браку, а ова друга у конкубинату, и што се уопште релативно или условно ништав правни посао, ако му се поништај не узтражи, сматра да важи још од свога постанка, па то исто важи и за брак. Једино би се могло још посумњати да има законо право на наслеђе свога родитеља оно ванбрачно дете, које је позакоњено краљевом одлуком, што се оно „без штете трећега“ поставља у права брачнога детета, те би се из наведених речи могло извести да то дете не може по закону наследити родитеља, ако овај има законите деце, јер би онда ова била у штети, што би с оним морала делити родитељеву заоставштину. Али и та сумња отпада. Јер, овако позакоњено дете нема права да учествује у оним правима која су, пре позакоњења ванбрачнога детета, већ *стечена* у корист законите деце; а право на законско наследство родитеља, по чијој је молби ванбрачно дете позакоњено, брачна деца нису била још стекла у време позакоњавања, пошто је родитељ тада још био жив, те стога им учешће позакоњенога детета у наслеђивању тога родитеља не вређа никакво стечено право.

Из разложенога излази: да су само непажњом редактора нашег грађанског законика ушле у §. 409. ове речи „познијим браком“.

229. — Позакоњена деца добивају право на законско наследство „као и други закони наследници“ вели §. 409. ал. 1. А тим хоће да се каже то, да позакоњена деца имају законско право на наследство не само према *родитељима* својим, који су га позаконили, него и према *свима сродницима* њиховим (§§. 395.—408.), који такође имају исто право и према тој деци, као и према брачној.

230. — III. Ванбрачни родитељи. — Они имају право на интестатско наслеђе своје ванбрачне деце само тада, ако су им уједно и *хранитељи* били; управо они га само као храни-

тељи и наслеђују, а не као родитељи. Иначе, хранитељи искључују родитеље из наслеђа (§. 411. у вези с §. 132.).

231. — А родитељи *позакоњенога* ванбрачнога детета имају исто право на законско наследство детета, које имају и брачни родитељи.

ГЛАВА VII.

ЗАКОНСКО НАСЛЕЂИВАЊЕ ИЗМЕЂУ УСВОЈЕНОГА ДЕТЕТА И ЊЕГОВИХ УСВОЈИЛАЦА

232. — I Право наслеђа усвојенога детета. — Усвојење туђега детета бива на три начина (§. 137.), те отуда и тројако усвојење: *потпуно, непотпуно* и *хранитељство*.

233. — 1) *Потпуно* је усвојење, кад су муж и жена или само једно од њих усвојили туђе дете, „без сваког услова и изузећа“.

Овако усвојено дете (*посинак* или *поћерка*) потпуно се *изједначује* с брачном усвојичевом (поочимовом или помајчиновом) децом. Оно ступа у род (породицу) усвојичеву и задобива *породично име* (презиме) и *сва породична права*, па и *наследна*, која има и у породици рођених му родитеља и која и даље задржава (§. 138.).

По томе, усвојено дете има право на законско наследство свога *усвојиоца* онако исто, какво га има и брачно дете усвојичево, те с овим, ака га има, *напореда* наслеђује. Оно има право и на законско наследство *усвојичевих потомака*, јер и они имају исто право на његову заоставштину (§. 410.), а у наслеђу уопште влада начело узајамности (реципроцитета) где год оно није изречно изузето.

234. — Но, усвојено дете *нема* право на интестатско наследство усвојичевих *предака* и *побочних сродника*, што је усвојење *уговор* између усвојиоца и усвојенога детета, који као и сваки уговор уопште производи своја дејства само према *уговорницима*, а не и према *трећима* (§. 552.). А ни *претци* ни *побочни сродници* усвојичеви такође *немају* права на законско наследство усвојенога детета.

235. — 2) *Непотпуно* или *ограничено усвојење* је, кад је оно уговорено под неким *условима*, којима се ограничавају правна дејства потпунога усвојења. По тим се условима тумаче и *права* усвојенога детета према усвојиоцу и родбини његовој; но у *сумњи* се услови увек тумаче у *корист* усвојенога детета, а на штету усвојичеву (§. 143.).

По овоме, и *право усвојенога детета* на законско наследство *усвојиоца* и *његових потомака* зависи од уговора усвојења тј. од тога: је ли оно и како уговорено?

236. — 3) *Хранитељство* не ствара никакву сродничку везу међу усвојеним дететом (*храњеником* или *храњеницом*) и усвојиоцем (*хранитељем*), већ даје овако усвојеном детету право само на издржање и припремање за будући грађански живот. Овако усвојено дете не задобива право ни на породично име храниоца ни на остала породична права према њему и родбини његовој (§. 144.), па с тога храњеник или храњеница и *нема* права на законско наследство свога храниоца и његових потомака, а ни ови на његово.

Само храниоци ванбрачнога детета, које је умрло без потомства, имају право на законско наследство тога детета.

237. — II. Право наслеђа усвојиоца и његове родбине. — 1) *Усвојилац* (поочим или помајка). — У §-у 400. не предвиђа се случај да је усвојено дете умрло *пре* усвојиоца и без законског потомства, јер би само у том случају могло бити речи о праву усвојиоца на законско наслеђе свога посинка или своје поћерке. А из тога, што се тај случај не предвиђа, а сасвим је природно да се предвиди и реши, даје се логички закључити само то, да га законодавац *није хтео* предвидети, што није хтео дати усвојиоцу право наслеђа из разлога: да спречи усвајање туђега детета из користољубља, јер се оно обично чини, а и треба да се чини, само из племенитих побуда.

И тако, *усвојилац* *нема право на законско наслеђе усвојенога детета.*

238. — 2) *Усвојичева родбина*. — Усвојичево *потомство* има право на законско наследство усвојенога детета, ако је ово умрло без законског потомства. Оно има право да наследи не само ону имовину усвојеникову, коју је *наследио* од усвојиоца, него и ону, коју је он лично *стекао*, којим било начином, па дакле и *наслеђем* својих *родитеља* и других сродника из природне му породице, и *пришломом* имовине, коју је наследио од усвојиоца (тач. 2. §. 410.). По томе, дакле, усвојичево потомство *искључује* од законског наследства усвојенога детета не само *рођену браћу* и *сестре* његове и њихова потомства, него и *све* природне *претке* његове и њихова потомства.

239. — II *усвојено дете* наслеђује усвојичеве *потомке* оним истим редом и онако, којим би редом и како би их наследило и рођено дете усвојичево.

240. — Усвојичеви *претци* и њихови потомци, ако нема његових потомака, имају право да, по законом реду, наследе само ону заоставштину усвојенога детета, коју је оно *наследило* од *усвојиоца* и *његових потомака*, а сав *пришод* од ње, као и његова лична *тековина*, припада *сродницима* из његове природне породице, по законом реду. (§. 410.).

По ово право усвојичевих сродника *није* у суштини *право наслеђа* него право на *повраћај* оних добара, која су путем наслеђа припала усвојеноме детету из *усвојичеве* породице; оно је, дакле, само *право повраћаја наслеђа* (које се у француском праву назива *le retour successoral*). То право обухвата и она *добра*, која је усвојилац за свога живота *даровао* усвојеном детету, јер су она, у самој ствари, унапред примљено наслеђе.

241. — Повраћај наслеђених и дарованих добара може се тражити из заоставштине усвојенога детета само тада, ако се она налазе у њој још у натури (arg. из речи „наслеђено“ у §. 410.). По томе, повраћају нема места, ако је усвојено дете, за живота свога, такво добро *отуђило* (продало, променило за друго, даровало), па ни онда, ако је продајном ценом таквога добра друго које купило.

Напротив, повраћају има места, ако је наслеђено добро само делимично отуђено (нпр. хипотеком или службеношћу оптерећено). Разуме се, у овом случају повраћају има места у колико такво добро није отуђено. У случају, ако *продајна цена* за такво добро није још положена, и она се може тражити, јер она представља то добро.

242. — Израз „наслеђено добро“ (§. 410.) је генерични израз, те се због тога односи и на *покретна* добра, а не само на непокретна. С тога се може тражити и повраћај наслеђених покретних ствари из заоставштине усвојенога детета (нпр. накит, оружје, породичне слике итп.), ако се налазе још у заоставштини.

243. — И сâм *усвојилац* има, држимо, *право на повраћај* оних добара, која је усвојеном детету *даровао*, из заоставштине истога. Иначе, не би било основаних разлога, што да га он нема, кад га кроз њега имају његови сродници.

II. ПОДОДСЕК

ЗАКОНСКО ПРАВО НАСЛЕЂА СУПРУГА

244. — I. Узајамно право наслеђивања међу супрузима. — До законодавне допуне §. 408. од 21. октобра 1850. год. само је *муж*, који је своју жену преживео, имао право да по закону наследи сву заоставштину њену, ако нема законских наследника њених (§. 416.). *Жена*, пак, која је преживела свога мужа, имала је само *право удовичког уживања* на заоставштини мужевљевој, до преудаје или смрти своје (§§. 413., 414. и 415.). А поменута допуна дала је *жени*, као „заоставшој удовици“, право да наследи *сву* заоставштину мужевљеву, кад овај умре без законних наследника.

И тако од те допуне §. 408. и у нас постоји *узајамно право супруга* да се *по закону* наслеђују¹⁰³⁾

245. — Дајући право преживелом *мужу* да по закону наследи женину заоставштину, ако не би било законских наследника њених, §. 416. ставља, поред мужа, и његове законске наследнике. Напротив, законодавна допуна §-а 408., поред заоставше удовице не помиње и њене законске наследнике. Ако би се из ове разлике редакције поменутих законских наређења закључивало: да законски наследници *мужа*, који је умро *пре* своје жене, могу, уместо њега, наследити њену заоставштину, а да слично право, у обрнутом случају, немају законски наследници *женини*, закључак би, по нашем мишљењу, био погрешан. Ни једни ни други законски наследници немају то право у случају *раније* смрти онога супруга, чији су законски наследници, од смрти супруга о чијем је наслеђу реч. Само законски наследници *преживелог* супруга имају право да наследе супруга-

¹⁰³⁾ По *преторском* праву наслеђа (*bonorum possessio*) *преживели супруг* спадао је у четврту, последњу класу законских наследника (класа *unde vir et uxor*). Он је долазио после побочних сродника до шестог (одн. седмог) степена сродства. Јустинијанова новела 118. задржала је законско право наслеђа преживелом супругу, али га је уврстило после најудаљенијих сродника остављеничких. Ово је било редовно наследно право супруга. Поред овога права постојало је и *изузетно наследно право сироте удовице* богатог мужа, које се састојало у праву такве удовице да наследи *четвртину* богате заоставштине мужевљеве, ипак највише до 100. фуната злата.

оставиоца, кад је преживели супруг умро пре него се изјаснио да се прима наслеђа умрлога му супруга. Ово изводимо из §-а 473. *contrario*, (тј. место „пре“ мети реч „*после*“, а место „не прелази“ стави „*прелази*“) у вези с §. 52. („преживи“).

246. — II. Претпоставке. — Супрузи се узајамно по закону наслеђују под овим претпоставкама:

1) да раније умрли супруг *нема* законих наследника (тј. крвних сродника) ни из *шестога* колена из материне лозе (в. допуну §. 408.), и

2) да је међу њима *постојао* закони брак све до смрти умрлога супруга (§. 417.). А сматра се да је брак међу њима постојао и онда, ако су они, по пресуди духовнога суда, и *раздвојено* (од трпезе и постеље) живели пред смрт умрлога супруга, без обзира ко је од њих за то крив, јер се *раздвојени живот* сматра само као *покушај измирења* завађених супруга, који чини духовни суд (§. 102.). То се јасно види и из члана 218. закона о црквеним властима, по коме се брак разводи тек по истеку пет година раздвојенога живота, ако се у том року супрузи не измире и затраже развод брака.

Изузетно, и ако је брак међу супрузима постојао до смрти умрлога супруга, преживели супруг *нема* права на законско наследство умрлога му супруга у случају „ако је онај овога *вероломно* оставио“ (§. 417.) то јест „с *намером* друга свога *изневерити* удалио се *незнано* куда“ (§. 96.). А муж га, као преживели супруг, *нема* још ни тада: „ако је по жестини срца жену од себе *отерао* те је ова умрла *ван* куће мужевљеве“.

247. — Напред поменутих законодавним решењем, којим је допуњен §. 408., узаконено је још и то: да *непокретно имање* какве *прњаворске* *породице* тј. породице која је настала на земљи каквога манастира, не припада манастиру, ако је од те породице заостала само која *девојка* или *удовица* без *дече*, него да то имање једна или друга наслеђује (по §-у 400. одн. по §. 408.).

248. — III. Удовичко уживање.¹⁰⁴⁾ — Осем права на законско наследство свога умрлога мужа, преживела или заостала

¹⁰⁴⁾ Види о томе: **Гинић Ђ. Ј.** Удовичко уживање у нашем грађ. закону. Одштампано из *Одјека*, 1891. — **Атанацковић Л.** О удовичком уживању. Чланак у *Гласу права* II. год. 1903. стр. 193—195. — **Стојановић М.** Удовичко уживање. Чланак у *Гласу права*, II. г. стр. 409, 433 и 457. — **Перић Ж. М.** О правном карактеру удовичког ужитка и о његовом упису. Чланак у *Браничу* 1904 год. стр. 513. ид. — **Шуменковић И.** О праву удовичког ужитка по српском, аустријском и француском законодавству с обзиром на немачки грађ. законик. Чланак у *Архиву*, за правне и друштвене науке. Књ. III. 1908. стр. 141.

удовица има још и *право* да поред законских и тестаментних наследника мужевљевих *ужива* или само *извесни део* (квоту) или *сву* заоставштину његову (§§. 412.—415.). Она то право има без обзира на то, из кога је брака мужевљевог и да ли је се с њиме *зародила* или *не* (§. 413.).

Преживели муж *нема права* да, поред жениних наследника, *ужива* заоставштину њену.

Но одмах нам ваља напоменути: да ово удовичко уживање, које сâм закон даје удовици, независно од воље умрлога јој мужа, треба добро *разликовати* од онога уживања које удовица може имати по *брачном уговору* (§. 774.), јер оно, *законско*, припада *наследном*¹⁰⁵⁾, а ово, *уговорно*, *брачном праву* или *матримонијалном режиму*¹⁰⁶⁾ (тј. системи уређења имовнобрачних одношаја).

249. — 1) Правна природа удовичкога уживања. — Удовичко је уживање *законска лична службеност* удовичина на заоставштини мужевљевој, коју наслеђују тј. у *својину* задобијају његови законски или тестаментни наследници.

Та је службеност *законска*, што се *оснива*¹⁰⁷⁾ на *закону* (§. 340.), то јест, што је сам закон конституише на случај раније смрти мужевљеве у *личну корист* удовичину, независно од воље мужевљеве и уподобљава *законском делу наслеђа деце* (§. 477.), као што се то јасно види из законодавнога решења од 2. марта 1855., које допуњује §§. 412.—415.

А као *уживање* (ususfructus) оно је *лична службеност* (§§. 371., 374.—383.), дакле *стварно*¹⁰⁸⁾ (реално) *право*, пошто су му непосредни предмет *мужевљева добра*, као што се то јасно види из §-а 413. по коме „удовица *остаје* на уживању добара мужевљевих“; даље из §-а 414. по коме „удовица, на уживању добара мужевљевих *заоставша* може тражити *деобу* тих добара“ и најпосле из §-а 415. по коме „нико њу не може *из имања* кренути“, тј. одузети јој *државину* тога имања. А као стварно оно је и *абсолутно*¹⁰⁹⁾ право, те вреди према свима и свакоме

¹⁰⁵⁾ Гинић ор. cit. стр. 1. грешно, кад тврди да је основа овом законском уживању удовичином у имовно-брачном праву.

¹⁰⁶⁾ Студија наследних права преживелогa супруга је посебице тешка због везе овога питања с оним о матриномијалном режиму. Ближе о демаркацији између ових два питања види Roguin, Le regime matrimonial 1905. бр. 6.

¹⁰⁷⁾ Закон је, дакле, *правни основ прибављања* titulus acquirendi в. књ. I. мога Система, бр. 495.

¹⁰⁸⁾ Гинић ор. cit. стр. 7. погрешно тврди да наш законик стварно право назива *лично-стварним* (§. 197.); овим називом он обележава *тражбине* а стварно, пак, *чисто-стварним*.

¹⁰⁹⁾ Систем књ. I. 446.

(*erga omnes*) и заштићено је *стварном тужбом* (тзв. *actio confessoria*).

250. — Као службеност удовичко уживање *ограничава*, као и свака службеност, право *својине* мужевљевих наследника, као *соиственика* добара његових. А то се ограничење овде у томе састоји, што удовици припада *право употребе* и *право прибранања плодова* или *користи* (*usus* и *fructus*) на добрима мужевљевим, која *држи* и *ужива*, те наследницима на тим добрима остаје само *голо право својине* (*nuda proprietas*), док год то уживање траје.

251. — Удовичко уживање није, дакле, *тражбено* (облигационо) право, које би се састојало само у тражбини удовичиној према наследницима мужевљевим; да јој дају само одређени *део прихода* од добара мужевљевих ради издржања њеног до преудаје или смрти, као што би то, на први поглед, излазило из §. 412, који то *удовичко уживање* конституише и по коме се *дужност* мужевљева да за живота свога жену своју храни и издржава (§. 109.), простире после смрти његове на удовицу докле име његово носи.¹¹⁰⁾

252. — 2) Обим удовичкога уживања. — Обим тога уживања значи: *део* (квоту) посмртног имања мужевљевог, који *удовица* има право да *ужива*, или, *мера учешћа* удовичиног у *уживању* тога имања, у односу према наследницима мужевљевим.

При утврђивању тога обима треба разликовати два случаја: а) кад је муж умро без тестаментa и б) кад је он у *тестаменту* именовao себи наследнике.

253. — Први случај: *Муж је умро без тестаментa*. — Тај случај предвиђају §§. 413.—415.

¹¹⁰⁾ У аустријској правној књижевности је спорно питање о *правној природи* права које преживелом супругу даје §. 757: »Преживелом супругу оставиоочевом припада, без обзира на то да ли има свога имања или не, ради доживотног уживања подједнак део наследства са сваким дететом, ако има троје или више деце, али ако има мање од троје деце, онда четврти део заоставштине; својина од тога дела остаје деци«. Спорно је, пре свега, да ли је то право супругово просто *плодоуживање* (§. 509.) или *ограничено право својине*, §. 613. (који гласи: »Док не наступи случај фидеикомисарне супституције, постављени наследник има *ограничено право својине* са правима и обавезама *плодоуживаца*«. О томе претеже мишљење: да је то право уживања истоветно с *usus*-ом из новеле 117. и да је оно »законски легат.« Затим је спорно питање; да ли је то уживање стварно право или право само на *интерес* по процењеној вредности? Претеже мишљење: да је то право *плодоуживање* то јест *стварно* право на поједине предмете заоставштине *in natura*, за које се може и *тужбом* против *трећега држиоца* тих предмета тражити судска заштита. Види **Stubenrauch**, Commentar z. oesterr. allg. bürgerl. Gesetzbuche VIII. издање 1902. I. св. стр. 923, у прим. 5.

И у књижевности и у пракси судској неједнако се разуме смисао §§. 413.—414., шта више, и одлуке су опште седнице Касацијоног Суда о томе неједнаке. То различно разумевање и неједнака примена тих §-а долази отуда, што једни правници и судије мисле, да та два законска наређења стоје у тесној међусобној вези, док други противно тврде. Ми сматрамо, да је ово друго мишљење правилно, коректно.¹¹¹⁾

254. — §. 413. предвиђа случај: да су се, поред удовице, *затекла* на уживању добара мужевљевих још и друга лица. Разлика се, овде, не чини: да ли су та лица какви *сродници* умрломе мужу (нпр. брат, сестра, стриц, родитељ, тетка, дед итп.) или *нису* (нпр. очух или маћеха), као ни та, да ли су она та добра, за живота мужевљева уживала по каквом *праву* (нпр. сестра по §. 397. или маћеха по свом удовичком уживању као удовица мужевљевог оца, од кога су речена добра и наслеђена или брат као сунаследник и смесничар мужевљев итд.) или само по чистом *милосрђу* мужевљевом (нпр. остарела дадиља његова, или, самохрана тетка, или, дугогодишњи остарели слуга или храњеница). Сви ови ранији учесници и даље *уживају*, заједно с удовицом, добра мужевљева *онако исто*, како су их и за живота његова уживала. По себи се пак разуме, да ова заједница уживања не смета оним ранијим учесницима, који су та добра уживали по каквом свом праву (нпр. свекрва удовичина по свом властитом удовичком уживању, или, сестра мужевљева по §. 397.) да траже *деобу* те заједнице, и ако *нису* законски наследници мужевљеви, јер смрт мужевљева ни уколико *не мења* раније *правне одношаје* тих лица према добрима његовим.

Оштро узев, овај случај и *не спада* у опсег постављенога питања *о мери учешћа* удовичинога у *уживању* мужевљевог посмртног имања *према законским наследницима* његовим. Ту меру одређују управо само ова два наређења: §§. 414. и 415.

255. — §. 414. предвиђа случај, да је муж после себе оставио, поред удовице, и ове сроднике своје: *децу*, *родитеље* *браћу* и *сестре*, дакле, сроднике из првога и другога колена. Од ових сродника *законски* су *наследници* добара мужевљевих само они, који су, по *законском реду* наслеђивања, *најиречи* (§§. 396.—403.). И према тим *законским* наследницима удовица има *раван део* у *уживању* добара мужевљевих. Број тих

¹¹¹⁾ Ово друго мишљење је веома јасно изложио Стојановић М. у свом напред поменутом чланку у *Гласу Права*.

наследника утиче на величину делова, дакле, ако су наследници *три сина* мужевљева, онда је *раван део* удовичин *четврти део* итд.

Дакле, само ти сродници, који су именовани у §-у 414., кад су *законски наследници* мужевљеви, и *удовица* могу тражити *деобу* добара мужевљевих *ради засебног уживања*. Они могу ту *деобу* тражити од удовице у *сваком случају*, то јест, било да су се, у часу смрти мужевљеве, *затекли* на уживању добара његових (§. 413.), било да *нису*, јер §. 414., не условљава тражење те деобе оим ранијим уживањем с удовицом. По томе, дакле, и две *удате кћери* мужевљеве могу, као законске наследнице свога оца, тражити од удовице (матере или маћехе) *деобу заоставштине мужевљеве односно очеве.*¹¹²⁾ То вреди и за *брата* или *сестру*¹¹³⁾ мужевљеву итд.

256. — Ако би поред *законских наследника* мужевљевих, који су именовани у §-у 414., било и оних *ранијих учесника*, о којима говори §. 413., право њихово остаје и даље неокрњено. Оно се, при деоби, мора узети у рачун.

257. — §. 415. предвиђа случај: да муж није оставио ни једнога сродника из првога ни другога колена (§. 414.), већ сроднике из *даљих* колена у очевој или материној лози. У овом случају удовица има право да *сама* ужива *сву* заоставштину мужевљеву све до преудаје или смрти. И док удовичино уживање траје, они даљи сродници мужевљеви који су му, по *законом реду наследници*, не могу тражити од удовице да она са њима *дели уживање* добара мужевљевих. Они тек по престанку њенога уживања заузимају наслеђена добра у *државину* и на уживање.

258. — Други случај: *Муж је тестаментом поставио наследнике на штету* удовичиног уживања. — Удовичино уживање, које јој обезбеђују §§. 412.—415., било је све до законодавног решења од 2. марта, 1855. год ВМ 210. у опасности од права које §. 476. даје мужу да може по својој вољи расплагати целим својим имањем на случај смрти, па је, на основу тога права, могао тестаментом не само *смањити* обим уживања удовици него и сасвим јој га *одузети*. Но ту опасност по удовичко уживање отклонило је поменуто законодавно решење тиме, што је удовици обезбедило уживање и у случају неповољног те-

¹¹²⁾ У том смислу в. одлуку опште седнице Касац. Суда од 15. марта 1875. Бр. 386. у *Споменици Д-р Николе Крстића*, стр. 336.

¹¹³⁾ У противном смислу в. одлуку одељења Касац. Суда од 9. априла 1876. Бр. 1543. у истој *Споменици* стр. 335.

стамента мужевљевог онако исто, као што је *законој деци* обезбеђен законски део наслеђа из родитељевог посмртног имања (§. 477.) на случај неповољног тестаментa његовог.

259. — То законодавно решење гласи:¹¹⁴⁾

„Будући да §§. 412.—415. и §. 523. грађ. зак. обезбеђују удовици *бестестаментално* умрлог мужа до смрти или преудаје њене право уживања добара мужевљевих; где се она *уравњава* са самим *најближим* наследницима његовим, — *законом децом* његовом; шта више, на садржање (издржање) њено муж и после смрти своје обвезује се; чим је истима §-има постављен *правни основ* за обезбеђење њено и у случају *тестаменталне* смрти мужа; то у свези с §. 477. грађ. зак., који *само јединој* *законој деци* код завештавајућих родитеља *закони део* (наслеђа) обезбеђује; по опстојатељству, што горњим §-има у случају бестестаменталне смрти мужевљеве осигурана права удовице на случај *тестаменталне* смрти његове *ничим* нису осигурана, шта више, наспрам §-а 476. грађ. зак. стоје у *опасности*; по потреби. односно §§-е грађ. законика довести у сагласје; на основу *мерила* (у) §. 414., који удовици на уживање *опредељава* *раван део* с тамо изложеним, и самим *најближим* *законим* *наследницима* његовим, поставља се *законо правило*: да осим *законскога дела*, који по §-у 477., за случај смрти (родитеља *мора* остати *законој деци* невредим, на случај смрти (мужа) *мора* остати *невредимо* и *законој* *супрузи* *удовичко* *уживање* (и то 1) на *равном делу* с *мушком*, или, ако ове не би било, са *женском* (децом), или, ако би завештатељ *женску* *децу* с *мушком* *изравнао* (§. 478.), с *обојима*, или, ако ни *мушке* ни *женске* *деце* не би било, с *родитељима* или с *браћом* или *сестрама* његовим, *набљудавајући* (и) при *браћи* и *сестрама* *закоником* *усвојено* *право* *представљања*, или, (2-о) ако свију ових (у) §. 414. означених *наследника* његових не би било, на *оном делу* *имања* његовог, који у §. 477. у *име* *законог дела* *законој деци* *обезбеђава*, и то све с погледом на *изузећа*, у *смотрењу* *удовице* (у) §. 417. прописаних.

„Ако ли завештатељ (муж) у тестаменту *не* *назначи* за *наследнике* она лица, која су §-а 414. *законом* (по *законом реду*) за то *позвана*, но *даља* *истим* §. *позвана*, или *не* *назначи* *сва*, која су *законом* *позвана*, но само *нека* или само *једно* *лице* од оних (у) §. 414. *назначених*, *определи* за *наследника*; онда *удовица дели* с таквим или таквима *тестаменталним* *наслед-*

¹¹⁴⁾ Курсив је наш. Речи у заградама су наш додатак.

ницима мужевље имање у уживање на *равне делове*; ако ли би завештатељ *нека* од лица §-ом 414. назначених, *заједно* с *некима* од лица §-ом 415. позваних, или и с *другима*, која никаква права на наследство немају, тестаментом за наследнике оставио: онда удовица *дели* горњим начином (на *равне делове*) мужевље имање *само* с *онима* наследницима, који су §-ом 414. на наследство позвани; у *оба случаја*, пак, *не може* бити тестаментом назначен *већи број* §-ом 414. изложених наследника, него што би био број истим §-ом 414. позваних законих наследника; *остали* пак наследници наслеђују тек по *смрти* или преудаји удовице. Ако, напослетку, завештатељ (муж) тестаментом остави за наследника таква *лица*, која су у *даљем* сродству, него што га §. 414. опредељава, или *ни у каквом сродству* нису, онда удовици *мора* остати *половина* целог мужевљег имања у уживљење до смрти њене или преудаје.“

„Да би пак ово *удовичко право*“, и уопште свачије подобно право, наспрам §-а 471. грађ. зак., који о *испоручењу тестаменталних испорука* дејствује (говори), обезбеђено било, *дошуњава* се речени §. 471. слеђујућим додатком.

„О испоручењу пак испорука ових има се приметити, да се оно из посмртног имања или из дотичног дела истога, дотле удејствовати не може, док се год буде налазило лица, којима је из истога имања уопште, или из дотичног дела истога, *уживљење* законом пристоји.

260. — При одређивању *обима*, у којем овим законодавним решењем обезбеђује удовици уживање посмртног имања мужевљевог, у односу према *тестаментним* наследницима његовим, законодавац је узео у обзир ону исту *разлику* сродника мужевљевих, коју је међу њима, као *законим* наследницима, поставио већ у §§. 414. и 415., с тим додатком, што је поред сродника из §-а 415. ставио још и она лица, која мужу *нису* никакви сродници, а он би их тестаментом поставио за наследнике.

И обзиром на ту разлику сродника мужевљевих, законодавац је *обезбедио* удовици *уживање* од мужевљевог тестаamenta овако:

а) у стицају с таквим *тестаментним* наследницима мужевљевим, који су му *сродници* из §-а 414., све једно било или не било поред њих и *сродника* из §-а 415. или и *несродника*, — удовица има право да ужива *онај исти део* од *целокушнога* посмртнога имања мужевљевог, који би уживала у стицају с *оним* тестаментним наследницима, који би, као *најиречи* сродници, били *по закону* наследници њенога мужа, и са њом *делили*

уживање његовог имања. И тако, колики ће тај део удовиччиног уживања бити зависи од броја само *оних* тестаментних наследника, који би и *по закону* били наследници. По томе, муж *не може*, по правилу, тестаментом *смањити* удовици онај део уживања, који јој даје §. 414. у случају *законскога* наслеђивања, тиме, што би за наследнике именовано *већи* број од *оних* средника из §-а 414., *изузетно*, пак, *може*, ако тестаментом *изједначи* женску децу с мушком у наслеђу (§. 478.). Међутим, може јој га *увекати*, ако постави за наследнике *мањи* број од *оних* сродника из §-а 414. који би му по *закону* били наследници. А

б) у стицају с таквим *тестаментним* наследницима, који су мужу њеном сродници из §-а 415. или му нису никакви сродници, или у стицају и с једнима и с другима, — удовица има право да ужива *половину* посмртног имања мужевљевог.

261. — Да би нам ово *обезбеђење* удовичкога уживања од тестаментна мужевљевог било јасније, следствено и *законско* *правило* о томе у оном законодавном решењу разумљивије, прегледаћемо све случајеве стицаја (конкурса) удовичиног с *тестаментним* наследницима мужевљевим.

А ти су случајеви ови:

262. — 1) Муж је тестаментом поставио себи за наследнике само *оне* сроднике из §-а 414., који би били и *законски* наследници његови, да тестаментна није правио.

Дакле, муж је тестаментом поставио за наследнике.

а) само *синове*. Удовица само *са њима дели* уживање добара мужевљевих (нпр. три су сина, она ужива четврти део, без обзира на то, ако наследнички делови синовљеви *нису једнаки*, нпр. једном је сину завештана половина, а другој двојци друга половина); или

б) само *кћери* ако синова нема, и са њима удовица *дели* уживање (нпр. две су кћери наследнице, удовица ужива *трећи* део); или

в) *заједно* и *синове* и *кћери*, изједначавајући их у наслеђу (§. 478.), нпр. три су сина и две кћери, удовица ужива *шести* део. У овом је случају удовичин део уживања *мањи*, него што би био у случају *законскога* наслеђивања, јер би тад само синови били наследници (§§. 396. и 397.); или

г) само *оца*, ако деце нема. Тада удовица ужива *половину* добара мужевљевих; или

д) само *браћу*, ако оца нема. И са њима удовица *дели* уживање (нпр. четири су брата наследници, удовица ужива *пети*

део). — Али, ако је отац мужевљев жив, који није тестаментом постављен за наследника, већ су *два брата*, постављена, онда удовица ужива *половину*, јер би толики део уживала да тестаментa нема; тада би *само отац* био законски наследник, и с удовицом делио уживање;

ђ) само *матер*, и ако је отац жив. Удовица ужива *половину* имања;

е) само *сестре*. Удовица ужива *раван део* с њима. Али, ако је отац жив, она ужива *половину*, или, ако има браће у мањем броју но сестара, онда се део удовичин одређује по броју браће а не по броју сестара;

ж) *матер са сестрама*. Удовица *дели* уживање са свима и ужива *раван део*; или

з) *матер с браћом*, или *браћу са сестрама*. Удовица дели уживање само с браћом на равне делове.

261. -- У случајевима, у којима је муж тестаментом именовано за наследнике *потомке своје деце* или *своје браће* или *Сестара* примењује се и *право представљања* (§. 399.), ма да се у законодавном решењу вели: да се оно примењује „при браћи и сестрама“, јер је несумњиво да оно вреди и „при деци“, пошто је оно у првом и уведено за потомке дечје. (§§. 399. и 400). Да би примену права представљања и за дечје потомке нагласили, ми смо у исписивању законод. решења и ставили реч „и“ у загради. А примена тога права овде значи: да *деца* раније умрлога *сина* или *кћери* или *брата* или *сестре*, које је муж тестаментом поставио за наследнике своје, *при деоби* уживања његовог посмртног имања с удовицом, добијају само *онај део* који би у том случају имао и њихов умрли родитељ, да је жив и да је он постављен за наследника, па тај део међу собом деле.

262. — 2) Муж је тестаментом поставио за наследнике *само неке а не све* сроднике из §-а 414., и ако би му *сви* били *законски* наследници, да није правио тестаментa. У овом случају удовица *дели* уживање *само с оним* сродницима који су *назначени* за наследнике. 3аЕ

Примери: Муж је од *три брата*, који би му били законски наследници, поставио за наследника *само једнога*, удовица ће само са *њим* делити уживање. Или, муж је од *пет сестара* поставио само *једну* за наследницу, удовица ће само с *њом* делити уживање.

263. — 3) Муж је тестаментом поставио за наследнике *неке* сроднике из §-а 414. али *не оне*, који би му били законски

наследници да тестаментна нема, него *даље*. И у овом случају удовица *дели* уживање само с тим *назначеним* наследницима, а не и с оним пречим сродницима из §-а 414.

Примери: Муж је оставио оца, три брата, три сестре и матер; али је тестаментом назначио за наследнике браћу или само два брата, онда ће удовица делити уживање само с браћом, која су постављена за наследнике, и ако је по закону отац пречи наследник. Или, ако је за наследницу поставио само *једну сестру*, или, само *матер*, удовица ће делити уживање само са назначеном сестром, односно само са матером мужевљевом.

264. — 4) Муж је тестаментом поставио за наследнике сроднике из §-а 414. али *мешовито*, то јест, *неке* од њих, који би му били и *по закону* наследници, и *неке даље*, који *не би* по закону били *на реду* да га наследе. У овом случају удовица *дели* уживање само с оним првим, *пречим*, а не и с овим другим, *даљим* сродницима.

Примери: Муж је поставио за наследнике оца и једног брата, или, једног брата и једну сестру, или брата и матер, удовица ће делити уживање, у првом случају, само с оцем (свекром), у другом, само с братом (девером), а у трећем, такође само с братом (девером), а не и са матером (свекрвом).

265. — 5) Муж је тестаментом поставио за наследнике уједно и *неке* сроднике из §-а 414. и *неке* од оних из §-а 415. или и кога *несродника*. У овом случају удовица *дели* уживање само с оним *сродницима* из §-а 414., али не и са *свима њима*, ако су неки од њих *пречи* а други *даљи* сродници, већ *само* с оним *пречим* (случај под 4.).

Примери, Муж је поставио за наследнике: оца, брата и ујака, или, брата, сестру и стрица, или, рођену сестру, брата по матери и бабу по оцу и кога пријатеља, онда ће удовица *делити* уживање, у првом случају, само с *оцем* (одн. свекром), у другом, само с *братом* (девером), у трећем, само с рођеном *сестром* (заовом) а у четвртом само с *матером* (свекрвом).

Напоследку

266. — 6) Муж је поставио за наследнике: само *сроднике даље* од *другога* колена (§. 415.; нпр. стрица, ујака, тетку, деда итд.) или, само *несроднике*, или, и једне и друге.

Удовица у овом случају сама ужива *цоловину* посмртног имања мужевљевог до преудаје или смрти своје.

267. — У законодавном решењу од 1855. год. није предвиђен и случај: кад муж завешта *деци* својој само једну *половину* имања, као законски део наслеђа (§§. 477. и 478.) а

другу *даљим сродницима* или несродницима, међутим удовицу није ни поменуо у тестаменту или је наредио: да она *с децом* ужива прву половину имања. — Из разлога: што законски део наслеђа (половина имања) мора *деци* оставиочевој остати *неокрњен и слободан* од свакога терета, а као терет сматра се и удовичко уживање; даље, што по овом законодавном решењу удовица *дели* уживање *целога* посмртнога имања мужевљевог само с оним *тестаментним* наследницима његовим, који су му сродници из првога или другога колена, и који би му и *по закону* били *најиречи* наследници и, најпосле, што удовица, у стицају с таквим тестаментним наследницима, који су му род из *даљих* колена или му нису никакав род, има право да *сама* ужива *половину* посмртног имања мужевљевог, — ми држимо, да удовица има, и у овом случају, права да *сама* ужива ону другу *половину* имања мужевљевог, те да она прва, која је деци завештана, као њихов законски део наслеђа, остане потпуна и слободна. Само је овако решење овога случаја неопходна последица *испоредивања* удовичког уживања са законским делом наслеђа дечјег и *подједнаког заштићавања* и једног и другог права од стране закона (в. увод или побуде у овом законодавном решењу).

268. — По *циљу* своме: да удовици заштити одређену меру у уживању посмртног имања мужевљевог од *последње воље* његове (§. 476.), ово законодавно решење или закон од 1855. год. заштићује удовици *исту меру* уживања и у односу према *легатарима* и *уговорним наследницима* мужевљевим. По томе, при одређивању те мере уживања удовичиног, мора се, у стицају њеном с легатарима и уговорним наследницима, узети у обзир она *иста разлика* њиховога *сродства* с мужем, која се чини и у стицају њеном с *тестаментним* наследницима његовим.

Стицај удовичин с *легатарима* предвиђа и поменути закон и наређује: да се *легати* из оног дела посмртног имања мужевљевог, на коме постоји удовичко (или друго које) уживање, дотле *не издају* легатарима докле дотично уживање траје. Ово је наређење допуна и §-а 471. грађ. зак.

269. — 3) Образовање масе мужевљевог имања за одређивање дела удовичиног уживања. — И део удовичиног уживања одређује се, као и законски део наслеђа, према *чистој активи* мужевљеве заоставштине, јер она управа представља „право посмртно имање умрлога“ (§. 490.).

На изравнавању удовичкога уживања са законским делом наслеђа (§. 447. и 478.) оснивамо и наше мишљење: да се у ту чисту активу мужевљеве заоставштине урачунава и вредност оних добара и других имовних користи, које су они наследници, с којима удовица треба да дели уживање посмртног имања мужевљевог, добили од мужа, за живота његова, на дар и која им се вредност урачунава у наследни део (§. 500.; тв. *collatio bonorum*). Наредба мужевљева да се ово урачунавање не врши, не вреди према удовици; јер иначе не би била потпуна заштита удовичинога уживања од тестаментa мужевљевог у смислу законодавнога решења од 1855. год.

Напротив, удовица се може користити наредбом мужевљевом: да се коме наследнику урачунају у наследни део трошкови учињени за издржавање и васпитање његово (§. 501.), јер се вредношћу тих трошкова увећава чиста актива заоставштине мужевљеве, према којој се и одређује део удовичинога уживања.

270. — Заштита коју допуна §-а 565. од 5. маја, 1865. год. даје законском делу наслеђа, у случају кад је он окрњен поклонима, које је оставилац (родитељ) за живота учинио, — та заштита вреди и за удовичко уживање, кад је оно таквим поклонима окрњено.

271. — У део уживања посмртног имања мужевљевог, који удовици припада, може се урачунати (импутирати) не само легат који јој је муж тестаментом завештао, него и уговорено удовичко уживање (§. 774.), ако је ово мање од онога, које јој по закону од 1855. год. припада. А ако је уговорено удовичко уживање веће од законскога и ако оно не крњи законски део наслеђа мужевљеве деце (§. 788. у вези с §§. 477. и 478.), удовица може изабрати ово, а напустити оно, законско.

272. — 4) Обезбеђење удовичкога уживања пређутном хипотеком. — Све до законодавнога решења од 17. априла, 1851. год. В№ 451. (Зб. XI стр. 65.), удовичино уживање, које није било хипотековано на добра мужевљева, било је у опасности и од његових наследника и од поверилаца њихових. Јер, наследници мужевљеви, као *соиственици* и оних добара, која удовица ужива, могли су иста добра задужити и отуђити и тим начином оштетити удовичино уживање; а *повериоци* наследника могли су ранијим хипотекама стећи према удовици прече право наплате својих тражбина из хипотекованих добара. Конкретан сукоб између удовичиног права уживања и првенственог права наплате хипотекованог повериоца наследниковог из истих добара мужевљевих, који је био предмет гра-

ђанског спора, био је повод предлогу министра правде законодавном телу да реши: да је удовица *дужна* хипотековати своје удовичко уживање на посмртна добра мужевљева и тиме себи обезбедити првенство према повериоцима наследника мужевљевих. Но законодавно тело (онда Државни Савет) донео је по том предлогу ову одлуку: „да се предњи предлог *не уважи*, но да се до времена, докле се *баштинске књиге не заведу* и овај предлог свестрано не уреди тако, да *све посмртне масе под суд долазе* и да *право сопствености наследства судским путем преноси*,¹¹⁵⁾ смисао §-а 414. грађ. зак., има разумети тако: да *удовица у смотрењу свог удовичког уживања има прећутну или закону хипотеку на заоставше посмртно имање свог мужа* и по томе да га *није дужна* спрам његових пунолетних наследника *прибележјем или интабулацијом* судски осигуравати, па следствено томе, да се *оптерећивање и пренос* од стране наследника оне *чести* посмртног имања, која жени по *закону* или *завештању* њеног мужа припада, и које је без њеног знања и саизвољења учињено, код суда *не уважава*.“

Несумњиво је, да је *прећутна хипотека*, као обезбеђење удовичкога уживања, *штетна* по привредни промет, дакле, и по интересе *трећих* лица. Но она је, као што се и у наведеном решењу вели, уведена само до времена „докле се баштинске књиге не заведу“, дакле *привремено*, а то доказује, да је законодавац од 1858. г. био свестан штетности таког обезбеђења, али га је, из разлога неопходности, морао усвојити.

У осталом, прећутних хипотека има и у другим законодавствима нпр. француском грађанском законнику, који важи као један од најсавршенијих савремених законика.

273. — Обезбеђење удовичкога уживања прећутном хипотеком *не одузима* наследнику мужевљевом право да *отуђи* наслеђена добра која удовица ужива или да их *хипотекама оптерети* у корист својих поверилаца, за време док траје то уживање. *Правно дејство* те прећутне хипотеке састоји се само у томе: да та отуђења и оптерећења речених добара *не важе* према *удовици*, ако она није на њих пристала, све дотле, докле њено уживање *траје*; али, према наследнику она трајно вреде, само ако су иначе пуноважна.

274. — 5) **Права и дужности удовице као уживаоца.** — Удовица, као уживалац мужевљевих (одн. наследникових)

¹¹⁵⁾ Ово јасно доказује: да наследство прелази у својину наследникову по самом закону дакле, и без судскога преноса.

добара, има *иста права и исте дужности* које има и обичан уживалац *туђега* добра (§§. 374.—383.).

Но по законодавном решењу од 6. јуна, 1853. год. В№ 539. (Зб. VII. стр. 54.), које *допуњава* §. 414., удовица има и ову *особену* дужност; „да по општим правилима о деоби и по постојећем обичају, од *свога* дела на *издржавање* заоставших у фамилији *девојака* и уопште *свију* оних лица, која год какво *право* на *уживање* тих добара имају, као и *опреми* и *удомљењу* девојака, *иритиче*.“

Припомоћ, коју удовица мора давати, одређује се по *сразмери* прихода од дела њеног према приходима од делова осталих наследника и сауживаоца.

275. — 6) Престанак удовичкога уживања. — Удовицино уживање престаје *преудајом* или *смрћу* њеном (§. 412.).

II. ОДСЕК

ОСОБЕНО ЗАКОНСКО НАСЛЕЂИВАЊЕ

ГЛАВА I.

ЗАКОНСКО НАСЛЕЂИВАЊЕ У ЗАДРУЗИ

276. — I. Уопште. — Да би нам била разумљивија особеност законског наслеђивања у задрузи или задружној кући, изложићемо најпре појам задруге и у главним потезима правне одношаје задругара по нашем грађанском законнику, резервишући опсежнију штудију о тој установи за *Породично Право*.

277. — А) О појму задруге наш грађански законик говори у овим наређењима:

§. 57: „Под задругом или задружном кућом разумева се више лица пунолетних самих или са својим потомством у заједини живећих. Они су у одношају међусобном задружни. Где таква заједничкога живота нема, зову се инокосни.“ И

§. 507: „Задруга је онде, где је смеса заједничкога живота и имања свезом сродства или усвојењем по природи основана и утврђена.

„Задруга зове се и Кућа или кућа задружна за разлику од инокосне.“

За оба ова законска наређења донето је законодавно тумачење од 16. маја 1845. год. В№ 702. (Зб. III. стр. 37.), које гласи:

„Истина, да се у §. 57. грађ. зак., где је реч о задрузи као једном моралном телу, опредељује тако, да се задруга састоји из више пунолетних или ожењених глава, које тако у строгом смислу и постоји, али зато нигде није назначено нити забрањено, да се после смрти оваквих глава пунолетних не може код потомства њихнога задруга наставити. Шта више и кад би се баш законом такво што определило, опет ако би се уговором или тестаменталним расположењем другојачије што наредило, оно би постојати морало у смотрењу задружног одношења и код малолетних. А овако то постојати мора тим

више, што закон у овом погледу не само никаквог противног определења не чини, но шта више јасно изражава, да *задружна права и одношења и онде* постојати могу, где нема више *шунлетних* или *ожењених* глава као што §. 507. (где је реч о задрузи у смотрењу *наследствених* права и одношења) без сваког призрења на задружна лица опредељује овако: да је *задруга онде*, где је *смеса заједничкога живота и имања*.“

У вези са овим наређењима стоји и *законодавно тумачење* §§-а 507. и 528. од 22. маја, 1852. год. В№ 625. (Зб. VI. стр. 103.) које гласи:

„Будући да §. 507. грађ. зак. јасно каже: да је задруга онде, где је смеса заједничког живота и имања „свезом сродства“ или законим усвојењем основана и утврђена, а ово сродство никако друго, нарочито кад је питање о *наследству*, не може бити, него оно „по крви“, сходно §. 395. истог законика, то и §. 528. свагда тако разумети треба, да само „сродство по крви“ у задрузи при наследству има *првенство* над сродством, наравно опет *таквим, изван задруге*, па макар ово било и у *ближем* степену.“

„По овоме, дакле, онде није права задруга, где *заједнички живот* оних лица, која је сачињавају, *није*, као што закон опредељава, *свезом сродства* основан и утврђен, тј. где ова лица нису између себе *по крви* или барем *грађански* (цивилно) сродна, него је онде *заједница* основана *смесом имања и задружног труда и живота* или *своишти ортаклук* без нарочитог уговора, о коме се *следствено* има судити по наредбама главе XXVII. чести друге зак. грађанског.

„Следствено, у свакој оној *заједници*, где је *само смеса имања и живота*, а између лица, која су је сачињавала, *није* постајала *свеза сродства* по гласу §-а 507. грађ. зак., кад год наступи случај наслеђења имања из ње, свагда искључавају закони сродници свако *несродно* у заједници живеће лице, па дакле, ако би ово и *иасторак* било, и по томе се ту, као што је Попечитељство Правосудија по духу наведеног §. 507. у представци својој од 3. јулија прошле године А№ 4193. Савету предложило, *по оиштим наредбама наследства*, изложеним у IX. глави чести друге законика грађанског, поступати има.“

278. — Из наведених и осталих законских наређења која се односе на задругу, излази: да су *битни састојци* задруге:

1) *сродство* међу задругарима. То је сродство, по правилу *крвно*, јер је само оно „по природи“ тј. рођењем у браку основано. Изузетно задругар може бити и *усињеник* кога задругара,

ако је усвојење извршено с „општим сагласијем“ тј. с пристанком свију задругара (§§. 137., 142. и 526.).

По овоме, зет задругарев по кћери, и ако у задружној кући живи (тзв. *призетко*), није, у смислу закона, задругар.

Проста заједница (смеса) имања и живота више *несродних* лица није, дакле, задруга, већ је *своопшти ортаклук* без нарочитог уговора, о коме вреди наређења о ортаклуку (§§. 724. и 725. и др.).

279. — 2) *Заједница живота свију задругара и домаће чељади*. Под том заједницом разумева се становање или живљење свију задругара и њихове деце у заједничком дому, под којим не треба разумети само једну зграду или здање него и све остале зграде у којима поједини брачни парови задругара живе; даље, *заједничка треза* и *подједнако снабдевање* свију задругара, њихових жена и деце с осталим животним *намирницама* из *општих прихода*.

Заједнички живот свију задругара и њихове чељади доприноси *уштеди* многих расхода, те се том уштедом *повећава имућност* задружне куће.

280. — 3) *Неподељена заједница или смеса имања*. Она се састоји у томе: што сва *покретна* и *непокретна* задружна добра, како она од старине тако и она заједничком тековином прибављена, састављају *неподељену имовину*, којој је *власник* или *соиственик* само *задружна кућа*, као особено *правно* (морално) *лице* (§§. 36. и 58.).¹¹⁶⁾

А поједини задругари имају у тој заједничкој неподељеној имаовини само *правне делове* или *квоте* (§§. 514., 515., 521. и др.). Ти делови или квоте не морају увек бити једнаке.

281. — Оне, пак, *покретне* ствари, вели §. 509., које на потребу и послугу искључиво служе само *једном* члану задруге, *њему* искључиво и *припадају*, као што су: рухо (одело), преобука (рушадина у §. 475. при крају), простирка (постељне ствари), платно (без) итд.

¹¹⁶⁾ **Црногорски законик**, чл. 686: »Свака се Кућа тј. кућна заједница (чл. 964 и 965.) сматра *самосталним имаоником* што се год тиче домаћих добара и имовине (чл. 966.).« Чл. 964: »Кућа тј. домаћа заједница, у *својој целини*, ступа на мјесто чланова Куће (чл. 966.). Кућа је, дакле, као неки *одлучени појам* за *обитељ* која се сматра да је *носилица укупног домаћег рада и имовине*. Кућа је *неподијељена*, те се она сама и сматра *имаоником* (чл. 686.). (*Имаоник* је, у овоме законнику *правни подмет*, *лице* чл. 10. и 801.). — Чл. 687: »*Домаће* је добро све што Кућа има од старине и све што домаћа чељад својом радњом стеку, осим *особине* (чл. 967.) појединих чланова«.

Оваке ствари, које састављају искључиву својину само једнога члана задруге, називају се *особином*.¹¹⁷⁾

И ако се у §. 509. помињу само *покретне* ствари, ипак *особину* могу састављати и *непокретна добра*. Тако, особину *жене* кога задругара састављају не само њен *накит* (§. 509.) и све ствари које је за своју и мужевљеву потребу приликом удаје као опрему донела у задружну кућу, па и *готов новац*, него и сва *миразна непокретна добра* њена (§. 767. у вези с §. 524.). А тако исто и она *непокретна добра* која поједини члан задруге (задругар или које чељаде) са стране добије на *дар* или у *наслеђе*, састављају властиту *особину* његову.¹¹⁸⁾ По себи се разуме, да к особини припада сваки приплод и умножак *без труда* или *рада* власника особине, јер је сваки члан задруге дужан радом својим припомагати задружној привреди.

Но, ако се *смрћу* кога члана задруге *увећа* део кога задругара у *задружној* имовини (нпр. рођени брат наследи део умрлог му рођеног брата и задругара, а остали су задругари стричеви или браћа од стричева), онда се то *увећање* дела не може сматрати као особина.¹¹⁹⁾

282. — 4) *Заједнички привредни рад*. Сваки је члан задружне куће *дужан* радом и трудом својим *припомагати* укупном привредном раду целе куће на унапређењу задружне имовине. Стога што год који члан задруге, *живећи у задружној кући*, добара стече или уопште што *прибави*, није себи *већ задружној кући* или домаћој заједници привредио. (§. 508.).¹²⁰⁾ Увећавањем задружне имовине привредом свих чла-

¹¹⁷⁾ Тако и у **Црногорском** законнику, у чл. 967: »Особина је или *особак* она имовина која неком домаћем члану, *мушком* или *женском*, припада засебнице од домаће имовине, на одвојено и од права које има као члан на скупну домаћу имовину.« Даље у чл. 688: »оно што *дјевојка* себи *руха* и *накита* изради, бива њена *особина* и без нарочите кућне дозволе« и у §. 689: »...*Рухо* и *накит* које *дјевојка* од Куће добије бива њена *властита особина*, као што бива *властита особина* *женина* и *рухо* и *накит* и све остало што *удадбом* у дом донесе«.

¹¹⁸⁾ Види и **Црногорски** законик у чл. 968: »Оно, што год домаћему члану ко *дарује* или му *по нечијој смрти* остане (чл. 967.) бива права *особина* тога члана (чл. 689), јер му је *без труда* допало. Истина, без труда дође и оно, што ко *срећом* пађе или добије, а што, по правилу обичаја, такође Кући припада. Али то бива ради тога, што Кућа носи и штету од несреће својих чланова«.

¹¹⁹⁾ Тако и по **Црногорском** законнику, чл. 967. друга алинеја: »Кад се, дакле, *смрћу* каква домаћег чељадета *умножи* право на ту *скупну кућну имовину* каква другог члана исте Куће, јасно је да то *умножење*, и ако за сијеца у његова имовинска права уопште, *никако* му *особином* не постаје.«

¹²⁰⁾ Тако и у **Црногорском** законнику чл. 968: »Пошто *добит* од *радње* свакога кућанина и саставља *главни приход* домаћег имања... што год који члан својим трудом стече, то не постаје његова особина, него *заједничко* *домаће добро*... и чл. 688: »Ни мушки ни женски чланови Куће *немају* уопште, сами по себи, *права* да *трудом* својим себи теку *особине*, јер *сав добитак* који долази од њихове *радње*, док су у заједници, *Кући* припада...«

нова задруге повећавају се, наравно, и правни делови или квоте појединих задругара у заједничкој им имовини. Шта више, и сама *мушка деца* појединих задругара, која у кући живе и својим радом *припомажу* домаћој привреди, добијају *раван део* (вирилни део) с *цунолетним* и *ожењеним* задругарима у сваком *пришлоду* или *приновку* задружне имовине, који је добивен *после* навршене *петнаесте* године њихове (§. 517.).¹²¹⁾

Напротив, ако би који задругар *самовољно*, без одобрења осталих задругара, задружну кућу *оставио* и за *годину дана* се вратио не би ни кућу потпомогео, *губи* право на *сав пришлод* који је, за време осутва његова, добивен, јер, како народ умесно вели: „*кога нема на дѣлу* (раду), *нема га, ни на дѣлу* (деоби)“, и, „*кога нема на међи, нема га ни на ређи*“. Осем тога, такав задругар *дужан* је, у размери своје квоте, сносити и *штету* коју би за време осутва његова задесила задружну имовину; нити је задруга дужна да му ма какву штету *накнађује* (§. 513.).

А ако би, пак, такав од задруге удаљени задругар што својим *трудом* или *срећом* и *случајем* себи прибавио, онда би, по смислу §. 511., могло остати *његова* засебна имовина само ако би се он одрекао свога „*смесничкога дела*“ тј. своје квоте у задружној имовини. Но *законодавно тумачење*, §-а 511. од 7. фебруара, 1847. В№ 1787. (Зб. IV. стр. 5.) дало је томе наређењу овај смисао; „Што је ко у задрузи живећи, но од задруге удаљен, својим трудом или срећом и случајем себи прибавио, оно ће остати његово само, ако се он само тим, као својим тецивом, задовољи „а од смесничког дела *у приновку*, који је за то време, докле је он одсуствовао, на задружном имању добивен, одступи.“ Докле, такав задругар *не губи* свој део у задружном имању, као *главно*, јер је то његова права сопственост.

И најпосле

283. — 5) Задругу састављају: „*више цунолетних* или *ожењених лица* или *глава*, сами или са својим *потомством*“, вели се у §. 57. и у законодавном тумачењу тога §-а, од 16. маја, 1847. год. В№ 702., које смо напред навели. Речи: „*више ожењених лица* обележавају управо *брачне парове*, који било *без деце* било с *децом* живе у задружној кући. А то, другим речима, значи: да у задрузи живе, редовно, *више обичних породица*, од којих се свака састоји из *родитеља* и *њихове деце*.

¹²¹⁾ Сличног наређења нема у Црногорском законнику.

Али, и ако је то редовна појава, ипак, вели се у реченом тумачењу „није нигде назначено, да се *после смрти* оваквих пунолетних или ожењених глава не може код *потомства* њиховога задруга наставити“, као и ово: „да задружна права и одношење и онде постојати могу, где *нема* више пунолетних или ожењених глава, као што §. 507., без сваког призрења на *задружна лица* опредељује овако: да је *задруга* онде, где је *смеси заједничкога живота* и *имања*.“ Из овога излази: да и малолетна лица могу наставити задругу.

284. — Из анализе наведених законских наређења, нарочито из ових речи у њима: „више ожењених глава“ излази: да наш законик сматра *задругу* или задружну кућу као *сложену породицу* то јест да њу састављају *више обичних* или *простих породица*, — рачунајући у обичну породицу само родитеље и децу њихову, — па зато је и разликује од обичне или прости породице, коју назива *инокосном* (§. 507. ал. 2. и §. 57. „инокосни“).

Но ово је разликовање задружне куће од инокосне, као два сасвим разна облика наше породице, погрешно, као што ћемо сад видети.

285. — Д-р В. Божић, досад најзнатнији југословенски правник и писац *Општег Имовинског Законика* за Кнежевину Црну Гору, у свом напред наведеном делу: *О облику названом инокоштина у сеоској породици Срба и Хрвата*, на основу поузданих података и својих личних проучавања породице и њеног уређења у српском народу по разним областима, тврди: „да се речи *задруга* и *инокоштина*, којима се правници служе да означе два облика породице, не налазе у народном језику са значењем, које им они дају... ни да народ нема ни других техничких израза за означавање ова два облика породице“ (стр. 49.). „Није потребно, чини нам се, да прикупљамо нове доказе ради потпоре овом двогубом тврђењу: да је наша *сеоска породица*, коју зову *инокосном*, друкчије природе од *варошке* породице, а да је напротив *истоветне* *природе* с оном што је обично зову *задругом*, а могло би се баш и тврдити да ова два облика породице сачињавају тако рећи *једну исту уставову*, будући су ти облици само *две главне* фазе (мѐне) у животу „*сеоске породице* у опште“ (стр. 50.). „Највећа заблуда, која се догодила у овој ствари, била је дакле, по нашем мишљењу, у томе, што се приписује *искључно* скупу више породица у једној кући, карактер удружења (асоцијације), *економске колективности*, која је својствена нашој *сеоској породици*, а од-

риче породици где не постоје они *међу фамилијарни* одношаји... довољно је мало из ближе погледати на ствар, изучити позитивна факта, па ће се уверити; да *исти карактер, исто начело* влада у *простој сеоској породици* тј. у инокоштини пицаца, као и у *сложеној породици*“ (стр. 50.—51.).

286. — Главни облици породице у Срба и Хрвата по Божишићу су ова четири:

а) *задруга*, скуп *сеоске* породице, који састављају више браће, браће од стричева или удаљенијих сродника, са женама и децом, ако их имају;

б) *проста сеоска породица* у којој је обично само муж, жена и њихова деца, облик, који књижевници и правници називају *инокосна* или *инокоштина*;

в) *градска породица*, слична у својим главним цртама породици свију јевропских градова; ова породица, гледећи на личности које је састављају, у свему је слична *инокоштини*, јер се она састоји из мужа, жене и њихове деце; и

г) *мусломанска породица*, која се може сматрати као засебна група, у којој су модификације због верозаконских елемената, међу којима факултативна полигамија (вишеженство) игра главну улогу. У осталом, ова се породица може увек свести на једну од оне три породице.

287. — Упоређујући међу собом прва три облика породице, Божишић констатује ова факта:

„1) у градској породици

а) *отац* породице располаже, као у римској породици, *неограничено* целом имовином, немајући потребе да тражи пристанак ни једног члана породице;

„б) за живота, као и на случај смрти, *отац* може располагати слободно имовином, осим ако позитивни закон не задржава што у корист деце;

„в) *отац* породице остаје старешина и управитељ и кад изнемогне; њега не могу тога лишити без његове воље, и ако га замене, увек у његово име ради местозаступник;

„г) пошто *отац* породице може располагати домаћом имовином *auctoritate propria*, природно је, да је може *делити* за живота међу својом децом; али нико нема права да га на то присиљава:

„д) правило је, дакле, да се имовина дели тек после смрти оца породице, и наравно да се тада дели; јер са старешином, тако рећи, свршава се породица.

„2) у задрузи

„а) *Старешина* нема права да располаже породичном имовином, без пристанка пунолетних чланова задруге;

„б) Како *старешина* не може ничим располагати за живота без пристанка задругара, тако он *не може ни тестаментом* располагати задружном имовином;

„в) старешина, млад или стар, може увек бити *заменен*, како задругари нађу то за нужно и корисно;

„г) сваки мушки и пунолетни *задругар* може, по правном обичају, тражити *део* заједничке имовине, кад год му се свиди;

„д) по смрти старешине задруге други га *заменује*, али то је све, пошто *део* имања не зависи ни од чије смрти; затим функционисање породице продужује се као и пре.“ (стр. 17.—18.).

„3) у *инокосној* породици:

„а) *отац*, живећи у једној кући са својим одраслим синовима, *нема* права да располаже породичном имовином, без њихова пристанка;

„б) *отац*, док се год не подели, *не може* располагати породичном имовином ни *на случај смрти*, без пристанка својих синова;

„в) *отац* је обично *старешина*, али у важнијим пословима он *вазда* тражи *одобрења* својих синова. Осем тога, он може бити *заменен* као старешина једним од својих синова, чим се, ма из каквих разлога, покаже неспособан за свој задатак. У осталом ова промена бива обично услед моралне пресије, којој се старешина тим мање противи, у колико његова улога у сеоској породици није само какав одмор ни беспослица већ озбиљан посао и тежак терет;

„г) синови, кад одрасту, а нарочито ако су ожењени, могу тражити *део* имовине, баш и за живота очева, и поред забране наређењу члана 47. закона кнеза Данила 1855. год.;

„Значајна је црта, да *отац* при *део*би узима *раван део* са синовима својим.

„д) после смрти очеве, ствари иду у *инокоштину* као и у *задрузи*: све остаје у истом стању (*in statu quo*), само ако браћа, као што уопште бива, остану у заједници, из које још за живота очеве могаху изићи.

„По смрти очевој, само се *старешина* мења, ако је отац управљао домаћом заједницом до смрти; у противном случају никакве промене нема“ (стр. 35.—37.).

288. — Из овог упоређења задруге и сеоске инокоштине са градском породицом излази очевидно: да је *истоветна* природа сеоске инокоштине и задруге, и да се природа сеоске инокоштине *разликује* од природе градске породице.

Истина је, вели Божишић, да је власт оца, као старешине *сеоске* породице, већа од власти старешине *сложене* породице. Но не заборавимо, уосталом, да се ова власт, коју ми сматрамо као са свим закониту, оснива на природи ствари, или оштро говорећи, не мења ништа у правним одношајима између оца и деце. Овај положај може се упоредити са положајем оца, који би, у градској породици, био у исто време *старалац* своје деце која имају властите имовине. У двојаком својству *оца* и *старалца*, он има много већег утицаја, но што би га имао какав туђинац старалац (стр. 37.).

289. — Б) Правни одношаји у задрузи. — I. *Задругари* — Задругари су само *мушка лица* и то не само *пунлетна* (§. 57.) него и *малолетна* (§. 517.), само ако имају *своје делове* (квоте) у задружној имовини. А задружну имовину састављају не само од старине *наслеђена* (породична) добра, која управо чине *главно* (стожер) те имовине, него и она добра, која су приплодом или иначе стечена или приновљена (§§. 517. и 522.).

290. — На челу задружне куће стоји *старешина* задруге (обично најстарији члан; дед, отац, стриц или брат) кога *бирају* сви задругари. Ради јединства у раду и ради реда и слоге у домаћој заједници он *сам управља* задружном имовином и кућом, али обично по договору са задругарима, нарочито са старијим (браћом итд.). Он је уједно и *представник* задруге, као правнога лица, у *спољним* одношајима њеним (§. 58.). Он, пак, није властан и *располагати* задружном имовином. Само с *пристанком свију задругара* он може *задужити* и *отуђити* које задружно добро. Ипак, ако би га *сам задужио* или *отуђио*, па задругари не би за годину дана, одкад су то сазнали, противречили, било на суду било ван суда, задужење или отуђење остаће у важности као да је учињено с *пристанком свију задругара* (§. 510.).

291. — Правило је: да су *права* и *обавезе* свију задругара *потпуно једнаке* (§. 526.).

292. — Сваки је задругар *сопственик* свога дела у *задружној* имовини (§. 522.). А отуда му истичу ова права:

1) право на потпуно *издржање* своје и своје жене и деце из *општих прихода* задружне куће;

2) право да бира старешину и да се противи задужењу или отуђењу ма ког задружног добра, без његова пристанка (§. 510.);

3) право да за живота свога располаже својим делом у задружној имовини. Свој део може, дакле, задругар отуђити¹²²⁾ и задужити (§. 515.). По природи задруге задругар не би требало да има право отуђивати свој део нити га без крајње нужде задуживати, јер је вршење тога права од штете задрузи. Но у том случају и задруга може оделити таквога задругара, давши му део његов по процени вештака или, ако јој је по вољи, и у натури (§. 514.).

4) право да и на случај смрти располаже својим делом (§. 521.). и

5) да тражи деобу задружне имовине и из ње свој део изузме (§. 492.).

293. — *Ошита* је обавеза свију задругара да својим радом припомаже одржању и унапређењу задружне имовине и да сноси сваку штету у сразмери свога дела.

294. — II. *Деца у задружној кући*. — Сва деца задругара, која живе у задружној кући, имају право на издржање из оштитих прихода те куће и дужност да својим радом припомажу привреди домаће заједнице.

До своје 15. године мушка деца задругара немају права на особити део задружне имовине, већ само на део свога умрлога оца (§. 518.); а од навршене 15. год. добијају раван део с осталим задругарима у прилоду и приновку имовине, ако у кући живе и својим радом припомажу увећању задружне имовине (§. 517.).

Женска деца, и ако својим радом припомажу домаћој заједници, немају права на особити део задружне имовине ни после навршене 15. године. Она имају према задружној кући само право на *пристојну удадбену сирему* по постојећем обичају.

Малолетној деци умрлога задругара природни је старатељ старешина задружне куће (§. 519.). Стога старатељски судија неће наређивати попис дела умрлога задругара, док год то не

¹²²⁾ В. Црногорски законик, чл. 695: »Ниједан кућанин није властан продати ни другим каквим уговором коме уступити дио који има у домаћем имању, док год неоудијелен живи у домаћој заједници«. Чл. 696: »За дугове појединих кућана, учињене без овласти старјешине и Куће, одговара сâм кућанин дужник; за такве дугове Кућа никако одговарати неће, н'ако је и у колико од тога какве користи имала.« И чл. 697.: »Дуг који кућни члан учини у каквој невољи, као за лијечење у болести, за прехрану у потреби итд. а сам не плати намириће Кућа од домаће имовине, ако је тада тај члан за Кућу радио; ако ли није, дуг се само од његове особине или дијела наплаћује.«

устраже остали задругари. Изврши ли се попис он може или тај део оставити задружној кући да њиме управља, или, ако треба одредити *особенога* стараоца, но у овом другом случају мора се извршити деоба и део умрлога задругара *оставити* (§. 510.).

295. — III. *Жене у задрузи.* — Поред својих посебних дужности према мужу и деци својој, жена сваког задругара дужна је, по наредбама *домаћице* која је обично *најстарија жена* у задружној кући, радити све *домаће* женске радове, а сем тога и *пољске* радове и тиме припомагати привреди домаће заједнице. У накнаду за то, она има право на потпуно издржање из *општих прихода* задружне куће.

Удовица умрлога задругара има право да *остане* у задружној кући и да *ужива* део мужевљев у задружној имовини, била са децом или без деце. Но и она је дужна по могућству припомагати задрузи (§. 523).

У случају деобе задруге удовица задругарева може се користити правом које јој даје §. 414. (законодавно решење од 6. јуна, 1853. г. В№ 539. Зб. VII. стр. 54., које је допунило §. 414.).

Ако се таква удова *преуда* или к родитељима својим *врати*, има право на пристојну удадбену спрему из задружне куће, али у оба случаја губи право на даље издржавање и уживање мужевљевог дела у задружном имању (§. 525. у вези с пом. законод. решењем од 6. јуна, 1853. год.).

296. — II. *Законско наслеђивање у задружној кући.* — О законском наслеђивању *умрлога члана задруге* вреди §. 527, *општа правила* о том наслеђивању. А то значи: да је *основа* и томе наслеђивању *крвно сродство по браку* (§. 395.); следствено, да и умрлога задругара наслеђују они *крвни сродници* његови, који су му *најближи сродници*, а по назначеном *реду колена* и по *првенству мушких* сродника према женским.

Но од тих општих правила има извесних *одступања* (дерогација), која скупно чине *особеност* (специјалност) законског наслеђивања у задрузи.

Та се одступања тичу: 1) *крвних сродника* умрлога задругара *изван* задруге, 2) *женске деце* његове, 3) *матере* његове и 4) *удовице* његове.

297. — 1) *Крвни сродници изван* задруге. — По §-у 528. и законодавном тумачењу тога §-а од 22. маја, 1852. г., *крвно сродство у задрузи* при наслеђивању има *првенство* над оним *изван* задруге, ма ово било и у *ближем* степену.

Овде су два одступања од општега правила наслеђивања, наиме:

а) део умрлога задругара у задружној имовини наслеђују само они крвни сродници његови с којима је он до смрти у задрузи живео, а не и они, који живе *изван* задруге. Тако, на прилику, умрлога задругара наслеђују само они *синови* који се на дан смрти његове затеку као чланови задруге, те *искључују* оне синове и њихове потомке, који одељено живе. То исто вреди и за задружну и одељену браћу итд. И

2) задружни крвни сродници и њихови потомци *пречи* су у наслеђу умрлога задругара од оних који одељено живе, ма да су му ови и *ближи* сродници. Тако, на прилику, задружни је брат пречи наследник умрломе задругару од одељеног им сина; задружни брат од стрица пречи од одељеног му рође-ног брата; задружни синовац пречи од одељеног сина или унука итд.

Шта више „и само *усвојење* (које је) достоверним начином и са општим сагласијем задруге учињено, *искључава* а само сродство *по крви изван* задруге“ вели се у тач. 2. §-у 528. Достоверни је начин усвојења *први* и *други* начин који су обележени у §§. 137—143. По томе, усвојеник или усвојени брат умрлога задругара у задрузи пречи му је наследник од одељеног му сина или брата и њихових потомака итд.

Ова су одступања заснована на идеји: да право задругара да наследе део умрлог им задругара није, у ствари, право наслеђа него *право прирашћивања* за њихове делове у задружној имовини. Задругари су *сусоиственици* задружне имовине коју у највећој мери састављају *породична добра*, који су *садањи* задругари наследили од ранијих задругара, својих предака, те сваки од њих има евентуални позив на *целину* те имовине а на *приновак*, као тековину заједничког привредног рада.

298. — *Малолетна деца* умрлога задругара, која су из задружне куће отишла с матером-удовицом у родитељску кућу њену (§. 524.), *не губе* права наслеђа у задрузи, већ га и даље задржавају, зато, што она нису својеволјно и занавек напустила задружну кућу већ из потребе за материном негом и привремено, док не поодрасту (§. 528.).

Тако исто *не губе* права наследства у задрузи и они чланови њени, који због какве службе отаџбини (нпр. у војсци) или због ратног роцства итд., уопште *по нужди* некој живе *изван* задруге (§. 528.).

299. — *Несродна* лица која живе у задрузи (нпр. *шасторак*) не искључују из наслеђа оне крвне сроднике умрлога задругара, који живе *изван* задруге (законод. тумачење §. 528. од 22. маја, 1853. год.).

300. — Ова *одступања* у §. 528. од општих правила о законском наслеђивању не вреде и за *особину* умрлога задругара зато, што су она *изузети* од правила, а у закону се не вели да она вреде и за особину, те стога се, као сваки изузетак, морају тумачити и примењивати у најужем и најстрожем смислу. *Exceptiones sunt strictissimae interpretationis.*

301. — 2) *Женска деца* у задрузи. — „*Девојке* у задрузи заоставше кућа задружна има *издржавати* и у своје време *пристојно удати*, по постојећем обичају „вели §. 529. Овим је наређењем законодавац казао: да *женска још неудата деца* у задрузи уопште *немају* права да *по закону* (интестатски) наследе *ма кога задругара*. Она, дакле, немају права на законско наследство у задрузи ни као *кћери* умрлога задругара (§. 400.), ни као *унуке* (односно праунуке, прапраунуке итд.) по раније преминулом *сину* његовом (§. 399.), ни као *сестре* његове (§. 402.) ни као *тетке* његове итд., а које би право имале по *општим правилима* о законском реду наслеђивања. *Удата*, пак, женска деца задругара немају то право по првом ставу §-а 528. зато, што живе *изван* задруге.

И тако, наређење §-а 529. *потпуно искључује женскиње* из наслеђивања *задружне* имовине, без обзира на њихов крвни сроднички одношај према умрлом члану задруге. Доследно тој идеји и она жена, која је била удата из задружне куће, па се у њу, као *удовица* вратила (§. 525.), нема такође права на законско наследство у задрузи.

Овај смисао §. 529. јасно утврђује и *законодавно објашњење* тога §-а, од 7. фебруара, 1847. год. В№ 159. (Зб. IV. стр. 6.), које гласи:

„*Законодавна је власт, при издавању законика, то хтела: да у задружном стању кћи умрлога, и ако мушке деце нема, не наслеђује његов (очев) део задружног имања, но тај да остане задрузи, као најиречем наследнику, а иста задружна кућа да је дужна кћер умрлога (задругара) издржавати и у своје време пристојно удати по постојећем обичају, као што ову дужност према таквој и у инокосном стању има онај, који имање умрлога наслеђује, пак је у том смислу §. 529. законика написан као изузеће од општих правила закона о наследству.*“ — Онај пак пропис §-а 527. да у случају наследства и деобе

ваља поступати по општем правилу наследства и деобе, значи: да тако ваља поступати у колико није за *задруге* друкчије опредељено, као што је то нарочито у следећима за тим §§. 528. и 529., учињено“.

302. — По законом од 28. новембра 1869 год. (Зб. XII стр. 96.), а на предлог Малогоспођинске Скупштине Народне, од 16. септембра, 1859. год. §. 529. дошунен је овако:

„*Женска деца* умрлога у задрузи, кад овај не остави по себи мушке деце, имају право наследства на део задружног имања свог оца; но то им имање, у колико се оно у земљама и уопште у *непокретностима* састоји, може задруга по процени вештака новцем исплатити.“

Ова је допуна само *сузила* смисао §-а 529. тиме: што је само *женској деци* или *кћерима* умрлога задругара који после себе није оставио мушке деце ни њиховога потомства, *вратила* право на законско наслеђивање задружног дела очевог, које би право имале по §-у 400. да им га §. 529. није био одузео. А овом допуном није то право враћено и *сестрама*, *теткама* итд. умрлога задругара; па због тога је првобитни текст §-а 529. и оставио у важности као *правило*: да *неудато женскиње* или *девојке* у задрузи немају законскога право наслеђа на задружни део умрлога им сродника (брата, братанца; стрица итд.); а допуна од 1859. је *изузетак* од тога правила.

Но и *женској деци* или *кћерима* умрлога задругара враћено је право на законско наслеђивање задружног дела очевог с том изменом: што је и задрузи дато право: да им тај задружни део, у колико се он састоји у *непокретностима* (земљама и зградама), може, ако хоће, по процени вештака, *новцем* исплатити, уместо да им га, као и онај у покретностима, у *натури* изда.

303. — Опште је мишљење: да је ова допуна §-а 529. вратила право наслеђа *свој женској деци* умрлога задругара, дакле, не само још *неудатим* кћерима његовим, које се буду затекле, у време смрти његове, као „девојке у задрузи,“ него и већ *удатим* кћерима његовим, и ако ове, редовне, живе *изван* задруге; јер, вели се, ова допуна генералним изразом „женска деца“ не разликује удате од неудатих кћери задругаревих.

Ако је, у ствари, то прави смисао ове допуне §-а 529. онда је она уједно и *измена* првог става §-а 528., по коме су умрломе задругару они крвни сродници његови, који су с њиме задружни, *иречи* законски наследници од оних крвних му сродника, који живе одељено, *изван* задруге, ма да су му ови и

ближи сродници. А како по том ставу §-а 528. ни *одељени син* умрлога задругара нема права да по закону наслеђује задружни део очев, то би онда, по изложеном разумевању ове допуне био овај законодавни парадокс: да *удата кћи* умрлога задругара, и ако живи изван задруге, *може*, противно првенству синова над кћерима у законодавном наслеђивању и противно идеји да је женскињу уопште у задрузи одузето право законског наслеђивања у интересу одржања задружне имовине у целини, — наследити задружни део очев, а да га, напротив, *не може* наследити *одељени син*, зато што живи изван задруге.

Ми сумњамо: да је законодавац хтео унети овај парадокс у систему законскога наслеђивања у задрузи, па стога поменути допуну тако разумемо: да она даје право наслеђа само још неумомљеним кћерима умрлога задругара, који после себе није оставио мушке деце, дакле, само оној женској деци његовој, која се, у време смрти његове, буду затекла као „девојке у задрузи.“

Истина, неки заступници оног опште усвојеног мишљења о разумевању допуне §. 529. тврде: да оног парадокса не може бити, што, по мишљењу њиховом, први став §-а 528. не вреди за одељенога сина умрлога задругара, а то зато, што задруге, веле, не може бити између оца и сина.

Но ово тврђење није на закону основано. Особеност законскога наслеђивања у задрузи заснована је у првом реду и поглавито на *првенству* крвних сродника умрлога задругара, који су с њиме у задрузи, над оним крвним сродницима његовим, који живе изван задруге, без обзира на ближе сродство једних или других с њиме. То је првенство тако генерално исказано у првом ставу §-а 528. да се оно несумњиво односи и на *одељене синове* задругареве.

304. — Ако и *удате кћери* задругареве имају оно право наслеђа, које допуна §-а 529. даје *неудатим* кћерима његовим, онда је *неосновано* мишљење: да то право имају лично само *удате кћери* задругареве а не, и њихова потомства по праву представљања.

305. — 3) Мати умрлога задругара. — Мати умрлога задругара, било да се, у време смрти његове, затекла као удовица у задрузи, било да живи изван задруге, нема права да наследи део свога сина у задружном имању, било сама било поред сестара умрлога (§. 402.), јер ни ове последње то право немају.

То право наслеђа матери умрлога задругара одузело је законодавно тумачење §-а 523. од 28. јуна, 1849. год. В№ 1147.

(Зб. V стр. 49.), које гласи: „Како §. 523. гласи да жена удовица после смрти мужа у задрузи заоставша, била она са децом, или без деце, задржава право уживања на делу свога мужа у задрузи и смеси заоставшем, то се разуме, да ни оваква жена *удовица*, којој задрузи *дете умре*, не може део овог у истој задрузи ни у каквом случају наследити, него и њој остаје само *право уживања* до смрти или преудаје, по гласу постојећих *правила о женскињу у задрузи*.“

И најпосле

306. — 4) Удовица умрлога задругара. — Удовица умрлога задругара нема права да по допуни §. 408. наследи задружни део свога мужа. То истиче из §. 523. и законодавног тумачења истога §-а од 28. јуна 1849. год. (Зб. V стр. 49.), по коме „жена удовица после смрти мужа у задрузи заоставша.... не може задружни део мужевљен наследити ни као мати после смрти свога детета“. У опште женскиње је искључено из законског наслеђа у задрузи, изузев сада, после допуне §. 529., једино кћери умрлога задругара.

307. — Но и удовица умрлога задругара има право *удовичког уживања* на задружном делу свога мужа све до смрти или преудаје своје, но под условом: „ако остане до тог времена да живи у задрузи,“ а у накнаду за то уживање и она је дужна по могућству припомагати задрузи (в. законодавно решење од 6. јула 1853. год., испод §. 414. Зб. VII. стр. 54.).

Она *губи* то право уживања ако не остане у задрузи да живи него се врати родитељима својим.

308. — Удовица није власна сама тражити деобу задружне имовине ради истављања дела мужевљевог те да она сама њиме управља и ужива га. То би било очигледно противно јасној тежњи законодавчевој да задружно имање одржи увек у заједници. Из те тежње законодавац крати и самим задругарима, сусопственицима задружног имања, да се због мало важних узрока (нпр. заваде) деле (в. законод. решење 22. јуна 1846. г. В№ 270. испод §. 492.). Следствено много мање допушта удовици да деобу задруге тражи.

Али у случају деобе задруге, удовица задругарева, ако је још у задрузи, има право да се користи овлашћењима које јој даје §. 414. у вези са законодавним решењем од 6. јуна 1853. г.

309. — Што се пак *миразних добара* удовице задругарева тиче, она и после смрти свога мужа задржава своје искључиво право својине на њима, као и на све ствари које су њој

и мужу њеном служиле на употребу; па све то, ако оде из задруге, као своје сопствене собом односи (§. 524. у вези с §. 509).

310. — Ако удовица задругарева умре у задрузи, а без потомства у задрузи, онда је наслеђују, по општим правилима (§. 395.—408.), њени крвни сродници.

ГЛАВА II.

ЗАКОНСКО НАСЛЕЂИВАЊЕ УМРЛИХ ЈЕРОМОНАХА И ЕПИСКОПА

311. — I. Законско наслеђивање умрлих јеромонаха. — Калуђери (монаси) живе по правилу у манастиру, у задружном животу у т.зв. *општежићу*. При постригу сваки се калуђер *заветује*, поред осталог, и на *сиромаштину*, па зато, по *канонским правилима*, калуђер и не може ништа имати *свога*, нити може од кога што наследити. У свом делу: *Православно Црквено Право* (Задар, 1890. г.) на страни 611., Д-р Ник. Милаш, садањи епископ далматински, вели: „Безбројни су канонични прописи који о овоме говоре и у главном сведени су сви у шестом канону Цариградскога Сабора 861. године: „Калуђери не могу имати ништа свога, него све њихово мора бити уступљено манастиру... Према томе, који желе ступити у калуђерство, даје им се слобода да прије расположе о својој имовини и да је уступе којима хоће особама, само ако су те особе законом признате. Јер пошто већ ступе у калуђерство *манастир постаје власником свега њиховог имања*, нити им је допуштено управљати тим имањем или иначе њим располагати. Нађе ли се ко да је, савладан страшћу лакомости, задржао за себе какав посјед, који је морао да манастиру уступи, у таквом случају игуман или епископ нека му тај посјед одузме и нека га јавно прода, те подијели међу сиромасима и потребнима. Који пак смисли затајати такав посјед, свети сабор наређује да се има уразложити пристојном казном.“ Од овога опћега и основнога каноничнога прописа није и не може бити ослобођен никакав калуђер у *Православној Цркви*, те као што је он дужан, ако хоће да се закалуђери, да уступи све манастиру, тако и све оно што стече, вршећи какву службу што му манастирска власт повјери, он је дужан да све то манастиру уступи нити смије ништа својим да сматра или као својном да располаже. Од овога су ослобођени само они калуђери који, по дозволи епархијскога епископа, заузимају какву службу, која није у зависности од манастирске власти и која им служба даје права *државних*

чиновника. Оваки калуђери имају право да сматрају *лично* својином оно што стеку и да тијем после смрти своје располажу како за најбоље нађу.“

312. — О законском наслеђивању калуђера вреди у нас *законодавно решење* од 9. маја, 1849. В№ 393. (Зб. V. стр. 23.) које овако гласи;

„Попечитељству Просвештенија и Правосудија.

„Попечитељство Просвештенија 3. пр. марта П№ 185. јавило је Совету, како је на молбу писара алексиначког карантина Јефрема Поповића, да му се умрлог у манастиру Враћевници отца његовог, јеромонаха Герасима, ствари, тримесечна плата и 500. талира, које је покојни отац његов примио за продату кућу своју у Ужици, издаду, Архиаријецезална Конзисторија решила, да се исти проситељ од потраживања одбије због тога, што по каноническим правилима, за јеромонаха, прописаним све по смрти каквог јеромонаха оставше притјажаније манастиру остаје, како је проситељ незадовољан с овом пресудом Конзисторије, па моли: да се ова његова тужба судејској власти на решеније преда, и како је Попечитељство истог мњенија, да се постави једно правило о располагању заоставшег имања по смрти каквог јеромонаха, које би правило и за грађанску судејску власт обвезателно било, као и напоследку, како Г. Митрополит постављеније поменути правила за излишно држи, осим то, да се својим начином објави, да сродници у манастиру живећих јеромонаха не могу ништа наследити после њи, развје о чему би сопственом вољом пре ступленија у манастир расположеније учинили.

Узевши Совет предмет овај у разсужденије, није могао уважити ово представљеније Попечитељства, да се од стране грађанске власти постави правило о располагању с имањем, које по смрти каквог јеромонаха остане, по тој причини, што овај предмет спада чисто у круг дејателности Духовне власти, и што о њему постои нарочити закон Цркве, који се законом мирске власти не може ни преиначити ни оборити, без повреде права Духовне власти и онога, што се од Цркве за црквена дела наређује и установљава. Како, дакле, остати мора, да се са заоставшим по смрти *буди каквог калуђера* имањем по наведеном правилу Цркве и у напредак поступа и располаже: то Совет даље за уместно налази, да се и Судови упуте, да они ово потраживање Јефрема Поповића, *а и свако друго*, које би као ово његово било, сматрају за *предмет*, који иде на *Духовни* а не на грађански Суд; у исто пак време да се за управ-

леније они, који би пожелели у монашески чин ступити, а не знају, кад и докле имају власт са својим имањем расположеније учинити, својим начином, као што Г. Митрополит предлаже, објави смисао и сила саборског и црквеног правила, које је он по вопросном предмету Почечитељству Просвешченија саобштио и по коме је Конзисторија своју пресуду за поменутог Поповића изрекла.“

Као што се из овог законодавног решења јасно види: за расправу свију питања о законском наслеђивању заоставштине ма кога било калуђера, било да је живео и умро у манастиру, било да није, *надлежан је духовни суд*, који има да их расправи по *канонским правилима*.

313. — II. Законско наслеђивање умрлога архијереја или епископа. — О законском наслеђивању умрлога архијереја или епископа постоји особена уредба од 10. маја 1847. В№ 624. (Зборник IV. стр. 22.). По тој уредби најпре се из заоставштине архијерејеве истављају оне покретне ствари, којима се могу поунити сличне ствари, које је он у епископији затекао и којих је за живота његова или нестало или које су се употребом сасвим исквариле. Исто тако задржавају се за епископију све ствари, које је умрли епископ приновио на непокретним добрима епископије, као и све што је таквим добрима докупио или прибавио. Окрут архијерејски с крестом и књигама, које су епископу служиле за његово чинодејствовање такође остају епископији а остале књиге епископијској библиотеци. Све остале и покретне и непокретне ствари, које је сâм епископ прибавио, као и сва његова потраживања од трећих лица састављају његову заоставштину.

Ради лакшег распореда заоставштине архијерејеве, уредбом се наређује да се све покретне и непокретне ствари јавно продаду и тако да се целокупна заоставштина сведе на новчану готовину. И пошто се из масе исплате погребни трошкови и лична дуговања епископова, преостатак новчане готовине дели се на *три равна дела*: један се даје вишој духовној власти (Архијерејском Сабору) да га она раздели на *цркве и манастире*, други *главном школском фонду*, а трећи наслеђују по законом реду његови крвни сродници.

ШТАМПАРСКЕ ГРЕШКЕ

На стр.	2. у	2. реду	озго	место	мзмеђу	треба између
» »	2. »	12. »	оздо	»	облици	» облици
» »	2. »	напомени		»	Holtzendorff-овој	» Holtzendorff-овој
» »	4. »	14. реду	»	»	Право	» Право
» »	6. »	2. »	»	»	Горко	» Гојко
» »	7. »	2. »	»	»	прописно	» прописно
» »	8. »	6. »	озго	»	личност	» личност
» »	9. »	18. »	»	»	скупио	» скупио
» »	10. »	9. »	»	»	оаслеђена	» наслеђена
» »	10. »	напомени		»	т. ј.	» и.
» »	11. »	10. реду	оздо	»	чиви	» чини
» »	12. »	10. »	озго	»	сориhold-а	» соруhold-а
» »	13. »	1. »	»	»	законом	» законом
» »	13. »	5. »	»	»	породичник	» породичник
» »	14. »	11. »	оздо	»	једни	» једним
» »	15. »	4. »	озго	»	и т. и.	» и т. д.
» »	15. »	24. »	»	»	ооговара	» одговара
» »	16. »	5. »	»	»	наследством	» наследством
» »	16. »	8. »	»	»	смешништво	» смешништво
» »	17. »	2. »	оздо	»	законити	» законски
» »	26. »	8. »	озго	»	наименовање	» наименовање
» »	29. »	8. »	напомене	»	десао	» десио
» »	32. »	9. »	озго	»	наследнику	» наследника
» »	39. »	4. »	»	»	наслеђе	» наслеђа
» »	40. »	12. »	оздо	»	премаша	» премаша
» »	42. »	13. »	озго	»	еродства	» еродства
» »	42. »	15. »	оздо	»	позивања	» позивања
» »	42. »	10. »	»	»	опи	» опи
» »	48. »	12. »	»	»	наследнику	» наследници
» »	55. »	6. »	озго	»	одношаја	» одношаја
» »	57. »	6. »	одоздо	»	праунучац	» праунучад
» »	63. »	6. »	озго	»	soeurs	» soeurs
» »	64. »	4. »	»	»	пацента	» патента
» »	73. »	4. »	»	»	остааноца	» оставиоца
» »	73. »	11. »	оздо	»	наређење	» наређење
» »	75. »	18. »	»	»	цек	» цет
» »	77. »	6. »	озго	»	кћари	» кћери
» »	77. »	10. »	»	»	ааслеђа	» наслеђа

На стр.	77.	у 13.	реду	озго	место	њихови	треба	њихова
»	»	77.	» 13.	»	»	» <i>синова</i>	»	<i>синови</i>
»	»	79.	» 14.	»	»	» <i>зо</i>	»	<i>за</i>
»	»	79.	» 17.	»	»	» <i>кае</i>	»	<i>као</i>
»	»	80.	» 14.	»	оздо	» <i>нима</i>	»	<i>нима</i>
»	»	83.	» 15.	»	»	» <i>њиховог</i>	»	<i>њиховог</i>
»	»	99.	» 7.	»	»	» <i>родитеља</i>	»	<i>родитеља</i>
»	»	102.	» 6.	»	»	» <i>детега</i>	»	<i>детета</i>
»	»	112.	» 18.	»	»	» <i>Сестре</i>	»	<i>сестре</i>
»	»	113.	» 15.	»	»	» <i>наслеђа</i>	»	<i>наслеђа</i>
»	»	114.	» 2.	»	»	» <i>управа</i>	»	<i>управо</i>

32859